

Danske østfrontfrivillige under den anden verdenskrig

Apologetiske træk og retfærdiggørelsesstrategier i erindringsværker af østfrontfrivillige

Niels Hindsgavl Larsen

Historie

Specialeafhandling

Aalborg Universitet

English Summary

This study investigates the memoirs of the Danish soldiers who voluntarily joined Waffen-SS to fight on the Eastern Fronts during the Second World War. The purpose of this study is not to retell the events or incidents, which occurred on the Fronts. Instead it seeks to investigate how the volunteers retells the happenings in the memoirs. Hence this study seeks to answer the question: Does the memoirs of the volunteers become apologetic? The analysis seeks to investigate and discuss if the apologetical tendencies is an attempt to legitimize their participation. Furthermore, it seeks to investigate: how do they morally justify, create an understanding and create sympathy for their actions and participation for the German side in their memoirs?

The volunteers participated in firefights, and they also witnessed the horrible actions, which took place during the Second World War, firsthand. Therefore it suggests, their memoirs should be a reliable source to retell what took place on the Eastern Fronts. The memoirs should explain what it meant to participate in the Second World War as a German soldier, who fought for the Nazis. Although these memoirs are firsthand sources, it is not necessarily the exact truth. The memoirs are produced, after the war took place hence the apologetic and justifying tendencies.

To investigate the apologetical and justification in the memoirs of Danish volunteers the comparative method was used. To do so three memoirs were chosen for the analysis and discussion. These memoirs were composed by Søren Kam, who also acted as an officer and received The Knight's Cross, Ellef Henry Rasmussen, who also acted as an officer and Flemming Helweg-Larsen, who acted as a war correspondent. The study makes a comparative analysis of their memoir, which included supplementary memoirs by other volunteers. By the comparative approach and using supplementary memoirs, the study is able to analyze and discuss the apologetical and justifying tendencies in the literature.

The study shows, that the memoirs included lots of apologies and justification. The analysis showed, that there are tendencies of an existing consensus in the memoirs of the volunteers, these are the following: The volunteers did not do anything illegal by joining Waffen-SS. The volunteers did not participate in any homicide or had any knowledge about extermination camps. The volunteers joined the army due to nationalistic and political reasons in which, they fought for Denmark or Europe. The war was to prevent Bolshevism and not to promote Nazism. The memoirs also showed tendencies of telling the story with the point of view of a Nazi, and therefore events were adapted to justify the German actions of the war. Finally, the memoirs also agreed, the aftermath of the war in Denmark was wrongfully and the Danish judicial purge was unrighteous.

The study concluded the apologetic tendencies were primarily occurring, when the memoirs mention the Danish judicial purge, and the war crimes committed by the Nazi empire and soldiers. To the Danish judicial purge, the most common apology seemed to be referring to the laws which approved of joining Waffen-SS, and they refer to the sanction of the king, and thereby argument their legitimacy. The most common apology to the war crimes seemed to be denial. They all deny having any knowledge about the extermination camps, and the war crimes committed by the Third Reich.

The justifying which seeks to create a morally justification, by creating an understanding and sympathy, when the memoirs presented their reasons for joining and participating in the war. The returning arguments which occurred the most, was the insistence, that the volunteered Danish soldiers joined the war for nationalistic reason and a greater good. The volunteered had no interest in German war affairs, they just wanted to fight Bolshevism. With that argument they seek to create a morally answer and justification for their war participation on the German side.

The conclusion shows, history is written by the composers' historical position. Therefor the memoirs maybe not be the best historical sources for retelling occurring events during the Second World War, but they are historical sources, which clearly indicates, that the events were looked at differently, by the soldiers who fought on the loser's side. Hence the apologetic and justifying tendencies of the memoirs.

Indhold

1.0 Indledning	1
1.1 Problemfelt	2
2.0 Forskningsoversigt	4
2.1 Samtidsforskningen	4
2.2 1980'erne og frem	6
2.3 2000'erne til i dag	8
2.4 Opsamling og tendenserne	9
3.0 Kildepræsentation	11
3.1 Supplerende beretninger	13
4.0 Metode	16
5.0 Analyse og diskussion af de danske Østfrontfrivilliges erindringer	20
5.1 Søren Kam.....	20
5.1.1 Hvorfor melde sig? – Nazisten	20
5.1.2 Livet som soldat	21
5.1.3 Kams verdenssyn	26
5.1.4 Kams syn på Danmark og den danske politik.....	32
5.2 Flemming Helweg-Larsen.....	35
5.2.1 Hvorfor melde sig? – Gennemtænkt, ideologisk eller impulsivt?	35
5.2.2 Livet som frivillig	36
5.2.3 Helweg-Larsens verdenssyn	39
5.2.4 Mordet på journalisten Carl Clemmensen	44
5.2.5 Kapitulationsdagene og Helweg-Larsens syn på danskerne.....	48
5.3 Ellef Henry Rasmussen.....	50
5.3.1 Hvorfor melde sig? – Det politiske valg og utilfredshed	51
5.3.2 Livet som Soldat	53
5.3.3 Rasmussens verdenssyn.....	57
5.3.4 Rasmussens syn på danskerne	61
6.0 Konklusion	66
7.0 Litteraturliste	74

1.0 Indledning

Inspirationen til denne specialeafhandling udspringer sig fra tidligere arbejde med den anden verdenskrig, hvor tematikken og fokus var det danske modstandsarbejde under besættelsestiden. Dette arbejde skabte grundlag for nysgerrighed omhandlende fraktionen, der valgte at gøre tjeneste i tyskerne og nazisternes navn for Adolf Hitler. Specialeafhandlingen vil forsøge at belyse udvalgte danskere, der valgte at kæmpe for tyskerne og på nazisternes side under den anden verdenskrig.

I 1939 invaderede Tyskland under ledelse af Hitler Polen, hvilket blev starten på den anden verdenskrig.¹ Under den anden verdenskrig kunne Danmark ikke undgå at blive involveret, da Hitler valgte at besætte Danmark. Besættelsen begyndte den 9. april og betegnes af Hans Kirchhoff som en *“af de mest udskældte beslutninger i Danmarks nyere historie.”*² Dette skyldtes blandt andet regeringens og militærets passivitet, som intet gjorde og så til, mens den tyske hær besatte Danmark. Denne passivitet skulle også vise sig senere at have indflydelse på, hvorfor flere valgte at tilslutte sig Waffen-SS, og at danske soldater blev en del af den tyske frontmarch på Østfronten.³

Under krigens udbrud var Danmark ikke krigsførende og var hverken involveret i tyske, russiske eller vestlige interesser. Selv om Danmarks internationale politik forsøgte at være neutral, deltog flere danskere i krigen. Flere danskere valgte frivilligt at tilslutte sig krigen på tyskernes side, først under Regiment Nordland og senere under Frikorps Danmark. Disse blev kæmpende enheder i Division Wiking i kampene på Østfronten mod Den Røde Hær.⁴ I efterkrigstiden blev de østfrontfrivillige anset som værende landssvigere, hvorfor mange blev dømt for deltagelse i krigen. Lovændringen, som gjorde tysk krigsdeltagelse til en illegal handling, blev stadfæstet efter krigen, hvorfor det var en lov med tilbagevirkende kraft.⁵ Dette betød, at da frivillige lod sig hverve, gjorde de ikke noget imod dansk lovgivning, men grundet lovændringen med tilbagevirkende kraft blev deres hvervning ulovliggjort og strafbar. Dette åbner for diskussionen om, hvorvidt disse frivillige “bare” var uheldige at stå på taberens side efter krigen, da de frivillige må betegnes som værende de største danske tabere af den anden verdenskrig. En straf- og lovændring må antages, at de frivillige ikke forventede plausibel, ligesom de heller ikke så det tyske nederlag plausibelt.

Flere af de tidligere danske østfrontfrivillige har i dag publiceret deres erindringer om deres deltagelse i krigen som østfrontfrivillig. Det er udvalgte erindringer af personer fra de østfrontfrivil-

---

¹ Kirchhoff et al. 2005, s. 99.

² Kirchhoff 2004, s. 41.

³ Schou 1981, s. 31.

⁴ Christensen et al. 2004, s. 84.

⁵ Eyben 1968, s. 18.

lige, der vil være omdrejningspunktet i specialeafhandlingen. De vil analyseres med henblik på at finde spor af apologetiske træk og retfærdiggørelsesstrategier. Specialeafhandlingen kommer derfor til at omhandle de danske østfrontfrivilliges historie, der stod på taberens side af den anden verdenskrig og i retsopgøret.

1.1 Problemfelt

Igennem tiderne er der blevet udgivet flere erindringsværker udarbejdet af frivillige selv. Det synes logisk, at dem som bedst kan gengive krigsbegivenheders forløb og forfærdeligheder, er dem, som har oplevet det på første hånd, men dette er ikke altid tilfældet. Trods erindringsværkerne må anses som primærkilder, er det samtidig værker, der må læses med en vis påpasselighed og forbehold. Det er derfor vigtigt, man ved gennemlæsning og analyse af sådanne værker forholder sig kildekritisk.

Der findes flere grunde til, hvorfor folk meldte sig som danske østfrontfrivillige og tysk til tjeneste under den anden verdenskrig. Det er muligt, at de danske østfrontfrivillige også har et haft et anderledes verdens- og menneskesyn, hvorfor de har oplevet krigen og Det tredje Riges handlinger anderledes. Hertil rejser der sig en række undrende spørgsmål: Hvad er tendenserne i deres erindringer? Hvilket verdenssyn havde de frivillige? Hvilket syn havde de på danskerne og retsopgøret? Hvilket syn havde de på modstandsfolkene? Hvad var deres politiske og ideologiske overbevisning? Hvilke fortolkningsbilleder havde de af krigen? Hvad var deres historiske positioner? Og mest væsentligt: Kan der spores apologetiske træk og retfærdiggørelsesstrategier i deres beretninger? Det er ikke formålet at diskutere, om retfærdighed skete fyldtes, men derimod et forsøg på at belyse hvordan de frivillige selv retfærdiggør deres valg og handlinger i deres efterskrift. Specialeafhandlingen vil forsøge at undersøge deres valg, og hvorfor de ikke fandt dem forkerte og/eller deres krigsdeltagelse som landssvigerig. Dertil ønskes det også at identificere tendenser i øjenvidneberetningerne, som skal forsøge at placere individerne i deres historiske position. Der ønskes også at undersøge, hvilken apologi og retfærdiggørelse der er at spore i erindringsværkerne. Derfor vil specialeafhandlingen arbejde ud fra følgende problemformulering:

Hvilke apologetiske træk og retfærdiggørelsesstrategier kan identificeres i de danske østfrontfrivilliges erindringsværker til at forsvare deres deltagelse og handlinger under den anden verdenskrig?

Apologi og retfærdiggørelsesstrategier kan måske synes som to sider af samme sag, da de begge omhandler forsvar af handlinger, men der differentieres mellem disse begreber. Apologi skal tolkes som et juridisk forsvar på anklager. For eksempel var det ikke ulovligt at være nazist, men det kunne være ulovligt at deltage i nazistiske handlinger såsom jødeudryddelse. Det vil sige, når der søges efter apologetiske træk, skal de identificeres ved at være et forsvar mod lovmæssige anklager, de frivillige stod overfor i efterkrigstiden. Derfor bliver apologibegrebet af juridisk karakter, der baserer sig på lovgivning og juridiske anklager.

Retfærdiggørelsesstrategier er ligeledes et begreb, der anvendes til forsvar af handlinger. Forskellen i denne sammenhæng er, at dette begreb ikke nødvendigvis er et juridisk forsvar, men har en bredere tolkning. I stedet skal retfærdiggørelsesstrategier ses som en moralsk forklaringsmodel, der skal påvise, at de ikke nødvendigvis i krigssituationer har handlet forkert. Retfærdiggørelsesstrategier skal tolkes som et meningsdannende begreb, der skal skabe forståelse hos modtageren. Det kan også være et begreb, hvori forfatteren kan synes at være sympatisøgende.

Som afsluttende indledende bemærkning er det vigtigt at fremhæve, at forfatteren hverken har familiære, venskabelige eller nogen form for relation til personer, der har været frivillige SS-soldater under anden verdenskrig. Dette skal hverken ses som et forsøg på at forsvare eller anklage de frivillige. Ydermere er udvalgte erindringer publiceret, hvorfor navnene ikke dækkes og skjules, men bruges i sin fulde benævnelse.

2.0 Forskningsoversigt

Forskningsoversigtens formål er at forklare, hvad forskningen om østfrontfrivillige og landssvigere har undersøgt hidtil samt den historiografiske udvikling. Dens formål er et forsøg på at belyse, hvordan forskningen, tematikken og perspektiverne har ændret sig. Der vil opstilles en kronologi over forskningen, hvilken skal belyse nuancerne i forskningen.

2.1 Samtidsforskningen

Et af de tidligste samlede værker omkring den danske besættelsestid er Vilhelms La Cours store trebindsværk, *Danmark under besættelsen*⁶, hvilket er en antologi redigeret af La Cour. Dette gennemgår den danske besættelsestid ved inddragelse af forskellige eksperter og professorer. La Cours værk er påvirket af krigens traumer, hvorfor de frivillige beskrives stærkt negativt: “[...] der fandtes danskfødte Mennesker, som uden Samvittighed trak i Fjendens Uniform og koldblodigt tjente hans interesser”⁷, dertil supplerer han: “Men naturligvis søger man trods alt efter en Forklaring, og der er ingen Tvivl om, at Motiverne, som gjorde Udslaget for disse Landssvigere, var meget forskellige.”⁸ Han tilskriver en af forklaringerne, at de danske officerer ikke gjorde modstand den 9. april, hvorfor Danmark blev besat, uden at den tyske hær mødte militær modstand. Ifølge La Cour var et tilmeldingsgrundlag derfor, at de danske officerer gjorde det for at genrejse den militærære, de mistede den 9. april, hvorfor han tilskriver en desperationsfaktor. Det var en mulighed for at bevise, at man besad militærære og militærintelligens, hvorfor skuffelsen fra den 9. april skulle genrejses.⁹ Dertil var det også en mulighed for at deltage i kampen og opgøret mod bolsjevismen.

En af de mest bemærkelsesværdige årsagsforklaringer han fremlægger er, at han kalder dem for mindre begavede og uintelligente: “[...] og endelige fandtes der mangfoldige defekte Individider, hvis Evne til selvstændigt at vurdere Hvervemødernes Bravader var minimal, Taaber, som var ude af Stand til at gennemskue Hulheden og Fraserne i den nazistiske Presses”¹⁰.

La Cour giver flere forklaringer på, hvorfor folk frivilligt tilsluttede sig Waffen-SS: Desperation, ideologisk kamp mod bolsjevismen og lav intelligens, “tåber”¹¹. La Cours værk har et makroperspektiv, der forsøger at belyse hele besættelsestiden, hvilket også lider under, der ikke var gjort meget forskning omkring de frivillige, hvorfor hans signifikante beskrivelser af de frivillige frem-

---

⁶ La Cour 1947.

⁷ La Cour 1947 Bind 2, s. 507.

⁸ La Cour 1947 Bind 2, s. 507.

⁹ La Cour 1947 Bind 2, s. 507.

¹⁰ La Cour 1947 Bind 2, s. 508.

¹¹ I den danske ordbog beskrives tåber bl.a. som: “[...] mindre begavet eller mindre dygtig person.

kommer negativt. Dette betyder også, at de frivillige ikke fylder meget i dette historiske værk, hvorfor der opstår stilheder omkring disse.

Yderligere samtidforskning blev foretaget af Karl Otto Christiansen. I 1950 udgav han værket *Mandlige Landssvigere i Danmark under besættelsen*¹². Værket er en kriminografisk og sociologisk oversigt over 5.107 mænd, der blev dømt efter straffelovstillæggene af 1/6-1945 og 29/6-1946^{13, 14}. I forskningen forsøger Christiansen via kvantitative beregninger¹⁵ og undersøgelser supplerende med kvalitative interviews¹⁶ at beskrive landssvigernes sociologiske ophav.¹⁷ Dette værk supplerede han i 1955 med værket *Landssviger kriminaliteten – I sociologisk belysning*¹⁸, heri udvidede han sin grundforskning. I dette værk er der udspurgt flere, hvorfor antallet af respondenter heri er steget til 5.152¹⁹. Christiansen kan siges at forsøge at besvare La Cours stilheder. Formålet i værkerne er ikke at skabe en decideret årsagsforklaring for, hvorfor nogle mænd endte som landssviger og tilmeldte sig som frivillig. Derimod forsøger værkerne at spore sociologiske tendenser hos de mandlige landssvigere.

Christiansen inddeler landssvigerne i befolkningsgrupper og i dominansgrupper, hvilket påviser diversitet mellem de forskellige befolkningsgrupper og dominansgrupper. Under dominansgrupperne tilhører kategorien "soldater"²⁰. Han beskriver disse som værende gennemsnitlige for hans landssvigermateriale. Samtidig konkluderer han, at der blandt andet var forhøjede tal af psykoser og psykiske defekter, men disse tal var minimale og kunne ikke betragtes som en helhedsbeskrivelse.²¹ Dermed afskriver han konsensusmyten, at de frivillige var sindssyge voldspyskopater, og han modbeviser delvist La Cours beskrivelse af den frivillige.

En yderligere konklusion, Christiansen fremlægger, er i værket fra 1955. Heri påviser han, at kriminalitetshyppigheden var 26% hos det tyske mindretal, 12% hos nazisterne og kun 0,5% hos resten.²² Konklusionen er, at der var større tilbøjelighed til landssvigerkriminalitet, hvis man i forvejen havde tyske eller politiske relationer til besættelsesmagten, hvorfor ideologiske overvejelser

---

¹² Christiansen 1950.

¹³ Disse tillæg gjorde mere eller mindre al aktivitet med tyskere eller i tyskernes tegn ulovlige i perioden 1940-1947. Dette betød at lovende havde tilbagevirkende kræft.

¹⁴ Christiansen 1950, s. 13.

¹⁵ Christiansen 1950, s. 27.

¹⁶ Christiansen 1950, s. 17.

¹⁷ Christiansen 1950, forord.

¹⁸ Christiansen 1955.

¹⁹ Christiansen 1955, s. 24.

²⁰ Christiansen 1950, s. 27.

²¹ Christiansen 1950, s. 120.

²² Christiansen 1955, s. 306.

synes at være en væsentlig faktor. Christiansen belyser med denne analyse spørgsmålet om karaktertræk hos de kriminelle og et supplerende bud til, hvem de var.

Psykologen Thomas Sigsgård foretog også samtidforskning. Han har udarbejdet værket *Psykologisk undersøgelse af mandlige landssviger*²³. Sigsgårds værk er et forsøg på at belyse de mandlige landssvigeres psykologiske baggrund og tilstand. Sigsgårds empiri er udarbejdet af kvalitative data. Hans arbejde blev udført ved at undersøge fangers udvikling fra tidlig barndom til tidspunktet for lovovertrædelse, hvilket resulterede i undersøgelse af 106 dømte landssviger.²⁴

Et af Sigsgårds formål var at undersøge tidligere psykologisk arbejde udarbejdet af ordensmagten, hvilken konkluderede, at landssvigerne var mentalt defekte i alvorlig grad. *“Ifølge disse tal var et ret stort antal af landssvigerne mentalt defekte i alvorlig grad, og blandt fangerne i lejrene cirkulerede hårdnakkede rygter med opgivelse som „87% psykopater eller åndssvage blandt straffelovstillæggets fanger”*²⁵ Sigsgård konkluderer, at hans undersøgelser ikke kan betegnes som repræsentative til at uddrage beskrivelse og analyse af komplekse årsagssammenhænge.²⁶ Alligevel udarbejder Sigsgård konklusionen, at man ikke kan *“udskille landssvigerne som en særlig gruppe med specifikke kendetegn, der ikke vil kunne findes hos personer med en anden social udvikling.”*²⁷ Han afskriver konsensuskaraktertrækkene af mental ustabilitet og psykopattendenser. Dermed angiver Sigsgård, at landssvigerhed ikke skyldtes mentalt ustabilitet, men at den i stedet skal findes i sammenhæng mellem opvækst og sociale omgangskredse.²⁸ Sigsgård konkluderer også, at der var en tydelig sammenhæng mellem barndomskonflikter og dem, som blev dømt for landssvigerig.²⁹

2.2 1980'erne og frem

I 1981 udgav Søren Schou *De danske Østfrontfrivillige*³⁰. Schou forsøger i dette værk at besvare spørgsmålene: hvilke mennesker der meldte sig i tysk tjeneste og hvorfor? Det er ikke med den traditionelle historiske tilgang og metode, det er et forsøg på at lave en bevidsthedssociologisk analyse

---

²³ Sigsgård 1954.

²⁴ Sigsgård 1954, s. 17+18.

²⁵ Sigsgård 1954, s. 21-22.

²⁶ Sigsgård 1954, s. 95.

²⁷ Sigsgård 1954, s. 94.

²⁸ Sigsgård 1954, s. 95.

²⁹ Sigsgård 1954, s. 95.

³⁰ Schou 1981.

af de frivillige.³¹ Schous værk er litteraturhistorie, hvorfor hans analyser baserer sig hovedsageligt på litterære værker.³²

Schou konkluderer, at de frivillige var et produkt af deres fortid, samfundsbetingelser og socialiseringsmønstre.³³ Han nuancerer forskningen ved at inddrage de frivilliges stemme og udlægning og åbner dermed for ny tolkning af hændelser og begivenheder.³⁴ Dette gør han ved valget af sin empiri, der er en blanding af selvbiografier, erindringer, romaner og anden skønlitteratur, som har fællestrækket, at de er skrevet af enten tidligere frivillige eller af personer med nazistiske holdninger. Forskningen bliver derfor en årsagsforklaring, hvilken baserer sig på de frivilliges egne forklaringer. Via denne metodologiske tilgang konkluderer Schou, at den "afdækker det risikable ved generelle karakteristikker af »det nazistiske menneske«"³⁵.

I 1998 udarbejdede Claus Bundgård Christensen, Niels Bo Poulsen og Peter Scharff Smith værket *Under hagekors og Dannebrog – Danskere i Waffen SS 1940-45*.³⁶ Dette værk søger at fortælle historien om de danske frivillige, der deltog i kamp under hagekorset. Værket arbejder ud fra et makroperspektiv, hvori forløb og begivenheder gennemgås. Dette værk er både en undersøgelse af de frivillige og en beretning om disse. Det fokuserer både på før-, under- og efterkrigstiden i sin helhed.

Dette værk nuancerer forskningen, da det er en udførlig historisk gennemgang af tiden op til krigen, begivenhederne under krigen og efterkrigstiden. Værket er særdeles detaljeret i sine beretninger om begivenheder og skæbner samt i dets inddragelse af øjenvidneberetninger, hvilket gør værket historisk fyldestgørende og samtidig giver en stemme til de frivillige.

De konkluderer, at de fleste frivillige var nazister og/eller politisk motiveret, hvortil deres verdenssyn blev styrket af SS' ideologiske skoling under uddannelsen. De konkluderer også, at de østfrontfrivilliges kampindsats bar præg af den effektive, hensynsløse og fanatisme, de blev politisk skolet i.³⁷ En af de vigtigste konklusioner i dette værk er, at man ikke kan adskille Waffen-SS fra det øvrige SS. Der er intet modsætningsforhold mellem Himmlers ideologiske sværmerier og Waffen-SS. Samtidig er der heller ingen modsætningsforhold mellem SS' kriminelle aktiviteter i bag-

---

³¹ Schou 1981, s. 7.

³² Schou 1981, s. 17 + 18.

³³ Schou 1981, s. 189.

³⁴ Schou 1981, s. 188.

³⁵ Schou 1981, s. 190.

³⁶ Christensen et al. 2004. – NB. henvisningerne skriver 2004, fordi der anvendes 2. udgave af værket til dette speciale, 1. udgave var fra 1998.

³⁷ Christensen et al. 2004, s. 433.

landet og Waffen-SS' aktivitet på fronten. Waffen-SS var en del af SS, og derfor også en del af den forbryderiske aktivitet.³⁸

2.3 2000'erne til i dag

I den moderne forskning er krigens traumer bortgående, og i stedet for navneforbud er tendensen, at den moderne forskning fokuserer på personsager og personberetninger og igen afviger fra den samlede historie. Derfor er forskningen også i stigende grad præget af et mikroperspektiv fremfor et makroperspektiv.

John T. Lauridsen redigerede antologien *Over strengen*.³⁹ Dette værk er en samling af historiske personberetninger udarbejdet af diverse forfattere. Alle de udvalgte personer har været i et retsligt opgør i efterkrigstiden.⁴⁰ Grundet sin karakter som et antologisk værk, er der ingen samlet konklusion. Dette skyldes også værkets formål, hvilket er et ønske om at rekonstruere skæbner, hvor der fokuseres på individets hele liv og ikke enkeltstående tilfælde. Der forsøges at gengive hvilke processer, der ledte til, at aktørerne gik over strengen, hvorfor formålet er rekonstruering af historie og ikke retslige diskussioner.⁴¹ Et fællestræk Lauridsen giver omkring aktørerne er, at de på flere områder var påvirket af rekrutteringsmiljøer eller i forvejen havde tyske interesser eller forbindelser⁴².

Et andet af de nyere værker er *Fortrængt grusomhed – Danske SS-vagter 1941-45* af Dennis Larsen.⁴³ Larsen påviser, at der var forbindelse mellem de østfrontfrivillige og de danskere, der gjorde tjeneste som vagtmænd for SS. De havde ikke kun opgaver ved fronten, men også i koncentrationslejre.⁴⁴ En konklusion, han kommer frem til, er: “[...] at der allerede tidligt i krigsforløbet var danske statsborgere, som gjorde tjeneste som vagtpersonale i de tyske kz-lejre.”⁴⁵ Han undersøger, hvilke forbrydelser der blev gjort af danske frivillige foruden soldat- og krigstjeneste.⁴⁶ Larsens værk tager udgangspunkt i personsager, hvor hans formål er at undersøge sammenhængen mellem den faktuelle forbrydelse og de frivilliges apologetiske efterkrigspropaganda. Én, der har arbej-

---

³⁸ Christensen et al. 2004, s. 435.

³⁹ Lauridsen 2007.

⁴⁰ Lauridsen 2007, s. 13.

⁴¹ Lauridsen 2007, s. 15.

⁴² Lauridsen 2007, s. 16.

⁴³ Larsen 2010.

⁴⁴ Larsen 2010, s. 32-35.

⁴⁵ Larsen 2010, s. 208.

⁴⁶ Larsen 2010, s. 209.

det med lignende tematik, er Henrik Lundtofte i værket *Håndlangerne*⁴⁷. I dette værk belyser Lundtofte også de frivillige, der ikke stod som soldater. Der fokuseres i dette værk kun indenrigs og ikke på de østfrontfrivillige. Dette værk vidner mere om en makrohistorisk beskrivelse end om personsager.

Et yderligere værk udarbejdet i moderne tid er *På den forkerte side – De danske landssvigerne efter befrielsen* af Søren Billeschou Christiansen og Rasmus Hyllested.⁴⁸ Dette værk er et forsøg på at nuancere besættelsestiden. Værket forsøger at belyse landssvigerne efter retsopgøret, dermed indskriver de sig også i forskningstendensen, hvilken forsøger at give landssvigerne en stemme.⁴⁹ Værket stiller samtidig spørgsmålstegn ved, hvorfor landssvigerne efter krigstiden ikke gjorde mere for at genrejse deres eftermæle. Hertil konkluderer de, at problematikkerne ved at arbejde med landssvigerne og efterkrigstiden er det psykiske aspekt, hvorfor mange øjenvidner helst vil glemme besættelsestiden og krigen, da de associeres med dårlige minder.⁵⁰ De konkluderer også, at ofte kunne de dømte mennesker ikke selv erkende, de havde ageret illegalt ved at samarbejde med tyskerne. Dette gøres på baggrund af landssvigerens egen skabte myte, at den danske udenrigsminister skulle have arbejdet sammen med Himmler.⁵¹ Derfor er deres forskning også et bud på, hvordan de apologetiske tendenser er opstået i efterkrigstidens efterrationalisering og har skabt en konsensus og fælles fortællernarrativ i de dømte landssvigeres forklaringsmønstre og -modeller.

2.4 Opsamling og tendenserne

Tendenserne i samtidsforskningen var, at den fokuserede på landssvigerkriminaliteten i stedet for at fortælle historien og begivenhederne, de frivillige deltog i. Dette gjorde den med et makroperspektiv. Denne forskning forsøgte at identificere og belyse, hvem landssvigerne var, og om der kunne findes årsagsforklaringer til deres valg. Samtidsforskningen var styret af et forsøg på at besvare stilheder og konsensusmyter omkring landssvigerne, hvilket ses i Christiansens og Sigsgårds nærmest modsvar til La Cours forskning. Derfor er tendensen i samtidsforskningen også tydelig, at den er skrevet af vinderne og tilsidesætter taberne og deres syn på krigsbegivenheder, da den udelader disses beretninger i forskningen.

I den senere forskning manglede der stadig forklaringer og beretninger om de frivillige. Schou forsøger via den tysksindede litteratur at berette om de frivilliges bevidsthedspsykologi. Denne an-

---

⁴⁷ Lundtofte 2014.

⁴⁸ Christiansen og Hyllested 2011.

⁴⁹ Christiansen og Hyllested 2011, s. 13.

⁵⁰ Christiansen og Hyllested 2011, s. 249.

⁵¹ Christiansen og Hyllested 2011, s. 268.

vender han til at besvare, hvorfor folk meldte sig som frivillige, hvilket synes at have en øget fokusering og tematik i forskningen. Christensen et al. fortæller hele historien fra før krigen til efterkrigstiden. Her gives der en stemme til de frivillige, hvorfor deres beretninger, aktioner og handlingerne er inddraget. Man har bevæget sig fra at tie om de frivillige og deres beretninger til at åbne for dem og lade dem inddrage i forskningen.

Et eksempel på dette ses også i Haaests værk *Frikorpsfolk*⁵². Haaest er ikke forsker, men journalist. Man skal være påpasselig i læsning af hans værker, fordi de har svingende tendenser, og de har en tendens til at fordreje sandheder. Det er benævnelsesværdigt, fordi det viser tendensskiftet i beretninger fra besættelsestiden, hvori interessen for landssvigerne og deres beretninger er stigende.

I den nyere forskning er tendensen, at den inddrager personsager og kvalitative undersøgelser til at styrke sine argumenter. Den historiske tilgang i den moderne forsknings synes at have et mikroperspektiv frem for et makroperspektiv. Forskningen er også præget af, at krigens traumer synes at være forsvindende, og dermed belyses konkrete personsager. Den moderne forskning synes også at have et større fokus på retsopgøret og dets efterspil for landssvigerne, hvorfor de frivilliges retfærdiggørelser synes at have et større fokuspunkt som analyseemne. Slutteligt kigger den moderne forskning også indad og fokuserer på landssvigerne, hvem der gjorde kriminalitet indenrigs og ikke ved fronterne.

Den tidlige forskning forsøgte at besvare hvem-spørgsmålet omkring de frivillige og var stærkt påvirket af krigens traume. I den senere forskning blev det tilføjet med hvorfor- og hvadspørgsmålet, hvilke søgte at komme med årsagsforklaringer på tilmeldinger til tysk tjeneste samt på at berette, hvad der skete. Den moderne forskning fjerner hvem-spørgsmålet i makroperspektiv, hvor den i stedet gør hvem-spørgsmålet til et mikroperspektiv. Forskningen har bevæget sig fra at fokusere på de frivillige som en helhed til at fokusere på individuelle beretninger. Derfor bliver hvordan-spørgsmålet relevant, fordi denne forskning også diskuterer apologi og retfærdiggørelse i stigende omfang. Der søges svar efter, hvordan de frivillige selv beretter og retfærdiggør deres handlinger.

---

⁵² Haaest 1995.

3.0 Kildepræsentation

Der vil heri blive foretaget en præsentation hovedkilderne, hvilke vil anvendes til analyse og diskussion. Kildernes ophavssituationer præsenteres, da disse er grundlaget for deres relevans. Heri vil værkernes overordnede tendenser også beskrives. Begrundelse for valg af værker og kilder vil argumenteres i efterfølgende metodekapitel.

“*Et liv uden fædreland*” – *Søren Kams erindringer* er udgivet af Mikkel Kirkebæk og Lauridsen. Kam var en tydelig overbevist nazist, hvorfor hans erindring også bærer præg af et nazistisk verdenssynsbillede. Kam forsøger i sin beretning at fraskrive sit medansvar for nazismens forbrydelser, men han benægter ikke, nazismen til tider handlede utilgiveligt. Trods dette fokuserer Kam på nazismens ædle idealer og forestillinger⁵³. Kam var nazist både før, under og efter krigen, en holdning som ikke synes at ændre sig synderligt. Kam gør sig også speciel, fordi han var eftersøgt i Danmark og derfor flygtede til Tyskland, hvorfor han aldrig blev straffet i Danmark.

Erindringsværkets påbegyndelse skete over en kortere periode efter Kams pension i 1986, men det blev først udgivet i 2015. Årsagen for den sene udgivelse skyldes udgivernes aftale med Kams advokat om, at udgivelsen først fandt sted efter Kams død.⁵⁴ Der har ikke været noget samarbejde mellem Kam og udgiverne. Kams erindringer er nedskrevet af ham selv 41 år efter krigens endeligt.⁵⁵ Udarbejdelsen af hans erindringer var en proces på næsten 20 år, hvorfor han har haft rig mulighed for at præcisere formuleringer og efterrationaliseringer. Dette, kombineret med udgivelsekriterierne, gør det antageligt, at der er materiale i værket, han måske frygtede kunne have konsekvenser for hans familie og eftermæle. Derfor er det også antageligt, at hans værk bærer præg af apologi og retfærdiggørelse.

Størstedelen af de faktuelle oplysninger, Kam giver i sine erindringer, er ikke forkerte, men de er tydeligt farvet af hans ideologier og overbevisninger. Alligevel bortforklarer han, forsvarer og fordrejer visse handlinger og personer, hvilket kan gøre nogle udsagn falske.⁵⁶ Dette udtrykkes i citater som: “- *Tyskland var blevet for mægtig, og i hundreder af år var det således, at hvis ligevægten i Europa var i fare, så førte England krig mod den stærkere.*”⁵⁷ Kam formår at gøre England til den aggressive og krigsførende enhed, hvorfor de førte krig mod Tyskland og ikke omvendt. Ydermere skriver han: “*Det må heller ikke glemmes, at Hitler efter Polenfelttoget rettede et nyt freds-*

---

⁵³ Kirkebæk og Lauridsen 2015 s. 10.

⁵⁴ Kirkebæk og Lauridsen 2015, Forord.

⁵⁵ Kirkebæk og Lauridsen 2015, s. 22.

⁵⁶ Kirkebæk og Lauridsen 2015, s. 10.

⁵⁷ Kirkebæk og Lauridsen 2015, s. 113.

budskab til England og Frankrig, som aldrig blev besvaret. Derfor er det klart, at England og Frankrig ville denne krig, måske i første række England.”⁵⁸ Det er med udtalelser som disse to, at man må læse Kams erindringer med vist forbehold og kildekritiks syn, da den skrives ud fra en nazistisk overbevisning og et nazistisk narrativ.

Bogen *Dødsdømt – Flemming Helweg-Larsens beretning* er SS-soldaten Helweg-Larsen erindringer fra krigen. Bogmanuskriptet skrev Helweg-Larsen i fængslet efter krigen. Helweg-Larsen var fængslet med en dødsdom på grund af mordet foretaget sammen med Kam på den danske journalist Carl Clemmensen. Dommen blev afgjort i retsopgøret. Værket er udgivet og rettet til af Henrik Skov Kristensen og Ditlev Tamm.⁵⁹ Værket beskriver Helweg-Larsen som værende til sine pårørende, men ifølge Kristensen og Tamm indeholdt manuskriptet også adskillige bemærkninger og spørgsmål, som var adresseret til en plausibel redaktør.⁶⁰ Dermed er det ikke utænkeligt, at han skrev det med offentligt udgivelsesformål. Denne faktor gør, at man må være opmærksom på apologetiske træk og retfærdiggørelsesstrategier. Tendensen i Helweg-Larsens erindring er, modsat Kam, stærkt afnazificeret. Helweg-Larsen forsøger i bedste omfang at distancere sig til nazismen. Det er en tydelig tendens gennem hele værket, at Helweg-Larsen forsøger at indskrive sig på vindernes side, verdenssyn og opfattelser af krigen.

I værket er Helweg-Larsens forsvarstale til hans retsopgør også præsenteret. Denne er indsat af udgiverne og derfor ikke en del af hans erindringsmanuskript. Desuden fremførte han den ikke i retsopgøret på råd af sin forsvarsadvokat. Den er et indblik i apologetiske og retfærdiggørende tendenser, hvorfor der sideløbende vil blive refereret til den supplerende som styrkelse af argumenter.⁶¹

Dette værk vil også suppleres med *Flemmingway – Historien om et venskab*⁶². Dette er beretningen skrevet af Niels Helweg-Larsen, som var Helweg-Larsens dobbelt halvætter og bedste ven⁶³. Dette skal virke som supplement til analyse og diskussion af Helweg-Larsens egen beretning. Dette værk giver indblik i, hvordan Helweg-Larsens nærmeste oplevede ham og hans ændrende verdenssyn. Selvom dette værk er omhandlende Helweg-Larsen, er det samtidig et erindringsværk, da N. Helweg-Larsen har førstehåndsviden og skrev ud fra, hvordan han så på og huskede sin afdøde tidligere bedste ven.

---

⁵⁸ Kirkebæk og Lauridsen 2015, s. 115.

⁵⁹ Kristensen og Tamm 2008.

⁶⁰ Kristensen og Tamm 2008, s. 11.

⁶¹ Kristensen og Tamm 2008, s. 31.

⁶² Helweg-Larsen 1998.

⁶³ Helweg-Larsen 1998, s. 16.

Som sidste hovederindringsværk er valgt *Troskab – Dansk SS-frivillig E.H. Rasmussens erindringer 1940-45* udgivet af Peter Møller Hansen.⁶⁴ Dette erindringsværks tilblivelse er sket i samarbejde mellem hovedpersonen, Ellef Henry Rasmussen, og udgiveren. Udarbejdelsen begyndte i 2010 og skete over tre år, hvor Rasmussen og udgiver havde telefoniske samtaler og mødtes. Hansen har skrevet erindringerne, men intet er udgivet eller nedskrevet uden at blive konsulteret med Rasmussen, og det er skrevet på baggrund af hans mundtlige og skriftlige beretninger.⁶⁵ Erindringerne er ikke udelukkende baseret på Rasmussens hukommelse, hvorfor Rasmussen har søgt i privatarkiv og til tider hentet inspiration i værker skrevet af andre tidligere frivillige.⁶⁶ Dette er også en af grunnerne til, at Rasmussens værk har apologetiske tendenser.

Bogen kan også tilskrives at være et apologetisk værk. Dette skyldes blandt andet, at trods Rasmussens nationalsocialistiske og politiske opvækst i NSU og senere DNSAP, er politik et emne, der fylder mindre under krigsforløbet i hans erindringer, hvorfor det nærmest er afpolitiseret. I stedet fokuseres der på eksakte kampbegivenheder, han deltog i. Samtidig undgår han i store træk at benævne den tyske hærs handlinger ved besættelser og fangetagen, hvor han derimod detaljeret både beskriver de russiske og allieredes behandling af krigsfanger. Han fokuserer på at berette om slag, militærtaktik og forløb samtidig med, at han skaber stilheder om fronternes besættelsesforetagender. Den apologetiske karakter forekommer ved hans stilheder, men eftersom han undgår emnerne, bliver de apologetiske elementer og retfærdiggørelsesstrategier mindre nødvendige, hvorfor de synes fraværende sammenlignet med andre værker. Tydeligst fremkommer de i hans beretning af retsopgøret og kommentarer hertil, hvorfor især hans efterskrift fremstår som en apologetisk tale.

3.1 Supplerende beretninger

Der er supplerende til de tre hovedkilder valgt tre yderligere beretninger, hvilke skal supplere til analyse og diskussion.

Som supplerende værk er *I krig for Fjenden – SS-soldaten Georg Rasmussens erindringer* valgt. Dette værk er udgivet af Bjarne Salling Pedersen. Georg Rasmussen (G. Rasmussen) kunne betegnes som frivillig tilmeldt med flugt og eventyrlyst som begrundelse. Dette værks udarbejdelse begyndte i 2004 i samarbejde mellem udgiveren og G. Rasmussen. Det blev først udgivet efter G. Rasmussens død i 2011. Dette værk adskiller sig fra ovenstående, fordi G. Rasmussen ikke gør sin deltagelse i krigen politisk. I stedet betegner G. Rasmussen sit deltagelsesgrundlag i stærk selvinte-

---

⁶⁴ Hansen 2015.

⁶⁵ Hansen 2015, s. 9.

⁶⁶ Hansen 2015, s. 10.

resse. G. Rasmussen har også, modsat de andre, gjort ophold i en koncentrationslejr som fange under SS. Hans erindringer giver et indblik i, hvilke forfærdeligheder der er foregået. Han taler, hvor de andre tier. G. Rasmussens beretninger maler et billede af handlinger i krigen, herunder også SS-soldaternes direkte ordrer om likvidering. Værket adskiller sig fra den øvrige erindringslitteraturstematik, fordi den er præget af mindre apologi og retfærdiggørelse, hvilket er grundlaget for, at det er tilvalgt supplerende i stedet for som et hovedværk.

Yderligere supplerende erindringsværk er Erik Lærums erindringsværk *Dansk soldat i krig og fred*⁶⁷. Dette værk er skrevet og redigeret af ham selv. Lærums værk indeholder også apologetiske træk og retfærdiggørelsesstrategier. Kendetegnet for hans værk er, at en styrende tematik i hans apologetiske træk og retfærdiggørelsesstrategier er kommunismen. Foruden at berette om kampe og slag, gør Lærum jævnt brug af eksempler og elementer af kommunismens forfærdelighed, hvorfor han retfærdiggør sin deltagelse i krigen som en ren kamp mod kommunismen og bolsjevismen. Dette fremtræder også ved, at han benævner alle danske modstandsfolk og alt besættelsesregeringsmodstand som værende kommunistisk og styret af kommunister.⁶⁸ Tendensen er derfor et stærkt bolsjevistisk kritisk værk, hvorfor det apologetiske tema og retfærdiggørelsesstrategierne bygges omkring dette.

Det sidste supplerende værk er Oluf Krabbes bog *Danske soldater i kamp på Østfronten 1941-1945*⁶⁹. Krabbe skrev sit værk og sine tanker 30 år efter den anden verdenskrig.⁷⁰ Dette værk adskiller sig fra de andre, da dette er en beretning struktureret af Krabbe baseret på andres primærkilder. Dermed er det ikke Krabbes egen fortælling, der fortælles, men han beretter som en sekundærkilde om de danske frontsoldater og deres kampe. At Krabbe inddrager personlige oplevelser er heller ikke utænkeligt, men de er dækket ved at basere sig på andres kilder. Krabbe var selv deltagende som frivillig, hvor han optrådte som officer i SS. Kilderne er selektivt valgt af Krabbe, hvorfor de skaber et narrativ, der er konstrueret af Krabbe. Hans genfortælling baserer sig på krigsrapporter, dagbøger og breve. Hvorfor dette værk er relevant skyldes ikke dets genfortællingen af krigen, men det skyldes måden, hvorpå Krabbe konstruerer genfortællingen. Selvom værket er en sekundærkilde, er der tydelige holdninger og meninger at spore hos Krabbe, som findes i hans løbende kommentarer. Krabbes bidrag er stærkt nazistisk og apologetisk præget, hvorfor værket derimod bliver en primærkilde til et narrativ baseret på det nazistiske verdenssyn. De selektive valgte kilder

---

⁶⁷ Lærum 1955.

⁶⁸ Lærum 1955, s. 108-109.

⁶⁹ Krabbe 1998.

⁷⁰ Krabbe 1998, s. 251.

glorificerer de danske soldaters deltagelse, hvori de fremstår heroiske. Det er sandsynligt, at kampene og danskerne var heroiske og kæmpede tappert, men lige såvel som han inddrager og glorificerer disse, beretter han intet om de forfærdeligheder, de påførte. Omvendt har han ingen problemer med kritik af russerne og englændernes krigsførelse. Derfor bliver det et værk præget af nazisme, apologi, retfærdiggørelsesstrategier og stilheder.

4.0 Metode

Denne specialeafhandlings metodiske tilgang kan tilskrives at være en blanding mellem den senere og den moderne forsknings epoke. Påvist i forskningsoversigten har metoderne, spørgsmålene og tendenserne og perspektiverne ændret sig gennem tiderne, hvorfor det kan siges, at denne specialeafhandling også fusioner de to epoker.

Det historiske perspektiv i specialeafhandlingen vil være et mikroperspektiv⁷¹. Specialeafhandlingens formål er ikke at fortælle den samlede historie om de danske østfrontfrivillige, men derimod et forsøg på at identificere apologetiske træk og retfærdiggørelsesstrategier i deres beretninger ud fra deres egne beskrivelser. Derfor vil specialeafhandlingen arbejde ud fra individuelle narrativer og beretninger, hvilke ikke ville være repræsentative for en samlet enhed. Der vil forsøges at belyse tendenser og konsensus i den udvalgte erindringslitteratur.

Foruden at analysen arbejder med et mikroperspektiv, vil tilgangen også være komparativ analyse, hvorfor erindringerne vil sættes komparativt mod hinanden igennem analyserne, diskussionerne og konklusionen, hvori nuancer, ligheder og forskelle vil forsøges at pointeres. Analyserne vil basere sig på hovedværkerne, hvortil de vil suppleres af supplerende værker. I analyse af hovedværkerne vil den komparative metode også få indpas ved, at de vil forsøge at konversere med hinanden for at skabe diskussion. Dermed vil både hoved- og de supplerende værker indgå i analyse og diskussion med hinanden.

Analyserne og diskussionerne vil ikke forsøge at følge en kronologi. De vil i stedet være inddelt i tematikker, hvor hovedtemaerne vil være: Tilmeldingen, verdenssynet, livet som soldat og synet på danskerne. Inddelingen skal være behjælpelig med at skabe et overblik i analyse og diskussion, når kronologi fravælges. Det anses mest meningsfuldt for analyse og diskussion af apologi og retfærdiggørelsesstrategi at inddele i tematik fremfor at følge en kronologi. Dette skal også være behjælpeligt med at gøre de komparative elementer mere håndgribelige og læsevenlige, da argumenter vil stå stærkere tematisk frem for kronologisk.

Til analyse af apologetiske træk og retfærdiggørelsesstrategier er bestemte erindringsværker udvalgt som hovedkilder. Disse tre værker er de ovenstående værker præsenteret i kildepræsentationen. Kam, Helweg-Larsen og Rasmussen bliver derfor hovedpersonerne i denne specialeafhandling, hvorfor de vil fylde størstedelen af analyse og diskussion. Erindringsværkerne er udvalgt på baggrund af bestemte, karakteristiske faktorer.

---

⁷¹ Iggers 1997, s. 103.

Valget af Kam som hovedperson skal findes i hans tydeligt nazistiske overbevisning samt hans karakteristiske efterkrigsliv, hvor han jævnligt deltog i veteransammenkomster af tidligere SS-soldater. Supplerende til dette var han også én af blot tre danskere, der modtog SS-ridderkorset, hvilken var en af de største udmærkelser, en SS-soldat kunne modtage. Kam giver derfor mulighed for analyse og diskussion af apologetiske træk og retfærdiggørelsesstrategi hos en højtstående dansk og nazistisk SS-soldat. Foruden dette var han efter krigen også eftersøgt af den danske regering, grundet mordet på Clemmensen, hvortil han aldrig kom for en dansk domstol og undgik retsopgøret efter krigen, da han flygtede til Tyskland. Slutteligt spillede udgiverne også en rolle i valget af dette værk. Eftersom dette værk er udgivet af Kirkebæk og Lauridsen, er det bearbejdet af to af landets førende historieforskere af den danske besættelsestid. Udgivernes metodiske tilgang er bestående i, at de har udvalgt kapitlerne, hvorfor få af Kams originaler er udeladt. Begrundelsen for udeladelserne skal findes i, at de bryder tekstens oprindelige sammenhæng, og at det er fraser, der ikke er baseret på Kams erindringer. De har ikke foretaget rettelser i Kams sprog udover at rette i ordstilling og åbenlyse stavefejl.⁷² Indledningsvis forklarer udgiverne Kams liv før, under og i efterkrigstiden som grundlag for, hvordan man bør læse Kams erindringer. Samtidig kommenterer de, hvis Kam enten beretter forkert eller kommer med faktuelle fejl bevidst eller ubevidst. Udgiverne advarer om erindringsværkets forbehold og lader det derefter tale sit eget sprog.

Valget på Helweg-Larsen begrundes i, at han var den første danske SS-soldat, der blev dødsdømt under retsopgøret. Helweg-Larsen var også af en anden karakteristika end den gængse danske frivillige, fordi han ikke var soldat, men derimod agerede krigskorrespondent. Dette giver mulighed for et indblik i en anderledes oplevelse af krigen og oplevelserne på fronten. Et argument der også vinder indpas er, at Helweg-Larsen og Kam var sigtet for det samme mord, men kun Helweg-Larsen endte med dødsdommen. Ved at anvende begge to skulle det give mulighed for at opleve nuancer af præcis samme begivenhed, for hvilken de begge skulle i retten. Derfor forventedes det også, der ville være nuancer i den dødsdømte og den eftersøgte apologi og retfærdiggørelsesstrategier omhandlende mordet. Foruden dette var Helweg-Larsen også stærk modstander af kommunismen, hvorfor der ses en karakter, der var styret af sit syn på dette, og dermed spiller det ideologiske en stor rolle. Trods dette distancerer han sig hyppigt fra nazismen, hvorfor det bliver en anti-nazistisk-og-samtidig-ideologisk-styret erindring, der fordrer apologi og retfærdiggørelsesstrategier.

En sidste faktor der spillede ind i valget af denne beretning, var, ligesom Kams erindring, udgiverne. Udgiverne af denne beretning er Henrik Skov Kristensen og Ditlev Tamm, som også har

---

⁷² Kirkebæk og Lauridsen 2015, s. 23.

gjort sig eksperter i besættelsestiden og retsopgøret, hvorfor de kan være bidragende til apologi og retfærdiggørelsesstrategidiskussioner. Udgivernes metodiske tilgang har været at beholde manuskriptets originalitet, hvorfor der kun er foretaget smårettelser i det.⁷³ Udgiverne har skrevet Helweg-Larsens forhistorie som introduktion. Dette skyldes blandt andet, at Helweg-Larsen ikke selv inddrager dette i hans erindring. Samtidig har de også indsat løbende kommentarer til be- og afkræftelse af faktuel information. Slutteligt, efter Helweg-Larsens manuskript, sætter de Helweg-Larsens sag og retsopgøret i perspektiv. Formålet med dette er at påvise, hvorfor Helweg-Larsens sag kan tolkes som værende kompleks. Samtidig påviser det også, hvorfor retsopgøret stadigvæk er relevant og diskuterbart.⁷⁴

Valget på Rasmussen skal findes i, at han var officer i SS, samtidig lod han sig hverve som en af de første (sammen med Kam), før Frikorps Danmarks oprettelse, og han var med til krigens ende. Dette muliggør inddragelse af et individ, som oplevede krigen i sin fulde længde. Samtidig, trods dets apologetiske tendenser, er apologien ikke ligeså direkte og fremtrædende, hvorfor dette værk kan anses som et anderledes apologetisk erindringsværk. Dette grundlag skal styrke den komparative del, hvor der søges at findes ligheder og forskelle i deres beretninger. Et sidste argument for, hvorfor dette værk også anvendes som hovedværk, skal findes i Rasmussens egen udtalelse i forordene, hvor han ytrer, at han intet fortryder ved sin krigsdeltagelse.⁷⁵ Værket er udgivet af en anden part, som har formidlet Rasmussens erindringer. Udgiverens metodiske tilgang og erindringens tilbliven skete i samarbejde med Rasmussen, og intet er udgivet uden validering eller diskussion med Rasmussen. Udgiveren har i beretningen tilføjet forklarende og be- eller afkræftende kommentarer i noteform. Beretningen fortæller sig selv, men udgiveren efterbehandler den i sin efterskrift. I efterskriften kommenterer og analyserer udgiveren Rasmussens beretning, hvor udgiver her især gør opmærksomme på retfærdiggørende tendenser, men også diskuterer afvigelser fra andres erindringer. Udgiveren analyserer kildekritisk beretningen med det formål at påvise tendenser, fejlfakta og fællesfortællingen fra de frivillige.⁷⁶

Dette grundlag indbyder til forskellige fortolkninger og fortællinger af begivenheder under krigen. Det giver mulighed for analyse og diskussion gennem det nazistiske verdenssyn, det anti-kommunistiske og den ikke-politiske erindring. Slutteligt er det også tre individer, der hver især

---

⁷³ Kristensen og Tamm 2008, Forord.

⁷⁴ Kristensen og Tamm 2008, s. 311.

⁷⁵ Hansen 2015, s. 7.

⁷⁶ Hansen 2015, s. 451.

tilsluttede sig krigen som østfrontfrivillige i krigens tidlige faser, hvorfor de er deltagende under hele krigens forløb.

Supplerende vil Lærum, G. Rasmussen og Krabbes beretninger om krigen også anvendes. Deres supplement skal være med til at identificere nuancer i erindringslitteraturen. Det skal supplere undersøgelselementet om, der er særlige nuancer i de stærkt politisk orienterede individer, kontra dem der udgiver sig for ikke at have politisk motiv med tilmelding som frivillig. Samtidig skal det også støtte apologetiske træk og retfærdiggørelsesstrategier ved at påvise, at måderne, begivenheder og holdninger beskrives på, ikke er enestående, men at de kan identificeres som en konsensus i erindringslitteraturen. De har også til formål at identificere modsigelser.

Formålet med inddragelse af disse er at pointere tydelige apologetiske træk og retfærdiggørelsesstrategier hos hovedkilderne. Hvorfor de er valgt som supplement og ikke som hovedkilder har flere argumenter. Lærum tilsluttede sig først fra krigen 1943, hvorfor han ikke var med ved krigens begyndelse. Der ønskes at anvende personer, der var med fra start til slut.⁷⁷

G. Rasmussens værk er i mindre grad præget af apologetiske træk og retfærdiggørelsesstrategier, desuden er dette i sit sprog meget direkte. Samtidig er mængden af stilheder også mindre i dette værk, hvorfor det er anvendeligt til diskussion af apologetiske træk og retfærdiggørelsesstrategier i hovedværkerne. Dette værk er metodisk udviklet i samarbejde mellem udgiver og G. Rasmussen. Det indeholder ikke forfatternoter, kommentarer eller analyser og er derfor G. Rasmussens egen fortælling.

Krabbes rolle som supplement grundes i, at hans værk er en sekundærberetning og derfor ikke indskrives sig på samme måde i erindringslitteraturen. Det er ikke Krabbes egne personlige oplevelser, han direkte gengiver. Hans værk er præget af nazistiske synsvinkler og apologetiske træk, hvorfor det er relevant litteratur til analyse og diskussion af apologi og retfærdiggørelse i de frivilliges efterrationaliseringer, konsensuser og krigsnarrativer. Krabbes metodiske tilgang har været anvendelse af primærkilder i form af krigsdokumenter, dagbøger, erindringer og mere. Han har selektivt struktureret det, hvorfor erindringerne og citaterne er tilpasset Krabbes verdenssyn og argumenter. Krabbes formål er at hædre og ære de soldater, han mener ikke gjorde nogen unåde, men som kæmpede heroisk for en værdig sag.⁷⁸

---

⁷⁷ Lærum 1955, s. 23.

⁷⁸ Krabbe 1998, s. 9.

5.0 Analyse og diskussion af de danske Østfrontfrivilliges erindringer

I dette afsnit vil de udvalgte erindringer analyseres og diskuteres i forhold til problemstillingerne, som skal være behjælpelig med at besvare den endelige problemformulering.

5.1 Søren Kam

Kam blev født i en lille lejlighed på Amager. Han var en del af en søskendeflok på ni børn.⁷⁹ Hans far var tekstilmand, der gjorde forretning med både udenlandske og jødiske folk, hvem Kam aldrig hørte ham tale dårligt om.⁸⁰ Sin mor beskriver han som et elskeligt væsen, der sørgede for familien.⁸¹ Da Kam var 11 år flyttede, familien til Charlottenlund til større og bedre forhold.⁸² Kams opvækst kan ikke beskrives som omsorgsfri eller voldelig. Han har i sin opvækst både oplevet kærlighed, omsorg og familiært nær- og samvær. Samtidig var den heller ikke præget af økonomisk krise og fattigdom. Kam var efter krigen eftersøgt for mord, og han søgte tilflugt i Tyskland og blev aldrig fanget eller dømt for mordet. Kam var højtstående SS-soldat og rødgloedende nazist både før, under og efter krigen.

5.1.1 Hvorfor melde sig? – Nazisten

Kams første møde med Hitlers politiske taler var igennem hans far. Efter Hitler i 1930'erne kom til magten og "reparerede" Tysklands økonomiske og sociale krise, overværede Kam ofte sin far siddende lyttende til Hitlers politiske taler. Kam fortæller, at hans far mente: "*»Hitler vil reformere hele Europa«*"⁸³, ydermere skriver Kam: "[...] og særligt min far har haft en stærk indflydelse på min politiske udvikling."⁸⁴ I en senere alder havde Kam spurgt sin far, hvem Hitler var, hvortil han svarede: "[...] at Hitler var rigskansler i Tyskland, og at han førte landet ud af den store krise."⁸⁵

I en alder af 15 år begyndte Kam at interessere sig for politik, hvortil han blev stærkt påvirket af hans fars sympati for Tyskland og dets fremgang. Gennem en af sine bedste skolekammerater kom Kam i forbindelse med NSU, hvilket han beskriver som vejen til at blive et mandfolk.⁸⁶ Kam fører derfor sit politiske ophav og overbevisning tilbage til sin fars udtalelser.

---

⁷⁹ Kirkebæk og Lauridsen 2015, s. 89 + 93.

⁸⁰ Kirkebæk og Lauridsen 2015, s. 91.

⁸¹ Kirkebæk og Lauridsen 2015, s. 93.

⁸² Kirkebæk og Lauridsen 2015, s. 96.

⁸³ Kirkebæk og Lauridsen 2015, s. 92.

⁸⁴ Kirkebæk og Lauridsen 2015, s. 92.

⁸⁵ Kirkebæk og Lauridsen 2015, s. 101.

⁸⁶ Kirkebæk og Lauridsen 2015, s. 106-107.

I sin ungdom blev Kam aktiv i NSU, hvor han aktivt begyndte at deltage i møder og marcher, hvilke han beskrev ofte endte i slagsmål med "de røde"⁸⁷, hvor tanken om at kæmpe for nationalsocialismen og mod kommunismen styrkedes. Samtidig begyndte vold også at fylde mere i de politiske kampe, han var involveret i.⁸⁸ Det var igennem NSU, hans nationalfølelse styrkedes: "*Vi unge mennesker befandt os dengang på en måde mellem drøm og realitet, og min drøm var at udrette noget stort for mit fædreland.*"⁸⁹ Det var muligvis også denne holdning, der gjorde, at Kam først var utilfreds med, at man lod Tyskland besætte landet uden at gøre modstand.⁹⁰ Denne utilfredshed var kortvarig, fordi de gennem NSU fik fortrolige informationer, hvori de fik muligheden for at tilslutte sig den tyske hær.⁹¹ I en alder af 18 år, meldte han sig frivilligt til den tyske hær uden sine forældres viden, han beskriver sit valg som: "*Jeg var 18 år gammel og fuld af eventyrlyst.*"⁹²

Kams opvækst var præget af hans fars snak om Hitler, Tyskland og det fantastiske, der var opnået i den nation. Samtidig var hans interesse for politik også tiltagende i en alder af 15 år, hvor han tilsluttede sig NSU. Han deltog aktivt i møder og marcher af politiske grunde. Slutteligt var det NSU, som informerede ham om den hemmelige hvervning, tyskerne gjorde i Danmark, samt at det var dem, der informerede om Tysklands besættelse og grundlag herfor. Derfor er sandsynligheden, at hvad der drev Kam var hverken økonomi, muligheder, eventyrlyst, dårlig omsorg eller vold i opdragelsen. Hans tilmelding skyldes hans ideologiske overbevisning, selvom han beskrev den som dansker- og ikke tyskervenlig, tilmeldte han sig på baggrund af NSU-information, og derfor på baggrund af nationalsocialistiske holdninger. Dermed skal Kams tilmelding tolkes som et politisk ideologisk valg.

5.1.2 Livet som soldat

Kam var blandt de første danskere, der blev tilmeldt og udsendt som frivillig SS-soldat, og ligesom alle andre skulle han også igennem et rekrutteringsprojekt. Dette foregik i Klagenfurt, her fik de valget mellem at aflægge ed som soldat, tage hjem eller blive politisk dannet for at vende tilbage til Danmark og agere politi for Den tyske Værnemagt. Kam var harm over, at nogen overhovedet kunne overveje at arbejde som tysk politi i Danmark og agere håndlanger for besættelsesmagten.⁹³ Med

---

⁸⁷ Kommunisterne.

⁸⁸ Kirkebæk og Lauridsen 2015, s. 109.

⁸⁹ Kirkebæk og Lauridsen 2015, s. 112.

⁹⁰ Kirkebæk og Lauridsen 2015, s. 117.

⁹¹ Kirkebæk og Lauridsen 2015, s. 118.

⁹² Kirkebæk og Lauridsen 2015, s. 119.

⁹³ Kirkebæk og Lauridsen 2015, s. 126.

denne holdning distancerer han sig fra besættelsesmagten, ved at udvise forargelse over, at folk ville støtte besættelsesmagten, når de havde meldt sig som nationalistiske soldater. Dette vidner om, at Kam tidligt distancerede sig fra besættelsesmagten, hvilket støtter hans udmelding om, at hans nazistiske politiske overbevisning og aktivitet i NSU ikke var tyskervenlig, men danskervenlig. Dette fremtræder derfor som en apologi, at hans tilmeldelse var med grundlag i ikke at skulle påføre skade og/eller indsættes i Danmark. Det var en kamp for dansk nationalisme og ikke nazisme.

Efter den indledende træning blev soldaterne i 1941 sendt til Østfronten i Polen, hvor der den 22. juni blev indledt en offensiv og et angreb mod Rusland under navnet Operation Barbarossa⁹⁴. Her fremlægger Kam en bemærkelsesværdig observation, som moralsk retfærdiggør tyskernes angreb på Rusland. Ifølge Kam var Rusland ikke uforberedt, hvorfor der stod mange russiske enheder ved deres fronter. Ifølge Kam stod de placeret og *“ventede på det rigtige øjeblik til at starte et stort angreb på Vesteuropa.”*⁹⁵ Kam skriver også: *“De hundredtusinder russiske krigsfanger, som blev taget til fange de første uger, er også bevis for, at russerne var opmarcheret til *Bereitstellung* til angreb.”*⁹⁶ Denne fremstilling fremkommer som en retfærdiggørelsesstrategi, fordi den påviser, at tyskerne ikke var den aggressive magt, men Rusland derimod var ved at forberede et angreb mod Vesten. Dertil kommer det nazistiske verdenssyn og historienarrativ frem, hvori han gør Tyskland til protagonisten i krigen. Denne udlægning glorificerer de tyske aktioner og aggressioner mod Rusland, da det kan siges, at disse aktioner, ifølge Kam, hindrede et russisk storangreb mod Vesteuropa. Tyskland formåede at hindre dette angreb i tide, og derfor kunne deres handlinger mod Rusland ses som en heltegerning frem for en krigsgerning. Tysklands angreb bliver fremlagt som en præventiv forsvarshandling, hvorfor den var moralsk retfærdiggjort, og i denne var de danske frivillige deltagende. Derudover retfærdiggør han også tilfangetagelsen af russiske soldater, fordi de beviste, at et angreb mod Vesten var under oprejsning i Rusland. Denne retfærdiggørelsesstrategi vidner om det nazistiske verdenssynsbillede. Dette ses også i Krabbes beretning, hvor han tilskriver England og USA skylden for den anden verdenskrig. Han postulerer, at Storbritannien med USA's støtte benyttede den tysk-polske krig som årsag til deres krigserklæring, hvorfor han giver denne som grunden til, Europa blev inddraget i en verdenskrig.⁹⁷ Ydermere beskriver han også samme situation med Rusland, hvori han beskriver, Rusland stod bag flere traktatbrud, og at Hitlers krigsføring mod lan-

---

⁹⁴ Kirkebæk og Lauridsen 2015, s.141.

⁹⁵ Kirkebæk og Lauridsen 2015, s. 141.

⁹⁶ Kirkebæk og Lauridsen 2015, s. 141.

⁹⁷ Krabbe 1998, s. 12.

det blev gjort af nød på baggrund af den styrkende mistillid til Rusland.⁹⁸ Der er to væsentlige faktorer for, hvorfor det postulat fremtræder som en retfærdiggørelsesstrategi. For det første giver Krabbe ikke noget belæg for dette postulat i sin beretning. For det andet er det to tydelige eksempler på, hvordan det nazistiske verdenssyn forsøger at fraskrive sig rollen som aggressor, hvorfor Tyskland var den moralske frihedskæmper.

I sine opgaver som soldat var Kam med ved frontlinjerne og fremmarcherne, hvorfor han i detaljer kan beskrive krigsbegivenhederne. At krigen ved Østfronten endte med at være barbarisk og brutal er historisk bevist og ses også på dødstallene.⁹⁹ Krigens brutalitet var, jævnfør Kam, påbegyndt af bolsjevikkerne. *“Jeg har selv adskillige gange oplevet, at de stak sårede tyske soldater ihjel med deres bajonetter eller massakrerede dem på grufuld måde.”*¹⁰⁰ Her retfærdiggør han logisk tyskernes krigsførelse og brutalitet ved, at det ikke var dem, der startede det, men de slog igen. Ydermere gør han bolsjevikkerne til den mest forfærdelige befolkning, fordi deres barbarisme ingen grænse kendte. I stedet for at sårede tyske soldater blev taget til krigsfanger, blev de af bolsjevikkerne brutalt slået og myrdet, ifølge Kam. Stadsfæstningen af bolsjevikkerne som ekstremt barbariske står i supplement til hans nazistiske synsvinkel og fortælling. Han anvender derfor en retfærdiggørelsesstrategi, hvori der søges at skabe en moralsk forståelse for krigen, og at den tyske brutalitet var en konsekvens af krigen skabt af bolsjevikkerne. Der ses igen et forsøg på, hvordan den nazistiske synsvinkel i, stedet for at tage ansvar, forsøger at fralægge sig ansvaret. Han anklager den russiske hær for samme anklager, som har mødt tyskerne, hvorfor det fremstår moralsk retfærdiggørende. Det bliver forsvaret som en typisk krigsting, han “glemmer” bare at benævne, at tyskerne udsatte russerne for samme hårdhændede behandling.

Kam nævner ikke noget om folkemord eller forfærdeligheder efter at have okkuperet et område. Derimod skriver han om den ukrainske befolkning: *“Men til befolkningen havde vi et glimrende forhold; på vores fremmarch gennem Ukraine blev vi modtaget som befriere med store transparenter over vejen til byen.”*¹⁰¹ Jævnfør Kam bliver de hyldet af befolkningen som befriere, hvilket også kan siges at styrke hans argument om, at Tyskland var en fredskæmpende hær, hvilken søgte fred og befrielse frem for død og ødelæggelse. Måske det også er derfor, han ikke går i detaljer med folkemordslignende foretagender foretaget på Østfronterne. I stedet beskriver han, at der blev begået

---

⁹⁸ Krabbe 1998, s. 42.

⁹⁹ Poulsen 2007, s. 54.

¹⁰⁰ Kirkebæk og Lauridsen 2015, s. 153-154.

¹⁰¹ Kirkebæk og Lauridsen 2015, s. 160.

store fejl af forvaltningstropperne, som ankom efter frontsoldaterne¹⁰².¹⁰³ Dette må tolkes som et apologetisk træk, da Kam fraskriver sig ansvar og medvirken i disse nedslagtninger af den okkuperede befolkning, hvorfor han underminerer sin egen deltagelse ved fronterne. Han fraskriver sig dermed ansvar og viden om disse krigsforbrydelser begået af den tyske hær. Hertil kommer udgivelsen af erindringer med en fodnotekommentar, der modbeviser Kam. Jævnfør Kirkebæk og Lauridsen blev nedskydninger af krigsfanger og jøder også regulært udført af frontenheder.¹⁰⁴ Om disse skriver Kam:

*“Jeg kender ikke et eneste tilfælde, hvor der skete overgreb på befolkningen, tværtimod opstod der snare-
re et venskabsforhold til soldaterne, og når vi drog videre, stod de ved vejen og vinkede til afsked, gen-
tagne gange har jeg set tårer i deres øjne. De historier som den dag i dag bliver fortalt, at vi massakrere-
de børn og voldtog kvinder, er den reneste propagandaløgn.”¹⁰⁵*

Det fremgår klart, at han afskriver sig kraftigt fra at have været deltagende i disse begivenheder. Denne fraskrivelse af ansvar fremstår tydeligt som en apologi. Det er muligt, at Kam ikke deltog i sådanne forfærdelige begivenheder, men ligefrem at benægte deres eksistens er også at benægte sandheden. Krigsforbrydelser var allestedsnærværende i den tyske fremmarch mod Østen.¹⁰⁶ Kam påfører i stedet skylden og ansvaret for disse handlinger til forvaltningstropperne, hvor han afskriver sin egen deltagelse. Dette kan også tolkes som en distancering fra nazismens forfærdeligheder, hvilket fremkommer ironisk, eftersom majoriteten af hans gengivelser er tydeligt farvet af at have et nazistisk verdenssyn.

Livet som soldat var i Kams sind af dansk-nationalistisk interesse og ikke en kamp for tyskerne. I kontrast til hans beskrivelse og viden om koncentrationslejrene, som beskrevet ovenstående, skriver han senere under juleorlov i Danmark i 1942: *“jeg var overbevist om, at vi ville vinde krigen, og at Danmark igennem vores indsats ville få en værdig plads i et nyt forenet Europa efter krigen.”¹⁰⁷* Det vidner om, at Kam troede på idéen om et forenet Europa under ledelse af Tyskland. Dette er modsigende med ovenstående, fordi dette samlede Europa skulle være racerent og derfor ville bære præg af forfølgelse og undertrykkelse af de forkerte racer, religioner og ideologier. Han

---

¹⁰² De tropper som efterfulgte frontsoldaterne, der skulle opretholde positioner, stillinger og sikre ro og orden i okkuperede områder.

¹⁰³ Kirkebæk og Lauridsen 2015, s. 160.

¹⁰⁴ Kirkebæk og Lauridsen 2015, s. 160, fodnote 16.

¹⁰⁵ Kirkebæk og Lauridsen 2015, s. 163.

¹⁰⁶ Christensen et al 2004, s. 71.

¹⁰⁷ Kirkebæk og Lauridsen 2015, s. 199.

lader heller ikke denne udmelding stå alene. Samtidig med hans tro på et forenet Europa skriver han også: “vi var enige om, at vi efter sejren, hvis det skulle vise sig nødvendigt, ville kæmpe for et frit Danmark. Aldrig har vi blot et eneste øjeblik tænkt, at Danmark kunne blive til et »protektorat«¹⁰⁸, Kam vender dermed igen tilbage til retfærdiggørelsesstrategien; at rollen som frivillig SS-soldat i krigen var af dansknationalistisk interesse. Han er også samtidig stærkt modsigende. Han prøver at retfærdiggøre sin deltagelse ved, at den udelukkende er i dansk-nationalistisk interesse, men det forenede Europa, skulle opbygges omkring den tyske nazisme. Dermed modsiger han sin egen retfærdiggørelsesstrategi.

Retfærdiggørelsesstrategien, der baserer sig på, at man ikke var deltagende i krigen af tyske interesser, kommer også til udtryk i Lærums erindringer. Ligesom Kams kommentar om, at det er i dansk-nationalistisk interesse, beretter Lærum: “[...] når vi alligevel er gået med i krigen, er det fordi vi betragter den som en overnational krig [...]. [...] hvis det blot er en krig for Tyskland, vi er blevet hjælpetropper i [...], så er det ikke noget for mig.”¹⁰⁹ Selvom Kams erindring fremstår modsigende i hans beretninger, læses det i Lærums beretning, at retfærdiggørelsesstrategien fraskriver tyske interesser. Krigen var ikke udkæmpet for Tyskland, men for Europa. Modsat Kam understreger Lærum sit argument med, at han heller ikke ønskede at drage i krig for den danske regering, hvorfor han meldte sig ud af DNSAP i 1941.¹¹⁰ Lærum tager afstand til både dansk og tysk nazisme, men han styrker sit argument om at bekæmpe bolsjevismen. Han fraskriver sig den nazistiske interesse og gør krigen til en international kamp. Denne tankegang strejfede også Helweg-Larsen om en fælles, vestlig kamp mod bolsjevismen.¹¹¹ Retfærdiggørelsesstrategien er fremtrædende i, at kampen mod bolsjevismen anerkendes, men kampen for Tyskland og nazismen underkendes. Den fremstår som en moralsk forklaringsmodel, der søger om forståelse for, hvorfor der indtrådte i kampen mod bolsjevismen.

Ovenstående holdning til et frit Danmark står også i kontrast til Kams rolle i Schalburgskolen, hvilken han overtog i 1943. Inden han overtog denne, konverserede han med Heinrich Himmler, hertil skriver Kam: “Jeg må indrømme, at det kom en del bag på mig, for jeg havde meldt mig frivilligt som soldat for at kæmpe mod bolchevikkerne på østfronten. Det sagde jeg så og tilføjede, at jeg ikke ville drages ind i politiske forviklinger i mit fædreland.”¹¹² Denne gengivelse af samtalen med Himmler synes apologetisk. Schalburgkorpset virkede som et offensivt selvforsvarsorgan, der under

---

¹⁰⁸ Kirkebæk og Lauridsen 2015, s. 199.

¹⁰⁹ Lærum 1955, s. 48.

¹¹⁰ Lærum 1955, s. 22.

¹¹¹ Kristensen og Tamm 2008, s. 246.

¹¹² Kirkebæk og Lauridsen 2015, s. 204.

besættelsestiden foretog mange mord, anholdelser og terror i Danmark.¹¹³ Personer fra denne skole blev betragtet som landsforrædere, hvorfor Kam ved at distancere sig fra denne skole apologetisk forsvarer, han ikke var landsforræder. Trods dette overtog han den alligevel, men han forsøger at fraskrive sig interessen for denne stilling. Hans liv som soldat gik også derfor fra at være en østfrontkæmper til leder af en politisk skole i Danmark, hvilken skulle danne folk, der skulle indsættes mod og bekæmpe danske modstandsgrupper, såvel som politisk modstand. Hvorfor dette er en apologi kommer til udtryk i, han påstår, han ikke vil inddrages i politiske forviklinger i Danmark. Dette er igen stærkt modsigende for det samlede Europa, han kæmper for, som vil få storpolitisk konsekvens for Danmark.

Selv fraskriver Kam sig ethvert ansvar af Schalburgkorpsets senere handlinger. Kam og Werner Best skulle ifølge Kam være enige om, at medlemmer af dette korps ikke måtte deltage i aktioner mod den danske befolkning, hvortil Kam skriver:

“[...] og jeg forsikrer, at så længe jeg var chef for skolen, til min afrejse [...] blev det strengt overholdt, og alt andet som påstås er usandhed. Hvad der skete efter min afrejse til østfronten, og hvilke opgaver Schalburgkorpset under Obersturmbannführer Martinsens ledelse senere overtog, har jeg egentlig først erfaret konkret efter krigen.”¹¹⁴

Her forekommer Kams apologetiske tendenser igen. Han stiller sig selv uvidende overfor korpsets ageren og færden og forsikrer læseren om, at intet af dette forekom under hans ledelse. Igen forsøger Kam at fraskrive sig og tage afstand til alle ansvar for nazistiske handlinger. Det vidner om, at han er udmærket klar over forfærdelighederne, nazismen påførte, men at han i efterrationaliseringen vurderer det fornuftigt for hans eget navns mæle at tage afstand til disse. Hertil skal det også kommenteres, at udgiveren gør opmærksom på, at forholdet mellem Best og Kam ikke var så kammeratligt, som Kam giver udtryk for.¹¹⁵

5.1.3 Kams verdenssyn

Selvom Kam ovenstående argumenterer, at han ikke tilmeldte NSU af tyskervenlige årsager, stedfastes der ingen tvivl i Kams beretninger om, hvor hans sympati var, da han giver skylden for verdenskrigen til de andre stormagter. Om deres krigserklæring mod Tyskland i 1939 skriver Kam:

---

¹¹³ Lundtofte 2014, s. 37.

¹¹⁴ Kirkebæk og Lauridsen 2015, s. 213-214.

¹¹⁵ Kirkebæk og Lauridsen 2015, s. 21.

“På en måde tror jeg, at stormagterne ønskede denne krig. – Tyskland var blevet for mægtigt, og i hundreder af år var det således, at hvis ligevægten i Europa var i fare, så førte England krig mod den stærkere.”¹¹⁶ Kams verdenssyn må derfor beskrives som værende overvejende nazistisk, hvorfor tyskerne er protagonisterne, og de andre magter er antagonisterne. Til dette supplerer han også med spørgsmålet “*hvorfor England og Frankrig ikke ligeledes erklærede Rusland krig, da de jo besatte Østpolen.*”¹¹⁷ Kam sætter spørgsmålstegn ved England og Frankrigs aggressivitet mod Tyskland, der var en konsekvens af Tysklands aggression mod Polen; men hvor var de, da Rusland også angreb Polen? Tendensen er en nazistisk synsvinkel, hvorfor England og Frankrig bliver gjort til de store syndere og onde magter. Yderligere skulle Kam i engelsk radio have hørt: “»Denne krig er Englands krig, og dens mål er at knuse Tyskland.«”¹¹⁸ Foruden de engelske siger Kam også, at de polske politikere have udtalt: “»Vi vil tvinge det tyske rige til krig, hvad enten de vil det eller ej.«”¹¹⁹ I denne udlægning gør han både England og Polen til aggressorer, der ikke ønskede andet end at knuse Tyskland, og yderligere beretter han også, at Hitler opstillede fredstilbud. Her ses også en tendens, som bruges til at opstille forklaringer. Denne tendens er, at meldingerne meldtes over radio, hvorfor de ikke kan verificeres og fremstår som postulater uden belæg. Supplerende i erindringerne, gør udgiverne Kirkebæk og Lauridsen også opmærksom på, at der intet historisk belæg er for udlægningen, hvilken gør Polen og England til aggressorer.¹²⁰ Der er ingen tvivl hos Kam og Krabbe om, at Tyskland var protagonisten, og de andre stormagter var antagonisterne. Kam pålægger skylden på krigsudbruddet hos Polen, England, Frankrig og Rusland. Det var dem, der angreb Tyskland, mens Tyskland forsøgte at skabe fred.

Kam formår igennem store dele af sin beretning at påføre Tyskland en offerrolle fremfor en skadevolder. Dette fremkommer også i hans kommentarer til de allieredes angreb på Berlin: “*Man er jo i dag enig om, at disse angreb mod civilbefolkningen overhovedet ikke havde nogen militær betydning for krigens udfald!*”¹²¹ Han får angrebet mod Berlin til at fremstå som en unødvendig, aggressiv handling. Samme holdning kommer til udtryk ved hans beskrivelse af Nürnberg i 1945: “[...] *den skønne gamle by var hårdt ramt af de allierede terrorangreb, som kun gik ud på at ramme civilbefolkningen.*”¹²² Denne nazistiske synsvinkel er også fremtrædende hos Krabbe, der om

---

¹¹⁶ Kirkebæk og Lauridsen 2015, s. 113.

¹¹⁷ Kirkebæk og Lauridsen 2015, s. 114.

¹¹⁸ Kirkebæk og Lauridsen 2015, s. 114.

¹¹⁹ Kirkebæk og Lauridsen 2015, s. 115.

¹²⁰ Kirkebæk og Lauridsen 2015, s. 115, fodnote 3.

¹²¹ Kirkebæk og Lauridsen 2015, s. 304.

¹²² Kirkebæk og Lauridsen 2015, s. 317.

England skriver: “Og det kan ubestrideligt fastlås, at det var Storbritannien, der tog det skæbnesvangre skridt, som det første land – ikke ved uheld eller ved fejltagelse, men efter ordre – at udvide bombekrigen til civilbefolkningen.”¹²³ Omvendt om tyskernes bombning af London skriver Krabbe: “Først 4 måneder efter briternes åbning af luftkrigen mod civile mål begyndte tyskerne at give igen af samme mønt. [...] Uheldigvis og uden at besætningen var klar over det, faldt bomberne over London.”¹²⁴. Kam og Krabbe skaber enighed om, at bombardementerne der ramte civile og storbyerne var igangsat af England. Krabbe gør Tysklands bombardement af London til et uheld. Denne synsvinkel er af apologetisk karakter, fordi den forsvarer anklagerne mod den tyske aggression. Dette gør den ved at påvise og sætte spørgsmålstejn ved den engelske, ifølge dem, aggression, hvilken sætter Tysklands anklager i en urimelig position. Beskrevet ud fra Kams og Krabbes verdenssyn led det tyske folk hårdt under de allieredes terrorhandlinger. De formår at fremstille de allierede magter som aggressive antagonister, der målrettet gik efter civilbefolkningen, hvilket oveni betyder, de tilskriver dem krigsforbrydelseskaraktistika. Dette apologetiske træk kommer også til udtryk i Kams beretning omhandler Amerikas brug af atomvåben. “[...] Amerika har begået en forbrydelse mod menneskeheden, som på ingen måde moralsk kan forsvares. Men som sejrherre kunne ingen anklage dem for denne skændselsgerning.”¹²⁵ Kommentaren om anvendelsen af atombomben fremkommer stærkt ironisk. Dette gøres i betragtning af, at mange tyske soldater troede på, at Hitler var ved at bygge et hemmeligt våben, som kunne vinde krigen for dem, herunder også Kam.¹²⁶ Det er ikke utænkeligt, hvis sådan et blev færdigudviklet, ville det have samme ødelæggende effekt, og et sådan våben ville blive anvendt af tyskerne.

At de russiske enheder også var aggressive, statuerer Kam med et eksempel på deres brutale krigsførelse under kampene i 1944 ved Tsjerkassy-kedlen. Det var ikke kun overfor sine egne mænd, at russerne opførte sig barbarisk, det var også overfor fjenden. Under Kam og hans følge på 10-15 mænds tilbagetog fra kedlen, øjnede de en stor transport af sårede personer, hvilken var markeret med Røde Kors-flag. Mod denne kortage kom en T-34¹²⁷ frem og kørte disse sårede over, som, ifølge Kam, tydeligt kunne ses ikke var i stand til at kæmpe, “men russerne kender kun ét: også de sårede skal tilintetgøres.”¹²⁸ Russeren bliver gjort til den ubarmhjertige, der ikke efterlader sig nogle overlevende og gerne tilintetgør modstanderen, uanset hvor hjælpeløs denne måtte være.

---

¹²³ Krabbe 1998, s. 154.

¹²⁴ Krabbe 1998, s. 155.

¹²⁵ Kirkebæk og Lauridsen 2015, s. 363.

¹²⁶ Kirkebæk og Lauridsen 2015, s. 306.

¹²⁷ Russisk kampvogn.

¹²⁸ Kirkebæk og Lauridsen 2015, s. 241.

At inddrage dette i beretningen fremkommer som en retfærdiggørelsesstrategi. Denne skal tolkes som et forsøg på at vinde læserens sympati, hvorfor man skal sympatisere med den tyske hær. Retfærdigheden skabes ved, at man måtte se de tyskes handlinger og aktioner som modsvar til russernes barbarisme. Samtidig fortæller han ikke om den barbarisme, tyskerne udførte, hvorfor han skaber stilheder om dette. Hans stilheder kan tolkes som en retfærdiggørelsesstrategi, da han via beretning om russernes forfærdeligheder appellerer til læserens sympati, hvor han søger at vinde denne til tyskernes side.

Kam fremstiller sig selv som en modsætning af den russiske general. Under en militæraktion i 1944 ved Kowel gik Kam imod ordre. Han fik ordre om at gøre fremmarch og angribe de russiske poster, men denne ordre nægtede han at udføre, fordi han allerede havde mistet mænd, og han vidste terrænet, der skulle krydses, var besat af skarpskytter.¹²⁹ Ovenstående udtalelse af Kam vidner om, han så den russiske officer som en, der blindt sendte sine mænd i kamp, selvom han kendte udkommet. Kam gør i denne beretning det præcis modsatte af den russiske krigsherre. Han nægtede at sende sine mænd i den visse død, hvorfor han fraskriver sig barbarismen overfor sine medsoldater. Kams handling fremstår, sammenlignet med russernes, både velovervejet, intelligent og med medfølelse for sine medkammerater. At Kam anser russerne for uintelligente vidner også om hans verdenssyn, hvilket står i modsætning til Lærums opfattelse af den russiske krigsførelse. Lærum beskriver den også barbarisk og beretter om, hvordan den russiske armé ikke var bange for at åbne ild mod områder, hvor deres medkammerater befandt sig.¹³⁰ Modsat Kam kalder Lærum dem opfindsomme i deres krigsførelse, hvilket vidner om intelligent krigsføring og ikke barbarisk nedslagtning. Kams udlægning fremstår som en retfærdiggørelsesstrategi, fordi den udviser en empati og barmhjertighed hos de tyske soldater. Denne strategi styrker forståelsen for Kams deltagelse og ageren i krigen.

Krigens ende og nederlag tilegner Kam kun de allierede. "*Amerikas indgreb i krigen var det, som gav udslaget, hvilket netop var Churchills plan.*"¹³¹ I krigens sidste faser led Tyskland stort nederlag og tilbagetog fra Østfronterne, hvor det var Rusland, der pressede dem tilbage. Bemærkelsesværdigt er det, at han krediterer krigens endelige udslag til Amerika og overser det ustandselige pres, Tyskland havde fra Østfronten.¹³² Danmarks diplomatiske stilling og rolle efter krigen kan også tilskrives at være allieret og vestligt sindet, hvorfor Kam forsøger at glorificere Vestens rolle

---

¹²⁹ Kirkebæk og Lauridsen 2015, s. 262.

¹³⁰ Lærum 1955, s. 54.

¹³¹ Kirkebæk og Lauridsen 2015, s. 175.

¹³² Kirchhoff et al. 2005, s. 576.

sammenlignet med Ruslands rolle i det tyske nederlag. Et nederlag til Vesten må antageligt i nazistiske kredse være mere tåleligt end et nederlag til bolsjevismen.

Kam besøgte koncentrationslejren i Dachau to gange. Første gang var i 1941, ledsaget af Himmler. Om koncentrationslejren har han rosede ord: *“vi besigtigede det moderne, fint indrettede køkken, vaskeri, bibliotek, og vi talte med den fange, som udleverede bøgerne, en præst, som ikke gjorde noget forknyt indtryk. [...] Sengene var rene, og i skabene havde fangerne brød og personlige ejendele.”*¹³³ Kams beretning om koncentrationslejren vidner ikke om forfærdelighederne, der skete i disse. Han giver også en beskrivelse af fangerne, som var inddelt i flere grupper. *“Kriminelle, politiske, homoseksuelle.”*¹³⁴ Dette ses som et apologetisk træk, da han ved ikke at benævne jøder fraskriver sig fra antisemitismen og jødeudryddelserne, koncentrationslejrene spillede en stor rolle i. Han fremlægger sin oplevelse af koncentrationslejren som et sted, der ikke vidnede om forfærdeligheder. Dette styrker også hans udsagn om, at hans kendskab til koncentrationslejrene ikke stemte overens med virkeligheden, hvorfor apologien fremkommer ved sin uvidenhed. Det er muligt at denne koncentrationslejr måske var mildere end andre, men ud fra besøget af denne ene generaliserer Kam alle koncentrationslejre. Dødsårsagerne og epidemierne i koncentrationslejrene, der senere opstod, beskriver Kam også som en naturlig del af systemet.

*“Det var indtrykket i 1942, hvor krigen endnu ikke havde hjem søgt Tyskland – senere, efterhånden som befolkningen selv led mere og mere nød, de tyske byer og togforbindelser blev bombarderet, er det klart, at tilstande i Dachau og alle andre koncentrationslejre også blev dårligere. Sygdom og epidemier bredte sig, fordi der var mangel på medikamenter, så det er intet under, at mange fandt døden.”*¹³⁵

Denne beskrivelse af koncentrationslejrene fremkommer som en apologi. Dette skyldes hans forklaring om, at koncentrationslejrenes kummerlige forhold forekom som konsekvens af, at togforbindelser blev afbrudt. De hang også sammen med tyskernes egne forhold blev forringet af krigen, derfor var det naturligt, at forholdene i koncentrationslejrene blev dårligere. Døden og sygdomme, der opstod i koncentrationslejrene, forbinder han med jernbanernes sabotage og bombardement og var ikke tyskernes skyld. På baggrund af Kams måde at beskrive det på, anser han forfærdelighederne i koncentrationslejrene som en uundgåelig selvfølge, der var en konsekvens af krigens ud-

---

¹³³ Kirkebæk og Lauridsen 2015, s. 190.

¹³⁴ Kirkebæk og Lauridsen 2015, s. 191.

¹³⁵ Kirkebæk og Lauridsen 2015, s. 191.

fald. Dermed fraskriver han apologetisk tyskernes fulde ansvar for de kummerlige forhold, og at de mere var en konsekvens af krigen og dem, som saboterede tyskerne.

At der skete forfærdelige ting i koncentrationslejre, benægter Kam ikke, men hans beskrivelse af disse er præget af apologetiske tendenser. Han fraskriver soldaternes ansvar for masseudryddelserne i koncentrationslejrene.

*“De masseudryddelser af fangerne, som efter krigen blev bekendt, står vi i dag fuldstændig uforstående overfor og distancerer os energisk fra enhver skyld; de kæmpende enheder af Waffen-SS har aldrig haft noget med koncentrationslejre at gøre. Selv som Waffen SS-officerer havde vi ikke noget som helst kendskab til udryddelsesmetoderne overfor jøderne i de østlige koncentrationslejre, personligt fordømmer jeg de mange uskyldige menneskers død.”*¹³⁶

Denne holdning står i stor kontrast til nazismens essens og målsætning med den anden verdenskrig. Kams apologi fremkommer ved, at han fremstår både uvidende og uforstående overfor disse grufulde handlinger. Han bortforklarer det ved, at de kæmpende enheder ingen kendskab havde til forfærdighederne og styrker dette ved at påpege, ikke engang officererne havde kendskab til disse. Dette forsvarer også hans egen position, eftersom han selv var officer. Denne benægtelse er også til trods, at danske SS-frivillige ikke kun blev hvervet som soldater, men også som vagter i koncentrationslejrene.¹³⁷ Dette er også modsigende i forhold til Christensens et al. konklusion, at Waffen-SS ikke kan beskrives som selvstændig, men at de var en del af hele Det tredje Riges system og derfor også medansvarlige for etnisk udrensning.

Kams andet besøg i denne koncentrationslejr foregik efter kapituleringen i 1945. Ved dette besøg fastholder Kam sin uvidenhed om handlinger i koncentrationslejrene foretaget under krigen. *“Jeg kunne simpelthen ikke tro det, for jeg havde jo selv været i KZ Dachau og set, at der på det tidspunkt havde hersket menneskelige betingelser for fangerne. Vi var meget foruroliget over disse påstande.”*¹³⁸ At Kam meget senere i sin erindring vender tilbage til denne koncentrationslejr, fremstår apologetisk. Dette fremkommer ikke kun ved hans fortsatte benægtelse og postulat om uvidenhed omkring forfærdighederne i disse, dette skal også styrke hans troværdighed. Hvordan det skal styrke hans troværdighed og bekræfte hans uvidenhed, skyldes dateringen af denne udmelding i erindringen. Ved at datere den til efter krigens ende, fastholdes hans postulat om, at han var uvidende om hændelserne, der skete under krigen, hvilke han i efterrationaliseringen tog afstand fra.

¹³⁶ Kirkebæk og Lauridsen 2015, s. 191-192.

¹³⁷ Larsen 2010, s. 32.

¹³⁸ Kirkebæk og Lauridsen 2015, s. 344.

5.1.4 Kams syn på Danmark og den danske politik

I 1940 havde Kam sin første orlov, her var han stadig under oplæring og træning. På denne orlov oplevede Kam, at danskerne var venligtsindede overfor besættelsesmagten, de danske frivillige, og at beslutningen om at træde i krig for tyskerne var respekteret.¹³⁹ Under orlov i 1941 var stemningen omkring de danske frivillige stadig god, og folk spurgte med interesse ind til krigen og fronterne. Ifølge Kam var det også fordi, man på daværende tidspunkt stadig, også hos danskerne, troede på, at tyskerne ville vinde krigen.¹⁴⁰ Kam undviger at benævne, danskere frivilligt førte modstandskamp mod Værnemagten. Grundlaget for disse handlinger tilskriver han i stedet England, som han mente *“systematisk havde ophidset landets befolkning til sabotagehandlinger.”*¹⁴¹ Ifølge udgiverne Kirkebæk og Lauridsen skyldtes dette, at sådan en benævnelse ville udstille hans egne nationale indstilling.¹⁴² Grunden til, danskerne i stigende grad udførte modstand, skyldtes, ifølge Kam, et pres fra England og ikke en interesse, danskerne selv havde. Han gør England til synderen for konflikterne mellem Værnemagten og modstandsgrupperne. Hvorfor det vil udstille Kams egen nationale indstilling skal tolkes i hans retfærdiggørelsesstrategi, hvori han i sin beretning gør opmærksom på, at hans deltagelse i krigen var af dansk nationalistisk interesse. Dette argument ville komme til kort, hvis han tilskrev modstandsbevægelsen at være nationalistisk betinget, da det vil modbevise en nationalistisk interesse i at lade sig besætte og føre samarbejdspolitik.

Kam mente, at danskerne selv var skyld i besættelsesmagtens mere kontrollerende adfærd, især efter 1943, hvilken kunne være undgået, hvis dansken føjede den tyske værnemagt. *“[...] de mange overgreb, som fandt sted overfor danske nationalsocialisters og danske frivilliges familier, førte på den anden side til aktioner mod modstanden, og således blev skruen drejet, flere angreb mod vores side førte til flere angreb mod modstanden, alt blev en skrue uden ende.”*¹⁴³ Samtidig retfærdiggør dette også hans tilmeldelse til SS. Han hentyder indirekte, hvis det danske folk enten hjalp eller forholdt sig passivt overfor besættelsesmagten, havde megen national ulykke været undgået. I hans syn på den danske regerings håndtering af besættelsesmagten er hans nazistiske verdenssyn fremtrædende. Han betegner regeringens ageren i startkrigsårene som, *“at man de første år havde samarbejdet udmærket med den tyske besættelsesmagt.”*¹⁴⁴ Det forunderlige er, han kalder det

---

¹³⁹ Kirkebæk og Lauridsen 2015, s. 134.

¹⁴⁰ Kirkebæk og Lauridsen 2015, s. 174.

¹⁴¹ Kirkebæk og Lauridsen 2015, s. 174.

¹⁴² Kirkebæk og Lauridsen 2015, s. 174 – fodnote 7.

¹⁴³ Kirkebæk og Lauridsen 2015, s.174-175.

¹⁴⁴ Kirkebæk og Lauridsen 2015, s. 175.

et udmærket samarbejde, når samarbejdet til en vis grad var påtvunget og en nødvendig løsning fra regeringens side.¹⁴⁵ Denne formulering og ytring omkring samarbejdspolitikken illustrerer Kams nazistiske narrativ. Dette stemmer overens med hans retfærdiggørelsesstrategi, hvori nazismen gøres til en bæredygtig ideologi. Denne fremkommer ved, at hans udsagn påviser, at et samarbejde med Tyskland, dermed nazismen, var bæredygtigt, hvorfor nazismens gøres til fundament for et tilfredsstillende regeringssamarbejde. Denne retfærdiggørelsesstrategi skaber et moralsk argument for, hvorfor tilslutning til den tyske side var fornuftigt.

I sin beretning tiltaler Kam modstandsfolkene med respekt. *“Selvfølgelig har jeg den største respekt for de rigtige modstandsfolk, som var beredt til at ofre livet i kamp mod tyskerne, men jeg tror ikke, at krigen sluttede en eneste dag tidligere på grund af deres indsats.”*¹⁴⁶ At en så nazistisk-indstillet person havde respekt for modstandsfolkene, er måske rigtig i eftertidens klarsyn, men under krigen er det svært at forestille sig, at dette var Kams holdning, hvorfor dette fremstår som en anerkendende retfærdiggørelsesstrategi.

Selvom han omtaler modstandsfolkene med en vis respekt, er denne respekt ikke allestedsnærværende, hvilket kommer til udtryk i en episode, hvor, ifølge Kam, han blev provokeret til at trække sin pistol i Danmark. Ifølge hans forklaring havde en menneskemængde forfulgt og chikaneret tyske soldater, hvorfor Kam trak sin pistol for at skabe ro og orden.¹⁴⁷ Ifølge Kirkebæk og Lauridsens noter var dette den første grove eskalering i forholdet mellem den danske befolkning og de frivillige i tysk tjeneste.¹⁴⁸ Om denne situation skriver Kam: *“Jeg tror, at det er klart for enhver, at vi skulle provokeres til at lade os henrive til at foretage handlinger, som kun kunne forværre situationen.”*¹⁴⁹ Han fraskriver sig skylden for eskaleringen, men derimod tilskriver skylden den danske befolkning, hvorfor dette fremstår apologetisk. Videre skriver han:

*“Vi fra skolen på Høveltegård provokerede ikke et eneste menneske, jeg selv havde så godt som ingen kontakt med mine landsmænd udover venner og bekendte; hvis man havde ladet os være i fred, var der aldrig blevet affyret et eneste skud i Danmark under hele besættelsestiden, men det passede naturligvis ikke lederne af modstandsbevægelsen, som sad i London og derfra gav deres ordrer til de danske sabotører.”*¹⁵⁰

---

¹⁴⁵ Kirchhoff 2004, s. 67.

¹⁴⁶ Kirkebæk og Lauridsen 2015, s. 174.

¹⁴⁷ Kirkebæk og Lauridsen 2015, s. 209.

¹⁴⁸ Kirkebæk og Lauridsen 2015, s. 209, fodnote 17.

¹⁴⁹ Kirkebæk og Lauridsen 2015, s. 210.

¹⁵⁰ Kirkebæk og Lauridsen 2015, s. 211.

Til dette fremkommer det også af udgiverens noter, at Kam blandt andet var kendt for sin provokerende adfærd, hvorfor dette fremstår løgnagtigt.¹⁵¹ Der kan også spores apologetiske tendenser. Han fraskriver sig ansvar for provokation, og gør de frivillige uskyldige under besættelsestiden. Han påskriver skylden for eskalering og provokationer til modstandsbevægelsen, hvorfor de blev syndere for de konflikter, Danmark måtte opleve under besættelsestiden. Dette vidner om, han mente, disse også skulle anklages for ugerninger. Yderligere kommenterer han, at modstandsbevægelsens ledelse var en fremmedmagt i London, hvorfor de gjorde tjeneste og blev styret af fremmede instanser og magter. Denne bemærkning fremstår ironisk som kritikpunkt, eftersom de danske frivillige i særdeleshed også må sige at kæmpe for en fremmedmagt. Det vidner om Kams indadvendte nazistiske synspunkt.

I Danmark blev Kam også involveret i mordet på journalisten Clemmensen, dette mord vil blive uddybet senere i analyse af Helweg-Larsens beretning. Mordet beretter Kam ikke meget om, udover han apologetisk stadfæster, at han blev frifundet ved en SS-domstol. Efter mordet beretter Kam, at man ønskede ham tilbage og lede Schalburgskolen, hvilket han modsatte sig *“og erklærede, at jeg, så længe krigen varede, ene og alene så min opgave som frontsoldat i kamp for Østfronten.”*¹⁵² Som tidligere nævnt er der en tendens, at Kam fraskriver sig al kendskab og ansvar for korpsets handlinger, hvorfor denne kommentar her står som en apologi. Det må antages, at Kams ophold i Danmark på daværende tidspunkt må være mere risikofyldt end tidligere, og det ville være farligt for ham at vende tilbage til Danmark. Samtidig stadfæster han igen, at krigen, for ham, ikke var en fejde mod den danske befolkning, men krigen foregik på de østlige fronter. Som afsluttende kommentar til mordet skriver Kam:

*“Jeg tror med denne beslutning at have bevist min hensigt ikke igen at lade mig misbruge til at foretage noget mod den danske befolkning [...]. Dengang så jeg ingen anledning til at nægte min deltagelse i denne sag [...]. Jeg kunne ikke forudse sagens ulykkelige udgang, min deltagelse var en fejl, som jeg har fortrudt fra det første øjeblik. Nu bad jeg i Berlin om at blive forsat til fronten.”*¹⁵³

Hvad Kam får til at fremstå som et frivilligt og delvist protestvalg, at han skulle til fronten, fordi det ikke huede ham, at der blev slået ned på den danske befolkning, fremstår apologetisk. Det styrker hans argument om, at deltagelsen på Østfronten er i dansk nationalistisk interesse og ikke for at

---

¹⁵¹ Kirkebæk og Lauridsen 2015, s. 211, fodnote 18.

¹⁵² Kirkebæk og Lauridsen 2015, s. 216.

¹⁵³ Kirkebæk og Lauridsen 2015, s. 217.

skade hjemlandet. Samtidig fremlægger han sin uskyld i forbrydelser gjort mod det danske folk og fraskriver sig ansvar fra disse.

5.2 Flemming Helweg-Larsen

Helweg-Larsen blev født den 20. juli 1911.¹⁵⁴ Ved sin tilmelding som frivillig var han 30 år. Hans familie tilhørte den øverste middelklasse. Han gennemførte både kommunalskole og supplerede uddannelsen ved at gennemføre gymnasiet. Han var lærenem, men hans problem var dovenskab, og samtidig hadede han at gå i skole.¹⁵⁵ Hans hjemstavn, ifølge N. Helweg-Larsen, var fyldt med kærlighed og omsorg fra hele familien.¹⁵⁶ Trods dette var der stadig et pres fra familien om, at han skulle forsætte sin skolegang, hvorfor han færdiggjorde realeksamen og senere endte som kontorelev indtil 1932. Dette behagede ikke Helweg-Larsen selv, hvorfor han oplevede udlængsel, rastløshed og eventyrlyst, hvilket resulterede i en treårig rejse til Sydamerika, inden han gjorde karriere i SS.¹⁵⁷

5.2.1 Hvorfor melde sig? – Gennemtænkt, ideologisk eller impulsivt?

Helweg-Larsens grundlag for sin tilmelding kan synes uigennemskuelig, men der kan udarbejdes mulige bud via mentalundersøgelse foretaget i fængslet af Max Schmidt^{158, 159} Kristensen og Tamm gengiver noter fra mentalundersøgelsen af Helweg-Larsen i værket.

I mentalundersøgelserne udtalte Helweg-Larsen til overlæge Schmidt: *“Han ønskede at bekæmpe bolsjevismen, og han tog stærkt afstand fra alt, hvad der havde at gøre med dansk nazisme – han foragtede de folk, som havde “tilsluttet sig disse korps”.”*¹⁶⁰ Han beretter videre: *“[...] men det, der havde det endelige stød til, at han meldte sig, var en voldsom ægteskabelig krise. I de følgende år var han i nogen grad afskåret fra at følge udviklingen i Danmark, men “han misbilligede i høj grad tyskernes fremfærd [...]”*¹⁶¹. I 1938 under sin bryllupsrejse til Tyskland begyndte han at opbygge sympati for Tyskland, hvor han beundrede det stærke nationale sammenhold og blev begejstret for Hitler. Denne sympati var bemærkelsesværdig, fordi han var betegnet som engelskven-

---

¹⁵⁴ Kristensen og Tamm 2008, s. 12.

¹⁵⁵ Kristensen og Tamm 2008, s. 12.

¹⁵⁶ Helweg-Larsen 1998, s. 19.

¹⁵⁷ Helweg-Larsen 1998, s. 33.

¹⁵⁸ Max Schmidt arbejde skal man være påpasselig med. Han var manden, der erklærede nærmest alle nazister og frivillige for psykopater. Han var også manden som Karl O. Christiansen og Thomas Sigsård modbeviste i sin forskning (se forskningsoversigt).

¹⁵⁹ Kristensen og Tamm 2008, s. 21.

¹⁶⁰ Kristensen og Tamm 2008, s. 24.

¹⁶¹ Kristensen og Tamm 2008, s. 24.

lig.¹⁶² I sin forsvarstale skriver han apologetisk *“at jeg overhovedet ikke havde haft tanke om at gå med på tysk side før i det øjeblik, Sovjetunionen kom med i krigen. Jeg havde tidligere tænkt på at gå i finsk tjeneste [...]. Det var umuligt. Så var der kun tilbage at gå i tysk tjeneste, om man ville med i den kamp.”*¹⁶³ Hvorfor Helweg-Larsen meldte sig må ud fra hans egne ytringer tolkes, at det skyldtes et ideologisk aspekt og hadet mod bolsjevismen. Dermed forsvarer han selv apologetisk sin deltagelse, som kun værende tysk af nød. Desuden kan der også tilskrives en vis flugtmentalitet i tilmeldingen, eftersom han inddrager sit ægteskabelige sammenbrud som årsag til tilmeldingen.

Konkluderende af sin mentalobservation beskrev Schmidt ham således: “[...] *“betydelige karakterologiske afvigelser fra normen og må anses at være konstitutionel psykopat af den hyperthyme, holdningsløse type med tilbøjelighed til at handle impulsivt og i desperation.”*¹⁶⁴ Trods Schmidt erklærede ham psykopat, erklæredes han egnet til straf. Konkluderende kan tilmeldingen tolkes som en blanding af det ideologiske aspekt, kombineret med hans tilbøjelighed til at handle impulsivt og i desperation, som Schmidt beskrev det. Dette tolkes også ud fra det korte tidsrum mellem sin fyring fra arbejdspladsen den 1. juni 1941¹⁶⁵ til tilmeldingsdatoen den 25. juni 1941 kun få dage efter, at Tyskland indledte angrebet mod Rusland og bolsjevismen.¹⁶⁶ Dette indikerer to af de ovenstående årsagsforklaringer: Impulsivitet og ideologiske aspekt.

5.2.2 Livet som frivillig

Helweg-Larsen blev ikke hvervet som soldat, han blev hvervet som krigskorrespondent. Dette betød, han ikke nødvendigvis blev sendt til fronten for at skulle i ildkamp, men at han blev sendt til fronten for at kunne føre propaganda og for at berette om fronternes tilstand, fronternes sejre og agere kontaktperson for soldaterne. Trods hans rolle som krigskorrespondent blev han undervist i håndtering af våben, og han oplevede også ildkampe. Derudover har han også befundet sig flere forskellige steder, hvor han først var i det nordøstlige Finland¹⁶⁷, senere i Ukraine og Rusland¹⁶⁸ og sin sidste tjeneste gjorde han ved vestfronten i det vestlige Tyskland og Belgien¹⁶⁹.

Hans rolle som krigskorrespondent har betydet, at hans deltagelse ved fronterne ikke var ved de yderste fronter, men i stedet ved fronterne inden for de ekspanderende fronter. Han har dermed

---

¹⁶² Kristensen og Tamm 2008, s. 25.

¹⁶³ Kristensen og Tamm 2008, s. 32.

¹⁶⁴ Kristensen og Tamm 2008, s. 27.

¹⁶⁵ Kristensen og Tamm 2008, s. 22.

¹⁶⁶ Kristensen og Tamm 2008, s. 13.

¹⁶⁷ Kristensen og Tamm 2008, s. 60.

¹⁶⁸ Kristensen og Tamm 2008, s. 87.

¹⁶⁹ Kristensen og Tamm 2008, s. 202.

ikke været med i de progressive fronter, der aggressivt og effektivt vandt kampe ved deres hurtige frembrusning.

“Hver gang, jeg kom til en enhed, lå den i faste stillinger, og når formarchen skulle begynde igen, blev jeg forsat hen til et andet frontafsnit, hvor vi enten var indesluttet, eller hvor vi skulle dække tilbagetoget for andre arméer af værnemagten. Den sejrberusende fornemmelse, som en soldat må have følt med sine hurtige, motoriserede divisioner at trænge over hundrede kilometer frem på én dag, gennem nyerobret land, har jeg aldrig følt.”¹⁷⁰

Om dette er årsagen til, at Helweg-Larsens beretninger fra fronterne ikke indeholder forfærdelige beretninger om menneskeslagning foretaget af frontenhederne skal ikke kunne siges. Dette til trods for, han, ifølge sin beretning, havde et ønske om at være i de yderste fronter.¹⁷¹ Samtidig er han ikke uvidende om, at der skete frygtelige ting i kampene. Selv om disse ikke fylder meget i hans beretning, skriver han:

“Nogle måneder senere på tilbagetoget fra Stalingrad oplevede jeg grusomheder, som næsten ikke lader sig beskrive. [...] Når en krig varer så længe som denne anden verdenskrig, er der altid mennesker, som går over gevind. Det vil ske i alle krige og i alle hære. Jeg ved om ting, som de allierede har begået over for tyske soldater, som var modbydelige. Ligesom jeg har set ting begået af tyske soldater, som var lige så lidt undskyldelige.”¹⁷²

Det kan være svært at afgøre, hvorfor så grusomme og skelsættende episoder fra den anden verdenskrig udelades i hans beretning. Det er muligt, det er for at skåne hans familier for disse grusomheder i detaljer, eftersom hans beretning var skrevet til dem. En anden mulighed er også, at det for ham bliver en retfærdiggørelsesstrategi, hvor han fraskriver sig ansvar. Vigtigst for dette argument er det at bemærke, at han skriver, han oplevede grusomheder, hvorfor han placerer sig selv udenfor og ikke deltagende i disse. Selvom der er meget stilhed om dette hos ham, så er dette også et sted i beretningen, der vidner om hans verdenssyn. Om de allierede og tyskerne skriver han:

“Men selv om disse forekommer, kan man ikke derfor sige, at englænderne, amerikanerne eller tyskerne er barbarer, og fordi nogle enkelte soldater begår denne art forbrydelser, kan man ikke tage dette som

---

¹⁷⁰ Kristensen og Tamm 2008, s. 104.

¹⁷¹ Kristensen og Tamm 2008, s. 104.

¹⁷² Kristensen og Tamm 2008, s. 132.

normen og sige, at sådan er alle soldaterne i fjendens hær. Kun i Rusland har vi så mange eksempler på vold og grusomheder, at man her ikke mere kan tale om isolerede tilfælde.”¹⁷³

Hans beskrivelse af Vestens og Tysklands grusomheder kan tolkes som en retfærdiggørelsesstrategi. Han stiller sig ikke uvidende overfor, at begge parter har gjort grusomheder, men det bliver tilnærmelsesvis moralsk retfærdiggjort som en konsekvens af krigen, hvor kun Rusland var særdeles barbarisk. Denne udmelding udviser hans sympati for Vesten, og samtidig statuerer den hans fjendske syn på russerne; hvorfor han retfærdiggør sin deltagelse i krigen, og fortsat fremhæver sit argument om, at han var i kamp mod bolsjevismen og for Danmark. Denne sympati kommer også til udtryk i en enkelt hændelse, hvor han beretter om et koldblodigt tysk mord på en engelsk officer.¹⁷⁴ Hvorfor det er mordet på en engelsk officer gjort af tyske enheder, der bliver uddybet i erindringen, må tolkes som en retfærdiggørelsesstrategi. Ved at inddrage dette mord og udvise sin harme og utilfredshed med dette mord distancerer han sig fra tyske handlinger. En anden virkning denne strategi også har er, at han placerer sig på de allieredes side og med sympati for disse, hvorfor han distancerer sig yderligere fra nazismen. Foruden dette omtaler han i samme stykke også englænderen som en ven og ikke en fjende. Kampen mod kommunismen kunne, ifølge Helweg-Larsen, være ført for vesten såvel som for tyskerne, men det var via den tyske hær, han først fik muligheden for at gøre aktiv kamp mod bolsjevismen. I sin forsvarstale skrev han også: *“Det var for mig i og for sig ikke en kamp for Tyskland, men en kamp mod bolsjevismen.”*¹⁷⁵ Ved at stadfæste dette argument i sin forsvarstale, fremstår det apologetiske aspekt i hans sympati tydeligt. Tematikken i forsvarstalen er tydelig, han fraskriver sig tysk interesse. Sidesat med beretningen kan dette synes modsigende, eftersom han også udviser sympati for de tyske ideologier. At han forsøger at distancere sig fra Tyskland må derfor tolkes som værende apologetisk.

Selvom han ikke beretter om aggressive frontmarcher, er det ikke ensbetydende med, at han ikke berettede om ildkampe. Tendensen i disse beretninger er, at de alle sammen er fortalt ud fra en forsvarsposition, hvori det var fjenden, som angreb de tyske lazaretter. Både i Finland og Rusland beretter han næsten stolt om, hvordan de i ildkamp sårede mange russere, og hvordan han selv også løb rundt med våben, men dette får en anderledes skiftende tendens, hvor han i krigen sidste fase opholdt sig ved Vestfronten. Ved Vestfronten var fjenden ikke bolsjevismen og de kommunistiske hære for tyskerne; ved Vestfronten var fjenden de engelske og allierede hære til hvem, Helweg-

---

¹⁷³ Kristensen og Tamm 2008, s.132.

¹⁷⁴ Kristensen og Tamm 2008, s. 219.

¹⁷⁵ Kristensen og Tamm 2008, s. 32.

Larsen ikke havde noget ilde forhold, ifølge hans beretning. Som krigskorrespondent fastslår han, at det, han skød med mod englænderne, var faneblade og propaganda. Han var ikke med til at dræbe de engelske og amerikanske tropper, han ønskede ikke at kæmpe imod dem: *“Jeg syntes ikke om denne slags krig, hvor jeg bare skulle holde hovedet hen, så kunne englænderne og amerikanerne skyde efter det. Nej, jeg ville over til østfronten, som vi stadig kaldte den, selv om den lå et godt stykke inde i Tyskland.”*¹⁷⁶ Dette udsagn står som en forstående retfærdiggørelsesstrategi, hvorfor han forsvare sin deltagelse i krigen. Dette vidner om, at han var i en krig mod Østen og ikke en krig mod Vesten, hvilket styrker hans argument for deltagelse i krigen. Retfærdiggørelsen fremkommer ved hans fastholdelse af sit verdenssyn og krigen. Samtidig søger han at stadfæste denne forståelse, eftersom han beskriver, at han ikke skød med skarpt mod de vestlige tropper. Han fremstiller sig selv som en, der ingen interesse havde i kampene mod Vesten, og dermed tager han vindernes parti af krigen og indskriver sig på deres side. Hans krigsmoral kunne ligestilles med Vestens, hvorfor de havde en fælles fjende i bolsjevismen.

5.2.3 Helweg-Larsens verdenssyn

At Helweg-Larsen var fremmedfjendsk og havde et ilde forhold til fremmede folkeslag fremkom ikke naturligt. N. Helweg-Larsen skriver om Helweg-Larsen, at han som ung drømte om at opleve *“Et liv i naturen, jagt og fiskeri, opdagelsesrejser, fremmede folkeslag.”*¹⁷⁷ Dette syn distancerer nazisternes holdninger. Helweg-Larsen skrev i et brev til N. Helweg-Larsen: *“Tyskerne er nogle skøre kugler i mine øjne, selvfølgelig findes der også mellem dem nogle ganske udmærkede fyre, men som helhed bryder jeg mig ikke meget om dem, og de er heller ikke meget lidte her i Argentina.”*¹⁷⁸ Foruden at synes at tyskerne var skøre, var han selv nationalistisk indstillet, men han fandt de danske nazister latterlige.¹⁷⁹ At han berettede sådan om tyskerne og de danske nazister, var også én af grundene til, hans tilmelding var overraskende og pludselig for N. Helweg-Larsen. Brevet til N. Helweg-Larsen skrev Helweg-Larsen før sin sympati for Tyskland, men kommentarerne om de danske nazister skrev han i sin beretning og måske med en vis form for efterrationalisering efter krigen. Det vidner om et apologetisk træk, hvori han distancerer sig til nazismens forbrydelser. At han benævner dem som latterlige vidner om en uforståelighed og forargelse, hvorfor det bliver apo-

---

¹⁷⁶ Kristensen og Tamm 2008, s. 245.

¹⁷⁷ Helweg-Larsen 1998, s. 27.

¹⁷⁸ Helweg-Larsen 1998, s. 38.

¹⁷⁹ Kristensen og Tamm 2008, s 25.

logetisk distancerende. Omvendt skrev han samtidig om englænderne inden krigen: “*De er trofaste, sandfærdige, ubestikkelige og altid husker de på bunden af deres hjerte, at de er gentlemen.*”¹⁸⁰

Helweg-Larsens syn på tyskerne ændrede sig efter en bryllupsrejse med hans daværende kone til Tyskland. Om rejsen skrev han: “*Vi havde en pragtfuld tur i Tyskland [...], kun må jeg fortælle, at jeg er meget begejstret for tyskerne og deres dygtighed. Vi var sammen med nogle af de mest højtstående SA-folk og medlemmer af Rigsdagen*”.¹⁸¹ Helweg-Larsens syn på tyskerne ændrede sig i 1938, hvor synet gik fra foragt til beundring af dette folkeslag.

En af årsagerne til hans pludselige fascination af Tyskland skal måske findes i hans egen nationalistiske indstilling. På sin bryllupsrejse blev han stærkt imponeret af Tysklands nationale sammenhold, hvilket, ifølge ham selv, var skabt af Hitler og hans genrejsning af Tyskland. Dette resulterede i, at Helweg-Larsen begyndte at udvikle sympati og beundring for Tysklands genrejsning. Selvom han forargede danske nazister, kunne han alligevel ikke undgå at sympatisere for dele af den tyske nazismes idéer, og ikke mindst deres politiske resultater tiltalte ham.¹⁸² Helweg-Larsens verdenssyn kan ikke betegnes som nazistisk, men der er ingen tvivl om, at denne ideologi tiltalte ham, hvorfor hans verdenssyn syntes at ændre sig. At hans ideologiske syn bevægede sig et farligt sted hen kan også findes i, at han stærkt forsøger at understrege, at han aldrig var medlem af det danske nazistiske parti DNSAP.¹⁸³ Dette fremkommer som et apologetisk træk, fordi hans distancering fra nazismen fraskriver deltagelse og ansvar for nazistiske handlinger. Det er sandsynligt, han godt vidste, hvilken betydning det havde for ham i efterkrigstiden at have udvist sympati for nazismen. Han skrev også i forsvarstalen: “*Og havde jeg vidst, hvad nazismen til sidst viste sig at være, var jeg aldrig gået med.*”¹⁸⁴ Apologien fremkommer ved, at han i efterkrigstidens retfærdiggørelse tager afstand til de danske nazister, når tendenserne i beretningen var modbevisende for denne påstand, og at sympati for den tyske nazisme fik indpas hos ham.

I 1941 blev han sendt til Østfronten mod Ukraine og Rusland. At han forsøger at forsvare sine ideologiske overbevisning og grundlag for at tiltræde i krigen fremkommer i hans gengivelse af sin rejse i tog, hvori han konverserede med en dansk medkammerat og -passager. Han beskriver denne soldaterkammerat således:

---

¹⁸⁰ Helweg-Larsen 1998, s. 38.

¹⁸¹ Kristensen og Tamm 2008, s. 18.

¹⁸² Kristensen og Tamm 2008, s. 25.

¹⁸³ Kristensen og Tamm 2008, s. 18.

¹⁸⁴ Kristensen og Tamm 2008, s. 33.

“Han var glødende nationalsocialist [...]. Han var slet ikke den type, som man kunne tænke sig ville egne sig som soldat, men han var glødende idealist, som fuldstændig var blevet tyskpræget i alle sine anskuelser. Han havde følt det som sin hellige pligt at være med til at bekæmpe bolsjevismen, sådan som så mange af os andre, men han gik meget længere, end jeg nogensinde kunne drømme om.”¹⁸⁵

Denne beskrivelse, han giver af sin medkammerat, er ret så interessant. Der kan både spores anvendelse af retfærdiggørelsesstrategi, men også en indirekte selverkendelse. Retfærdiggørelsesaspektet skal tolkes i, at han fastholder sit grundlag og deltagelse i krigen som en kamp mod bolsjevismen, hvorfor han igen tager afstand til de nazistiske ideologier og moralsk retfærdiggør sin tilladelse. Selverkendelsen er bemærkelsesværdig ved, at han beskriver denne frivillige næsten identisk med sig selv. Han tillægger ham ikke identiske ideologiske overbevisninger, men han beskriver ham som stærkt tyskpræget i alle sine anskuelser. Derudover kan vendingen: *“han var slet ikke den type, som man kunne tænke sig ville egne sig som soldat”* sammenlignes med det overraskelsesmoment, hans familie og venner udviste overfor, at Helweg-Larsen havde meldt sig som frivillig. Det kan tolkes som en moralsk retfærdiggørelsesstrategi, hvori han retfærdiggør sin tilegnede fascination for Tyskland. Måden, han beskriver den tyskprægede indstilling, gør han til en normativ, hvorfor han forsøger at retfærdiggøre, han under et Tysklandsbesøg på daværende tidspunkt naturligt lod sig påvirke og opbyggede fascination og sympati for det tyske, politiske arbejde.

Helweg-Larsens forsøg på at berette om sit eget verdenssyn og forsvare sine handlinger kommer til udtryk i diskussionen, han genfortæller med samme medpassager. Som kommentar til hans medpassagers stærke holdninger skriver han: *“Jeg protesterede, så godt jeg kunne. [...]. Jeg kunne indse, at der var så meget i denne idé, som ville være glimrende for andre lande, men selve idéen¹⁸⁶, som Hitler havde trukket op, var uløseligt knyttet til det tyske folks særegne mentalitet.”¹⁸⁷* Senere i samme diskussion stiller Helweg-Larsen også spørgsmålstejn til måden hvorpå, jøderne blev håndteret: *“Synes du, man kan forsvare den måde, som jøderne bliver behandlet i Tyskland? Jeg indrømmer, at Tyskland havde et jødeproblem, men alligevel – havde man ikke kunnet løse det på en mere human måde?”¹⁸⁸*. Selvom Helweg-Larsen er frivillig og i krig for tyskerne, tager han i denne diskussion afstand til Hitler og Hitlerideologierne, hvilket kan synes noget bemærkelsesværdigt, når han tidligere i beretningen har udtrykt sympati for og beundring af selvsamme mand. Den-

¹⁸⁵ Kristensen og Tamm 2008, s. 90.

¹⁸⁶ Idéen han her omtaler er, idéen om at Tyskland skulle være centrum i et samlet Europa, som skulle danne Europas Forenede Stater.

¹⁸⁷ Kristensen og Tamm 2008, s. 91.

¹⁸⁸ Kristensen og Tamm 2008, s. 91.

ne gengivelse af diskussionen synes værende apologetisk, fordi han igen distancerer sig for den tyske håndtering af sine problemer og med sin harme apologetisk distancerer sig fra krigsforbrydelserne, nazismen medførte. Slutteligt i sin beretning funderer Helweg-Larsen selv over sit valg, hvori han siger:

“Nu bagefter kan jeg se, hvor fast sammenknyttet Hitlers nationalsocialisme var med antisemitiske fordomme. Måske gav man sig dengang ikke rigtig tid til at se det, eller rettere, måske er det først nu, efter alt, det som er kommet frem, og som måske aldrig ville være kommet frem, om Tyskland havde vundet krigen, at man ser det hele i et noget andet, måske klarere lys.”¹⁸⁹

Selvom Helweg-Larsen fik sympati for tyskerne, fremstår denne udmelding tydelig apologetisk, hvori han forsvarer sin sympati ved, at han var uvidende om de forfærdeligheder, der forekom som biprodukt af det nazistiske Tyskland. Ligesom han stiller sig uvidende overfor det antisemitiske aspekt, stiller han sig også uvidende overfor koncentrationslejrene. Dette er også fremtrædende i hans forsvarstale, hvori han skriver: *“Vi hører i dag om de forfærdende grusomheder i de tyske koncentrationslejre og andre steder [...]. Men sandt er det alligevel. Hvor kunne en mand ved fronten vide noget derom.”¹⁹⁰* Tendensen her bliver de samme apologetiske træk, der også påvises både hos Krabbe og Kam, hvor uvidenhed står som det stærkeste, apologetiske argument. Under sit fængselsophold i Danmark blev han placeret i celle med en tidligere dansk SS-mand, som havde siddet i koncentrationslejr. Han fortalte Helweg-Larsen om dette. Til dette beretter Helweg-Larsen:

“Da jeg var blevet overbevist om rigtigheden af alt det, han fortalte, var det, som om man havde slået benene væk under mig. Når dette var sandt, hvad jeg tidligere til enhver tid ville have svoret på var løgn – hvor meget sandt kunne der så ikke være meget i af det, som vi ellers hørte om tyskerne?”¹⁹¹

Det vidner om, at hvad Helweg-Larsen havde hørt om koncentrationslejre, anså han som tomme rygter. Her bliver uvidenhed et apologiargument, specielt fordi det er modsigende med hans forklaring i forsvarstalen, hvori han skrev, han aldrig havde hørt om disse. Citatet vidner om, han havde kendskab til koncentrationslejre, men selv havde fornægtet deres eksistens, hvorfor det er modsigende med, han aldrig havde hørt om dem. Ligesom Kam skal Helweg-Larsens dateringer af tilgædet viden om disse forfærdeligheder i beretningen dateres til efter krigens ende.

---

¹⁸⁹ Kristensen og Tamm 2008, s. 270.

¹⁹⁰ Kristensen og Tamm 2008, s. 32.

¹⁹¹ Kristensen og Tamm 2008, s. 272-273.

Helweg-Larsen understreger også i sin beretning, at han var imod Vladimir Lenins opbygning af Rusland. I hans rejse til fronterne ved Ukraine og Rusland blev han indlogeret hos en familie, som levede i Rusland før bolsjevismens overtag, hvorom han skriver, at manden i huset

“Han havde fortalt om zartiden og om det Rusland, som dengang havde bestået, og hvor han og hans familie havde ført en lykkelig og sorgløs tilværelse på deres godser. [...] Han fortalte om revolutionen og myrderierne, inden Lenin stod frem som Ruslands stærke mand. Han indrømmede, at Stalin og kommunismen havde drevet Rusland frem til en industri og motorisering af landbruget, som vel nok var uden sidestykke – men på hvilken bekostning! Folket, det brede fattige Rusland, havde altid været slaver for de rige, men nu var de alle blevet slaver, som hele livet igennem måtte arbejde for de kommunistiske magthavere.”¹⁹²

Lignende retfærdiggørelsesstrategi anvendes også af Lærum. I sin beretning gengiver han en samtale med en religionsløs kvinde: *“Jeg spurgte, om hun da ikke troede på kommunisternes evangelium, på Stalin og Lenin, men nej »Stalin ni dobre«, hun rystede energisk på hovedet, og ingen misforståelse var mulig.”¹⁹³* Lærum får også pointeret forfærdeligheden ved bolsjevismen via eksemplificering af, at end ikke Sovjetunionens egen befolkning kunne finde glæde og trøst ved denne ideologi. Både hos Lærum og Helweg-Larsen fremkommer sådanne gengivelser som moralske retfærdiggørelsesstrategier. Ved at begge fremhæver lokales holdninger til bolsjevismen, retfærdiggør de moralsk deltagelse i krigen. Det vidner om, at der var behov for en ændring i deres politiske system, hvortil den tyske hær, og dermed de frivillige, var behjælpelige. Samtidig har det også lignende tendenser af det nazistiske verdenssyn, hvor de påfører Tyskland en helterolle.

I 1942 ankom han til de russiske fronter. Det var ved disse fronter, det en dag var ved at gå galt for ham. Denne episode i beretningen er unik i forhold til de andre ildkampe, han gengiver. I denne ildkamp beskriver han én af de fjendtlige soldater, som han ikke har gjort tidligere i sin beretning. Helweg-Larsen blev jaget af en pansertank, hvor han så sin eneste mulighed for overlevelse at lade som om, han blev ramt.¹⁹⁴ Det var imens, at han lå på jorden, han anskuede sin fjende og beskriver ham: *“Det var et bredt, ondt mongoleransigt, som viste sig. Øjnene sad skråt i det udtryksløse ansigt, og der var ikke spor af den hyggelige gamle kinesermand, som man i sin tid havde dem i børnebøgerne, over ham.”¹⁹⁵* At han ikke var, som Helweg-Larsen havde hørt i sine børnebø-

¹⁹² Kristensen og Tamm 2008, s. 101.

¹⁹³ Lærum 1955, s. 30.

¹⁹⁴ Kristensen og Tamm 2008, s. 145.

¹⁹⁵ Kristensen og Tamm 2008, s. 145.

ger, kunne være et udtryk for, hvilken konsekvens bolsjevismen havde på den gamle, hyggelige kinesermand; han var blevet ond og udtryksløs. Dermed stadfæster han bolsjevismens modbydelighed og dermed moralsk retfærdiggør sin deltagelse i kampen mod denne. Dehumaniseringsstrategien ses også i Rasmussens beretning under et angreb af kvindelige russiske styrker. Han beskriver dem som: *“sære små tykke væsener, som gerne spyttede på mandskabet. [...] Hertil kom, at de var så ildelugtende, at det mandskab, der skulle bevogte dem, måtte placere sig på en vis afstand”*.¹⁹⁶ Dehumaniseringen fremkommer som en moralsk retfærdiggørelsesstrategi, fordi denne beskrivelse medfører en forklaring, hvori det, som tyskerne dræber, ikke kan beskrives som mennesker. Det vidner om væsner, der var ødelagt af bolsjevismen.

I den sidste tid af krigen befandt Helweg-Larsen sig i Rhin, hvor han flere gange stod overfor englænderne. Anderledes var hans beskrivelse af englænderen, hvem han glorificerer, sammenlignet med bolsjevikkerne. Foruden beskrivelsen, han gav til N. Helweg-Larsen, skriver Helweg-Larsen i sin beretning om englænderne:

*“Gennemgående var englænderne betydelig morsommere og elskværdigere at være sammen med end amerikanerne. De første tog også det hele meget roligt og havde en udpræget humoristisk sans, [...]. Han er enestående; charmerende i sin ligefremhed, sin lune humor, sin ro og hele det ‘England’, som synes at stråle ud fra hans person og optræden.”*¹⁹⁷

Helweg-Larsens syn på englænderne er en modsætning af hans syn på kommunisterne, trods at de begge var den tyske hærts fjende under krigen. I modsætning til hans beskrivelse af kommunisten, var synet på englænderne et beundringssyn i stedet for et fjendesyn, hvorfor det også fremstår som en moralsk retfærdiggørende forklaring. Dette er igen en bemærkning, der vidner om en efterrationalisering, hvori der ingen sympati er for Det tredje Rige. Omvendt placerer han sig igen på vinderens side, hvilket styrker hans argument for sin krigsdeltagelse.

5.2.4 Mordet på journalisten Carl Clemmensen

Selvom det meste af Helweg-Larsens tid under den anden verdenskrig foregik udenfor Danmarks grænser, var det et mord i 1942 indenrigs, der i retsopgøret fik ham dødsdømt. Derfor vil analyse og diskussion af hans apologi- og retfærdiggørelsesstrategier til dette mord stå som et selvstændigt underafsnit.

---

¹⁹⁶ Hansen 2015, s. 339.

¹⁹⁷ Kristensen og Tamm 2008, s. 230-231.

Helweg-Larsens anden orlov var ikke af samme oplevelse som hans første orlov, fordi det danske folk begyndte at tvivle på den tyske sejr. I Danmark begyndte befolkningen at anskue besættelsestropperne med et negativt syn, hvilket også gik ud over de danske frivillige.¹⁹⁸ Helweg-Larsen sætter spørgsmålstegn ved denne ændring:

*“Man syntes herhjemme fuldstændig at have glemt den 9. april, hvorefter folk alle var så rørende enige om, at der ingen grund havde været til at kæmpe mod Tyskland [...]. Selv de, som vel egentlig var, eller blev, vore modstandere kunne ikke helt se bort fra den tanke, at de danske frivillige på østfronten var en garanti for Danmarks selvstændighed i tilfælde af tysk sejr.”*¹⁹⁹

Beskrivelsen, han giver af den danske befolknings ændrede holdning, får den danske befolkning til at fremstå kujonagtig, hvorfor beskrivelsen også samtidig fremstår som en retfærdiggørelsesstrategi. Retfærdiggørelsen fremkommer ved, at ændringen kan tolkes som pludselig; hvor de først blev respekteret, blev de senere anset som fjender. Han beretter det som en konsensus, at hvis tyskerne vandt, var de frivillige en garanti for Danmarks selvstændighed, hvorfor han forsøger at skabe en forståelse for, at de frivilliges deltagelse måtte anses som en nødvendighed for dansk selvstændighed. En sådan retfærdiggørelsesstrategi anvendes også af Krabbe “[...] det ville være største gavn for det danske folks forhandlingsposition over for tyskerne efter krigen, at man kunne henvide til de ofre, danske frivillige soldater havde bragt ved [...] at kæmpe for et nyt og bedre Europa.”²⁰⁰ Mange af de frivillige der tilmeldte sig, imens Danmark førte samarbejdspolitik. Samtidig var det lovligt og måske socialt acceptabelt at melde sig som frivillig. At det var socialt acceptabelt tolkes ud fra interessen for de frivillige og deres oplevelser, Helweg-Larsen skriver, at mange danskere udviste, når de kom hjem på orlov.²⁰¹ Dette kan også tolkes som en retfærdiggørelsesstrategi, hvori han søger at forklare, at der var en konsensus hos den danske befolkning, at krigsdeltagelse var acceptabelt, hvorfor det vidner om en moralsk retfærdiggørelsesstrategi. Denne holdning synes stærkt ændret i Danmark efter tilbagetoget i Rusland, jævnfør Helweg-Larsen. Ydermere statuerer han og Krabbe de danskes frivilliges roller som værende et bærende element for Danmarks selvstændighed, hvorfor han forsvarer, at deltagelse som frivillig i krigen havde afgørende betydning i tilfælde af tysk sejr.

¹⁹⁸ Kristensen og Tamm 2008, s 162.

¹⁹⁹ Kristensen og Tamm 2008, s 162.

²⁰⁰ Krabbe 1998, s. 258.

²⁰¹ Kristensen og Tamm 2008, s 162.

Det er tydeligt i Helweg-Larsens beretning, at hans sympati var hos de frivillige, og at han ikke kunne forene sig med den chikane, der blev ført mod både værnemagtsoldaterne og de danskere, der frivilligt havde ageret soldat under krigen. Sympatien er særligt fremtrædende i hans gengivelse af sit arbejde med Kam, hvem han mødte og samarbejdede med i København.²⁰² Sympatien hos Helweg-Larsen kommer til udtryk i deres planer om, uden tyskerne, at foretage selvjustits, der skulle sikre frontsoldaternes familiers sikkerhed og samtidig tage hånd om den chikane, de mødte i Danmark.²⁰³ Dette er også modsigende med de apologetiske elementer, at kampen for soldaterne kun foregik ved fronten. Disse tanker vidner om, at både Helweg-Larsen og Kam gjorde tanker om at tage handling indenrigs. Helweg-Larsen retfærdiggør disse tanker moralsk ved, at de er for frontsoldaternes familiers sikkerhed, hvorfor de skal virke som en udøvende præventiv selvjustits.

Helweg-Larsen og Kam fik aldrig oprettet et selvjustitskorps, men de tog sagen i egen hånd i et enkelt tilfælde, hvorfor de endte med at blive medsammensvorne i en mordsag. Helweg-Larsen og Kam fik nys om en dansk journalist, der havde spyttet én af deres bekendte i ansigtet og kaldt ham landsforræder. De var begge forarget over, at den chikanerede ikke selv havde slået fra sig, og de bestemte sig for at føre selvjustits.²⁰⁴ Helweg-Larsen gør i sine erindringer flere anklager mod Clemmensen, hvilket gør, hans gengivelse indeholder apologetiske træk. Han anklagede Clemmensen for selv at have tjent penge og arbejdet for tyskerne, hvorfor han sidesætter Clemmensen med en landsforræder. Det fremkommer også, at Helweg-Larsen ikke megen sympati havde for Clemmensen. *“Vi havde hele tiden været klar over, at det ikke var nogen helt, vi havde fået fat i, men dette infame stikkeri for at redde sit eget skind bestyrkede os kun endnu mere i vores idé om at afstraffe ham.”*²⁰⁵ Han skriver ydermere: *“Han tilbød os endog at ‘gå i vor tjeneste’ og skaffe os alle de oplysninger, som han mente kunne interessere os.”*²⁰⁶ Disse beskrivelser af Clemmensen er en apologi. Foruden at sidestille Clemmensen med landsforrædere, gør han ham også til en stikker, hvorfor mordet også bliver sidestillet med en stikkerlikvidering, for hvilke der i retsopgøret blev givet amnesti hos flere modstandsfolk. Helweg-Larsen havde sandsynligvis i retsopgøret og efterkrigstiden oplevet, at stikkerlikvideringer blev frifundet, hvorfor det er apologetisk, når han udstiller Clemmensen som en stikker. Han skrev også i sin forsvarstale: *“[...] og havde det været en af modstandsbevægelsen, som havde skudt, så havde man kaldt det likvidering af en stikker”*²⁰⁷. Mordet

---

²⁰² Kristensen og Tamm 2008, s 166.

²⁰³ Kristensen og Tamm 2008, s 168.

²⁰⁴ Kristensen og Tamm 2008, s 170.

²⁰⁵ Kristensen og Tamm 2008, s 172.

²⁰⁶ Kristensen og Tamm 2008, s 174.

²⁰⁷ Kristensen og Tamm 2008, s. 31.

kunne på mange måder via hans beskrivelse betragtes som en stikkerlikvidering. Hvis mordet kunne sidesættes med en stikkerlikvidering, ville han have juridisk grundlag for frifindelse.

Mordet skulle han også forsvare overfor en SS-krigsret, hvor det som udgangspunkt ansås som strafbart. I beretningsværket har Kristensen og Tamm vedlagt dokumentet, som udsiger dommen over Helweg-Larsen, hvor de af SS-krigsretten blev frifundet, da det blev betragtet som et såkaldt "Fehme-Mord"²⁰⁸. Retssagen havde den konsekvens for Helweg-Larsen og Kam, at de ikke måtte vende tilbage til Danmark.²⁰⁹

Helweg-Larsens gengivelse i dokumentet stemmer ikke overens med hans gengivelse i beretningen; dette skyldtes sandsynligvis forskellige modtagere. Fælles for dem er, at de begge er apologetiske. Af dokumenterne fremkommer det, at Helweg-Larsen havde efterforsket den danske journalist, hvorfor han mente at have tilstrækkeligt belæg og bevis for, at denne skulle straffes.²¹⁰ I beretningen fremstår det: "*Søren og jeg hørte, at en københavnsk journalist*"²¹¹, og ikke noget de havde efterforsket. I dokumentet fremstår det også: "*Clemmensen fik herefter en ørefigen af Nordahl-Petersen*"^{212,213}, og i beretningen skriver han: "*Vi var meget ophidsede over, at han*"²¹⁴ *ikke havde slået fra sig*"²¹⁵. I dokumentet fremstår det: "*De forlangte, at han skulle give oplysninger om personer, som han havde en formodning om arbejdede sammen med tysk fjendtlige terror- og sabotagegrupper.*"²¹⁶ I hans beretning bliver Clemmensen fremlagt som én, der umotiveret i sin paniske og desperationstilstand gav navne til dem, hvorfor han kan tolkes som en stikker i beretningen: "*Det var tydeligt, at han kun tænkte på sig selv og på at redde sig for ubehageligheder [...]. Han udleverede navne på kolleger [...], og det var dette, som gjorde os rasende*".²¹⁷

Det er tydeligt, hvordan hans forklaringer har forskellige modtagergrupper. I forklaringerne til SS-krigsretten bliver mordet fremlagt som en afhøring foretaget med det formål at fremskaffe navne. Dermed legitimerer han apologetisk mordet. I sin beretning fremstår Helweg-Larsen og Kam ubehagelige overfor Clemmensen, men navnene tvinger de ikke ud af ham, han udleverer dem i desperation og angst af egen selvinteresse. Foran SS-domstolen forsvare han handlingen ved at præsentere Clemmensen som en, der gjorde skade mod SS-mænd. I beretningen præsenterer han

---

²⁰⁸ Æresdrab.

²⁰⁹ Kristensen og Tamm 2008, s 177.

²¹⁰ Kristensen og Tamm 2008, s 181.

²¹¹ Kristensen og Tamm 2008, s 170.

²¹² Manden som Clemmensen havde chikaneret.

²¹³ Kristensen og Tamm 2008, s 181,

²¹⁴ Han = Nordahl-Petersen.

²¹⁵ Kristensen og Tamm 2008, s 170.

²¹⁶ Kristensen og Tamm 2008, s 182.

²¹⁷ Kristensen og Tamm 2008, s 182.

Clemmensen som en stikker. Begge er apologetiske, da de fremlægger juridiske belæg for eventuelle frifindelser.

En sidste signifikant differens er selve drabet, der i dokumenterne bliver beskrevet som selvforsvar: *“Da de ved denne trussel afkrævede Clemmensen yderligere oplysninger, kastede han sig uden et ord over Helweg-Larsen, åbenbart i den hensigt at vriste pistolen fra ham. Herpå afgav Helweg-Larsen to og Kam fem skud mod Clemmensen.”*²¹⁸ I dokumenterne fremstår det ikke kun som selvforsvar, det forklarer også hvem og hvor mange skud, der blev affyret. I Helweg-Larsens beretning forlyder det: *“Vi brølede alle i munden på hinanden over denne beskidte optræden [...]. Pludselig knaldede en pistol – det er muligt, det har været min, men bagefter er det vanskeligt at sige med bestemthed, for omtrent samtidig tømte de to andre magasiner i ham.”*²¹⁹ I hans beretning ved han ikke, hvem der skyder først, og det fremkommer også, at to andre tømte deres magasiner, hvor det i dokumentet fremkommer, at det kun var Helweg-Larsen og Kam, der skød. Drabet bliver også i beretningen forklaret som en tilfældighed ved ophidselse snarere end i håndgemæng med Clemmensen, en detalje som, hvis den var rigtig, virker bemærkelsesværdig at udelade i beretningen. Begge forklaringer bliver apologetiske, da de er tilpasset modtagergrupperne.

5.2.5 Kapitulationsdagene og Helweg-Larsens syn på danskerne

Den 4. maj var Helweg-Larsen tilbage i Danmark i Odense.²²⁰ Da han opholdt sig i Danmark under den tyske kapitulation, overværede han danskernes opførsel og reaktion ved kapitulationsdagene, hvilken han ikke var synderligt imponeret over.

*“Det var mandfolk, som til trods for at de nøjagtig vidste, hvad der kunne vente sig af tyskerne, ikke veg tilbage for at fortsætte deres guerillakrig, som man ofte ikke kan andet end beundre [...]. Men de andre, medløberne, de tusinder af stikkere, der som paddehatte med RAF-armbind og hammer og segl på bluserne [...] – dukkede op, det er dem, som ødelægger æren for de virkelige frihedskæmpere.”*²²¹

Det fremkommer, at han ikke havde sympati for de danskere, der stormede ud og erklærede sig for frihedskæmpere efter Tysklands kapitulation. Omvendt værner han respekt for dem, han kalder de rigtige modstandsfolk, der aktivt deltog i aktioner mod tyskerne. Hans syn på danskerne under kapitulationsdagene vidnede mere om foragt end sympati for andet end modstandsfolkene.

²¹⁸ Kristensen og Tamm 2008, s 182.

²¹⁹ Kristensen og Tamm 2008, s 174.

²²⁰ Kristensen og Tamm 2008, s 252.

²²¹ Kristensen og Tamm 2008, s 253-254

At Helweg-Larsens syntes, at mange danskere, efter krigen, var kujoner fremkommer i hans beretning som vist i ovenstående. Men det var ikke kun de selverklærede frihedskæmpere, som gjorde, at han ikke sympatiserede med danskerne. Under sin transport med færge fra Fyn til Sjælland, overværede han festende danskere, som han beskrev således: *“De samme mennesker, hvoraf en stor del gennem de sidste år havde tjent formuer på besættelsesmagten, og som aldrig havde mærket noget til den sult og ulykke, der havde hærget andre europæiske lande, opførte sig, som havde de været med til at knuse Hitler og hans Tyskland.”*²²² Dette fremkommer også som en retfærdiggørelsesstrategi af hans egen deltagelse i krigen. Det fremstår indirekte, at mange handlede og adapterede sig omstændighederne. Ligesom Helweg-Larsen hjalp tyskerne på fronten, hjalp andre danskere dem indenrigs gennem handel og vareudlevering og drog fordel og indkomst af besættelsesmagten. Det bliver dermed en retfærdiggørelsesstrategi, hvori han retfærdiggør sin tilmeldelse som en konsekvens af de politiske samfundsbetingelser og de politiske farligheder fra Østen. Helweg-Larsens deltagelse var, modsat køb- og embedsmænd, af anderledes karakter, da den var mere synlig og havde direkte konsekvenser for menneskeudryddelse. Hans retfærdighedsstrategi fremkommer i hans forsøg på at beskyldte den gængse forretningsmand og dansker for på den ene eller anden måde at have draget profit eller fordel af besættelsesmagten. Det kan beskrives som en moralsk retfærdighedsstrategi, hvori han sidesætter sine handlinger med den almindelige dansker, der ikke tog til fronten, men i stedet profiterede af besættelsen.

I sin tid i fængsel efter sin dødsdom reflekterede han over krigen og danskerne. I sin beretning foretager Helweg-Larsen en moralsk retfærdiggørelse. Under krigen arbejdede mange danskere for tyske virksomheder, der gjorde tysk krigsproduktion og dermed spillede en rolle i den tyske hær udrustning, hvorfor den fik krigsmateriel bygget af danske arbejdere. Han stiller sig uforstående overfor, hvorfor disse personer *“går i dag frit omkring og er antagelig med til at udtrykke sin dybe forargelse overfor de ‘nazisvin’, som sidder indespærret.”*²²³ Han skriver ydermere:

*“Danmark siger i hvert fald intet. Og Hvorfor? Fordi alle er klar over, at hvis man virkelig skulle til at gå radikalt til værks mod de folk, som har været ‘landsforrædere’ i Danmark, må man spærre omtrent enhver forretningsmand, enhver embedsmand og enhver dansk bonde inde som landsforræder og værnemagter.”*²²⁴

---

²²² Kristensen og Tamm 2008, s 258.

²²³ Kristensen og Tamm 2008, s. 274.

²²⁴ Kristensen og Tamm 2008, s. 274.

Han anvender det anklagende angreb som moralsk retfærdiggørelsesstrategi og stiller sig uforstående overfor, hvorfor han skal straffes, når de andre ikke skal.

“Den mand, som i fire lange år har stået på østfronten og kæmpet ikke som tysk soldat, men som germansk frivillig i kampen mod en fjende, som vi tidligere i landets kirke bad Gud skåne os for, får nu fire års fængsel, hvis han ikke ude på fronten har fået sin kugle under den tjeneste, som man nu vil påstå, at vi for 1 mark og tyve om dagen, påtog os ‘for at tjene penge’.”²²⁵

Ifølge Helweg-Larsen var det de østfrontfrivillige, der sikrede Danmarks fremtid i efterkrigstiden. Denne kommentar er en retfærdiggørelsesstrategi, der skal skabe forståelse. De østfrontfrivilliges handlinger var gjort i danske, nationalistiske formål. Det fremkommer, at han fandt det uretfærdigt, at disse heroiske nationalistiske handlinger for Danmark skulle straffes med fængsel, når embeds- og forretningsmænd gik fri. Samtidig er det også vigtigt at bemærke, at han klargør, at de frivillige ikke var tyske soldater, men at de var germanske soldater. Dette styrker hans moralske retfærdiggørelse om, at de var frivillige i en større sags tjeneste, og ikke fordi de ønskede at fremme det tyske rige og nazismen.

5.3 Ellef Henry Rasmussen

Rasmussen voksede op i Sønderborg i en velfungerende familie med to søskende, en mor og en far. Familien var tilhørende den lavere middelklasse og kæmpede med sin økonomi.²²⁶ Hans far havde dobbelt arbejde, og hans mor var hjemmegående.²²⁷

Nazismen blev igennem hans mor en del af Rasmussens ungdom, da hendes familie tilhørte det tyske mindretal og senere flyttede tilbage til Tyskland, imens hans mor blev i Danmark sammen med hans far. På sine besøg i Tyskland opbyggede hans mor gradvist større sympati for nazismen, hvorfor hun lyttede til propagandaradio, der oplyste om Tysklands genoprejsning og tilfredshed med ideologien. Sympatien må også findes i familiens egen økonomiske situation.

At hans mor lyttede til dette betød, at hele familien lyttede med, hvorfor denne glæde ved ideologien blev en fællessympati i deres hjem. Foruden hans mors sympati bevægede hans far sig også fra de socialdemokratiske til de nazistiske holdninger i 1939.²²⁸ Nazismen har altid været en del af

²²⁵ Kristensen og Tamm 2008, s 273-274.

²²⁶ Hansen 2015, s. 20.

²²⁷ Hansen 2015, s. 19.

²²⁸ Hansen 2015, s. 32.

Rasmussens liv, hvorfor man må antage, at dette også havde betydning for hans senere militære karriere og politiske overbevisninger.

5.3.1 Hvorfor melde sig? – Det politiske valg og utilfredshed

Rasmussen mødte i en ung alder de nazistiske og nationalistiske ideologier først hos hans søsters kæreste og senere ved politibetjent Heinrich Husen. Særligt sidstnævnte fik indflydelse på Rasmussen, og det var også ham, der henviste Rasmussen til den nationalistiske idrætshøjskole ved Ollerup, som var ledet af Niels Bukh. Her blev Rasmussen nationalistisk skolet.²²⁹ Den nazistiske tankegang blev også en del af Rasmussens identitet, hvorfor han i 1939 tilsluttede sig NSU.²³⁰ Under møder med NSU blev han også påvirket af de nazistiske ideologiers propaganda: *“Endvidere blev vi, under et af disse møder, også forevist optagelser af jødernes bestialske slagtninger af dyr. Vi var nær ved at brække os, da vi så det, og det efterlod os med en stærk antipati for denne befolkningsgruppe.”*²³¹

Hvorfor Rasmussen meldte sig skal findes i hans politiske overbevisning. Da han blev hvervet, var det med løfte om et tre-seks måneders politisk kursus, hvorefter de blev lovet deltagelse i Frits Clausens²³² magtovertagelse af Danmark og lovet gunstige stillinger under dette. Samtidig blev de lovet to kroner om dagen, en løn som Rasmussen så en opsparingsmulighed i. Disse begrundelser fik ham til at melde sig som frivillig i 1940 i en alder af 17 år.²³³ *“Jeg kan i sagens natur ikke udtale mig om, hvordan de øvrige fremmødte oplevede sessionen, men under alle omstændigheder var vi blevet hvervet under falske forudsætninger.”*²³⁴ Han meldte sig på dette tidspunkt besluttet ikke til at være soldat. Det fremkommer som en forstående retfærdiggørelsesstrategi hos Rasmussen, hvori uvidenhed spiller en væsentlig rolle. Ifølge Rasmussen fremkommer hans tilmeldingsgrundlag ikke af militærkarakter, men i overvejende grad af politisk interesse, der vidner om, han på tilmeldingstidspunktet ikke var forberedt på de forfærdeligheder, det medførte. For ham var det et politisk kursus. Dermed fremstår Rasmussens tilmelding ikke af nazistisk tysk karakter, men for ham som et værktøj til at få indsat en dansk nationalsocialistisk regering. Retfærdiggørelsen er bestående i, at han argumenterer for, han ikke havde krigsførelse som grundlag, hvorfor hans argument for tilmeldelse ikke var moralsk forkert eller illegalt. Dertil er det også værd at bemærke, at på

---

²²⁹ Hansen 2015, s. 25+27+29.

²³⁰ Hansen 2015, s. 33.

²³¹ Hansen 2015, s. 37.

²³² Clausen var partifører i DNSAP 1933-1943. Kirkebæk, 2004, s. 30.

²³³ Hansen 2015, s. 44.

²³⁴ Hansen 2015, s. 47.

Rasmussens hvervetidspunkt var det ikke lovliggjort at lade sig hverve. Først i 1941 med Frikorps Danmarks oprettelse blev det lovliggjort.²³⁵

Til sit argument supplerer han eventyrlyst som grundlag for tilmeldingen.

*“Man skal huske på, at alt dette jo fandt sted i en tid, hvor de færreste havde været uden for deres eget sogn [...]. Læseren må derfor prøve at forestille sig, hvad det ville sige pludselige at skulle rejse til et fremmed land med udsigten til bjerglandskab og det spændende uviste. Det var virkelig et eksotisk eventyr for et ungt menneske.”*²³⁶

Trods hans oplevelser med NSU og hans ideologiske holdninger, formår han at få gjort eventyrlyst til hans hovedargument for sin tilmelding. Dette kan også tolkes som en retfærdiggørelsesstrategi og efterrationalisering, fordi han med dette argument afskriver nazismen som hovedgrundlag for sin tilmelding. Retfærdiggørelsesstrategien vidner om et forsøg på at få læseren til at forstå Rasmussens situation, hvorfor han søger sympati og forståelse for sit valg. Det vidner også om et valg, der ikke er foretaget af ondt sinde, men derimod er skabt af nationalistisk selvinteresse.

Det kan vække undren, hvorfor han ikke tog hjem, da han erfarede, de var hvervet på falsk grundlag, men dertil svarer han: *“Til dette kan jeg kun svare, at jeg absolut ingen moralske skruper havde, for jeg ville ikke hjem til den danske arbejdsløshed og den udsigtsløse tilværelse.”*²³⁷. Der kan derfor gives flere svar på, hvad der drev Rasmussen til at melde sig. Ud fra Rasmussens historiske position må det tolkes, at det ideologiske og politiske aspekt var hovedgrunden for hans tilmeldelse. Rasmussen forsøger selv at retfærdiggøre sin tilmeldelse med eventyrlyst og ikke-krigerisk interesse, men dette virker mere retfærdiggørende end realistisk. Et andet grundlag var, han havde sikret sig et økonomisk net og sikkerhed samt en gunstig arbejdsposition efter krigen. Dette argument fremkommer som en retfærdiggørelsesstrategi, da denne udlægning får hans tilmelding til at virke som et logisk fornuftigt valg i hans historiske position.

Når Rasmussen giver eventyrlyst og økonomi som grundlag for sin tilmelding, fremkommer dette som en retfærdiggørelsesstrategi i hans efterrationalisering. Dette fremkommer især, hvis man sidesætter disse argumenter med hans tid i NSU. Han beskriver selv sin tid i NSU som være præget terrænøvelser i uniform og i mindre grad af politisk oplysningsarbejde.²³⁸ Hans beretning af tiden i dette politiske parti er mere identiske med militærøvelser end politiske øvelser. Samtidig beretter

---

²³⁵ Kirkebæk 2004, s. 255-256.

²³⁶ Hansen 2015, s. 48.

²³⁷ Hansen 2015, s. 54.

²³⁸ Hansen 2015, s. 35.

han også, at til politiske møder endte det tit i slagsmål mellem Kommunistisk Ungdom og NSU.²³⁹ At gå i kamp for nazismen virker dermed som en naturlig ting for medlemmerne, og noget de ligeledes blev trænet i. Dette tydeliggør, at han arbejder med retfærdiggørelsesstrategier, eftersom hans politiske aktiver mindede mere om mikro krigsforetagende end politisk kamp. Ideologiargumentet for hans tilmelding må antages at have væsentlig større betydning, end han i sine erindringer giver udtryk for.

5.3.2 Livet som Soldat

Rasmussen tilmeldte sig tidligt Waffen-SS, hvorfor han også oplevede sin første orlov allerede i 1940, hvor han var på juleorlov i Danmark. Her oplevede han én person, der viste utilfredshed og misvågenhed ved, at Rasmussen sad i en SS-uniform. Til dette skriver han: *“Jeg forstod heller ikke hans opførsel, for der var ingen af os danskere i Klagenfurt, som følte os som tyske soldater [...]. Dette kan måske forekomme nogen besynderligt, [...] at vi følte os udtalt nationale og bildte os selv ind, at Waffen-SS var en fælles europæisk enhed.”*²⁴⁰ Denne opfattelse af sig selv som europæisk soldat fremkommer som et apologetisk træk. Ved at placere sig som en europæisk soldat, gør han sig til del af en større fælles enhed. Dermed tager han afstand til det tyske, nazismen og dets krigsforbrydelser, hvori han stadfæster, hans kamp var af anden karakter end tysk interesse. Dette kommer også til udtryk senere i hans erindringer, hvor han beretter om en episode, der fandt sted i 1943. På daværende tidspunkt var situationen i Danmark forværret, og der opstod også konflikter ved oprettelse af tyske regimente. Dette skyldtes ifølge Rasmussen, at regeringen kun havde givet tilladelse til at oprette korps under dansk ledelse. Dette resulterede i, at den danske ambassadør i Tyskland, Otto Carl Mohr, besøgte det danske mandskab i Tyskland, hvor han ifølge Rasmussen stillede *“dem garanti for, at deres fortsatte deltagelse fandt sted med regeringens fulde opbakning, og at man værdsatte deres kamp mod bolsjevismen.”*²⁴¹ Denne beretning om Mohr er også at finde i Krabbes beretning.²⁴² Dette besøg skulle Mohr, ifølge Rasmussen, have benægtet efter krigen.²⁴³ Inddragelse af dette citat må anses som værende en apologetisk handling, fordi han, med Mohr, argumenterer for, at de juridisk legalt var deltagende i krigen. Rasmussen beviser, at de frivillige havde regeringens bevilling. Han anså ikke sig selv som tysk soldat, hvorfor dette også styrker argumentet om, at krigsdeltagelse var af nationalistisk karakter. Det vidner også om, at han ikke så

---

²³⁹ Hansen 2015, s. 35.

²⁴⁰ Hansen 2015, s. 83.

²⁴¹ Hansen 2015, s. 208.

²⁴² Krabbe 1998, s. 145.

²⁴³ Hansen 2015, s. 209.

kampen som Tyskland mod Østfronten, men at han så kampen som en fælles europæisk kamp. Apologien fremkommer, hvori deltagelse af tyske interesser fraskrives og deltagelsen i krigen beskrives med et europæisk mål snarere end den tyske nazificering. Ydermere fremhæver han også regeringens accept af deres deltagelse som frivillige i krigen. Dette får samtidig også regeringens ageren til at fremstå kujonagtigt i krigen retslige efterspil, hvis det skulle vurderes ud fra Rasmussens beretning, hvorfor dette må anses som en apologi.

Ovenstående kommer også til udtryk i hans kommentar omkring hans første krigsoplevelse som soldat, hvilken var operation Barbarossa. Hertil skriver Rasmussen: *“Igennem radioen hørte vi, at Danmark havde afbrudt de diplomatiske forbindelser til Rusland [...], at vores kamp var fuldt ud legitim.”*²⁴⁴ Rasmussen giver ikke noget belæg for, at Danmark skulle afbryde diplomatiske forbindelser til Rusland. Det er muligt, at han ser oprettelsen af Frikorps Danmark, hvilket skete som konsekvens af Tysklands offensiv i Rusland, som Danmarks diplomatiske afbrud med Rusland, og det også er legitimeringen af hvervningen, han henviser til. Dette fremkommer som en efterrationalisering, at han fortsat apologetisk henviser til regeringens legitimering af deres deltagelse i kampene på Østfronten. Dette modbeviser Henning Poulsen i sin forskning, hvor han fremlægger, at Frikorps Danmark var en konsekvens af samarbejdet mellem DNSAP og besættelsesmagten.²⁴⁵ Ydermere skriver han også, at *“Den danske regering øvede ingen indflydelse på frikorpsets oprettelse.”*²⁴⁶ Poulsen fraskriver regeringens indblanding i oprettelsen af Frikorps Danmark og fremlægger denne som et nationalsocialistisk foretagende. Dermed vidner det om et tydeligt apologetisk træk, at Rasmussen direkte argumenterer for, at hvervningen var legitim og derfor ikke burde være strafbar. Her præsenterer han et juridisk modargument mod, at soldaterne skulle straffes for deres deltagelse. Problemet er, at hans apologi mangler belæg for hans udtalelse i sin beretning. Det fremkommer også, at han udtaler, denne melding om Danmarks diplomatiske situation meldtes over radio, hvorfor det ikke kan verificeres, at denne melding decideret fandt sted.

Modsat Kams erindring benægter Rasmussen ikke Værnemagtens hårdhændede karakter, men erklærer sig ligeledes uvidende om denne under krigen. Ligesådan som Kam, fraskriver Rasmussen sig også ansvaret fra disse handlinger. *“Hertil kom, at bevæbnede ukrainske civilister nedskød jøder i Ternopols gader. Den slags blev også udført af indsatsgrupperne”*²⁴⁷, der fulgte vores fodspor, men

---

²⁴⁴ Hansen 2015, s. 105.

²⁴⁵ Poulsen 1970, s. 280.

²⁴⁶ Poulsen 1970, s. 282.

²⁴⁷ Indsatserne der virkede som politi, der kom efter frontindsatserne for at eliminere befolkningen, der ikke passede med Hitler og nazismens ideal.

jeg kan med ro i sjælen sige, at jeg aldrig selv har set eller deltaget i den slags uhyrligheder."²⁴⁸

Rasmussen stiller sig i efterkrigstiden ikke uvidende over, sådanne forfærdeligheder fandt sted, men han fraskriver sig ansvar, skyld og deltagelse i dem, hvorfor dette fremkommer som et apologetisk træk. Han distancerer sig fra krigsforbrydelserne ved benægtelse. Selvom der ikke var direkte deltagelse i disse handlinger, må det stadig siges, at frontsoldaterne spillede en rolle i muliggørelsen af disse forfølgelser og menneskeudryddelser. Det er muligt, at SS-soldaterne spillede en mindre rolle, end værnemagtsoldaterne gjorde i forhold til krigsforbrydelserne og folkemordene. Men total benægtelse må tolkes som et apologetisk træk, da det må antages meget usandsynligt, de ingen viden havde om eller deltagelse gjorde ved disse. Rasmussen fastholder, at han ikke har haft en rolle i disse, hvilket han også anvender som argument for, hvorfor han hverken har fortrydelse eller dårlig samvittighed over sin deltagelse og rolle i krigen. "*Dårlig samvittighed har jeg heller ej, for jeg har aldrig behandlet nogen ondt. Hverken civile eller krigsfanger! Hver og en, som faldt for min hånd, ville have gjort det samme mod mig, hvis pågældende havde fået muligheden.*"²⁴⁹ Denne sætning, som fremkommer i hans afsluttende bemærkninger, er bemærkelsesværdig, fordi den er selvmodsigende. Han benægter at have gjort nogen ondt, men i samme omgang skriver han, at den skade, han har forvoldt, var gjort af nød, og den var ikke anderledes, end hvad fjenden ville gøre mod ham. Denne melding virker også særdeles bemærkelsesværdig, når man har in mente, hvordan det i erindringerne er beskrevet, at fjenden, især de russiske, behandlede og håndterede deres krigsfanger. Det fremkommer derfor også som en moralsk retfærdiggørelsesstrategi, hvori han forsøger at skabe en forståelse for, hvad der blev foretaget under krigen. Samtidig ligestiller han sine handlingerne med måden hvorpå, alle militære enheder handlede, hvorfor det var en uundgåelig konsekvens af krigen og dermed gør det til en normativ. Han både benægter og erkender deltagelse i forfærdeligheder, men ved sin retfærdiggørelsesstrategi forsøger han at skabe en moralsk forståelse.

Ud fra de foregående kapitler er der indikatorer for, at der findes en konsensus hos SS-krigsveteraner, at de ikke deltog i værnemagtsopgaver, eftersom alle stiller sig uvidende til dette. Ifølge Christensen et al. blev indsatsgrupperne assisteret af SS-soldater i deres menneskeudryddelse.²⁵⁰ Disse forfærdeligheder bliver også yderligere uddybet af Poulsen, hvor i sin forskning han påviser, at både jødiske mænd og kvinder blev koldblodigt myrdet.²⁵¹ Dette bevirker også, at benægtelsen i erindringerne fremkommer apologetisk. Ifølge Christensen et al. er der en udbredt enig-

---

²⁴⁸ Hansen 2015, s. 106.

²⁴⁹ Hansen 2015, s. 434.

²⁵⁰ Christensen et al. 2004, s. 74.

²⁵¹ Poulsen 2007, s. 166.

hed om benægtelse i deltagelse af sådanne.²⁵² Ligeledes benægter Rasmussen også, at Waffen-SS enheder skulle have deltaget i mishandlinger og voldtægtsager under besættelser, om sådanne skriver han: *“Selvom jeg naturligvis ikke kan udtale mig på vegne af de samlede tyske styrker, kan jeg oprigtigt sige, at jeg personligt aldrig har set eller hørt om noget sådant i Waffen-SS.”*²⁵³ Rasmussen benægter at have viden om overgreb og folkemord begået af Waffen-SS, men han benægter ikke dets forekommenhed. Enigheden om personlig benægtelse gør det apologetisk, og det påviser den loyalitet og det kammeratskab SS-enheder udviklede, hvilket også fremgår af erindringerne.

Denne apologetiske tendens fremkommer i hans beretning om de første togter mod øst, hvor ordren lød: *“Vi kunne heller ikke skyde dem, for det havde vores divisionschef Felix Steiner nedlagt forbud imod af frygt for fjendtlig optrapning.”*²⁵⁴ At Rasmussen skulle have belæg for at dække over Steiner kan ses i lyset af den respekt og beundring, han udviser om ham i sin beretning. Han beskriver blandt andet Steiner som *“en faderlig skikkelse.”*²⁵⁵ At der er belæg for, at SS-soldaterne ærefuldt dækker over hinanden skal ses ved inddragelse af G. Rasmussen, der i sine erindringer modbeviser denne ordre. I hans beretning fremkommer det under offensiven til Østfronten, at han deltog i henrettelser. *“[...] der var blevet taget en masse russiske krigsfanger om natten. Jeg kan ikke huske, om det var 35 eller 55. [...] men vores løjtnant gav ordre til, at de skulle skydes alle sammen.”*²⁵⁶ Dette er en direkte modsigelse af Rasmussens postulat om, at der ingen direkte ordrer om henrettelser af fanger blev givet. Ydermere beretter G. Rasmussen om problemet ved, at de havde mange fanger, hvortil han siger: *“Fordi fangerne voldte problemer, kom der en ordre om, at alle skulle “lægges ned” – uanset om de overgav sig med hænderne oppe. Det var en ordre, der kom fra divisionskommandøren.”*²⁵⁷ I G. Rasmussens erindringer ses der to eksempler på, hvordan de fik direkte ordrer om at udføre likvideringer, hvilket Rasmussen skrev, de ikke fik. Samtidig bemærkes værdig er det, at G. Rasmussen siger, denne ordre kom direkte fra divisionskommandøren. Dette skyldtes, at divisionskommandøren var selvsamme Steiner, om hvem Rasmussen ytrede ikke kom med sådan en direkte ordre. Selvom Rasmussens gengivne episode var fra 1941 og G. Rasmussens episode var en ordre fra 1942, er det muligt at ordrene ændrede sig. At de ikke havde ordre til mord

---

²⁵² Christensen et al. 2004, s. 78.

²⁵³ Hansen 2015, s. 364.

²⁵⁴ Hansen 2015, s. 129.

²⁵⁵ Hansen 2015, s. 409.

²⁵⁶ Pedersen 2011, s. 73.

²⁵⁷ Pedersen 2011, s. 86.

i 1941 må synes stærkt usandsynligt, eftersom det er historisk bevist, at der allerede i september 1941 i østen blev foretaget massakrer og jødeudryddelser.²⁵⁸

Bemærkelsesværdigt er det, at i Rasmussens beretning beskriver han mange kampe detaljeret nærmest til minutiøs præcision, og han gengiver dem meget detaljeret. Alligevel erindrer han ikke de forfærdeligheder, massakrer, mord og ødelæggelser, indsatsgrupperne foretog i samarbejde med SS-soldater. Derfor må stilheden tolkes som en apologi hos Rasmussen. Det kan siges, at Rasmussen bevidst skaber stilheder i sin erindring for at dække over visse forfærdeligheder, han bidrog indirekte til via sin rolle som SS-soldat. Selvom han muligvis ikke var direkte involveret i sådanne foretagender, var han en del af en større enhed, der var skyld i disse. Derfor må disse bevidste stilheder antages at være et apologetisk træk, da han ikke kan stille sig skyldig i foretagender, han ikke har været deltagende i eller havde kendskab til. Som Christensen et al. konkluderede, kunne man ikke anse Waffen-SS som en selvstændig organisation, hvorfor de også må findes medskyldige i disse forfærdeligheder, om de var direkte deltagende eller ej. Derfor må apologien ses som en nødvendighed for Rasmussen for at påvise sin uskyld.

5.3.3 Rasmussens verdenssyn

Rasmussens sympati lå hos nazismen, som også ses ved hans deltagelse og aktiviteter ved både NSU og DNSAP, selvom på daværende tidspunkt spillede raceteori og antikommunisme en mindre rolle for ham.²⁵⁹ Denne stadfæstelse vidner om værende en apologetisk efterrationalisering. Selvom han benævner disse som ikke værende faktorer i hans tidlige politiske karriere, forsøger han modsigende at stadfæste sin deltagelse i krigshandlingerne som værende grundet i kampen mod bolsjevismen. Dette betyder også, hans syn på Josef Stalin fremkommer i hans erindring, hvor han forfærdeliggør ham. "*Stalin havde behandlet sin befolkning så hårdt, at majoriteten af beboerne i området modtog os som befriere*".²⁶⁰ Rasmussen får, ligesom i Kams narrativ, gjort de tyske enheder til frihedskæmpere, der befriede folket, hvem der, ifølge Rasmussen og særdeles også Kam, led under bolsjevismen. Det fremkommer som en moralsk retfærdiggørelsesstrategi, at kampen var en befrielseskamp og ikke en okkupering for egen vinding. Derfor var det en kamp foretaget med gode hensigter. Samtidig fremkommer den moralske retfærdiggørelse også ved at stadfæste befolkningens tilfredshed og glæde ved at blive befriet af Stalins lænker, hvorfor bolsjevismen nedgøres.

---

²⁵⁸ Poulsen 2007, s. 166.

²⁵⁹ Hansen 2015, s. 37.

²⁶⁰ Hansen 2015, s. 134.

Et yderligere fællestræk, der fremlægges i både Kam og Rasmussens erindringer, er deres postulat om, at grunden til, tyskerne angreb Rusland, var fordi Rusland forberedte en opmarch mod Vesten, og derfor var Tysklands aggression af præventiv karakter. Trods fællestrækkene er der nuancer at finde i deres udlægninger. Rasmussen anvender ikke dette postulat som en decideret tese og retfærdiggørelsesstrategi, som den ses i Kams nazistiskprægede verdenskrigsfortælling. Rasmussen beretter i stedet om grundlaget for, hvorfor og hvor denne konsensus er skabt. Han fortæller, hvordan de på officersskolen blev undervist i denne udlægning, og hvorfor Tysklands handlinger dermed var præventive.²⁶¹ Denne konsensus får derfor ikke, i Rasmussens erindring, samme retfærdiggørelses styrke, som Kam tillægger dette argument for Tysklands aktivitet. I stedet tydeliggør Rasmussen, at dette postulat var skabt af Hitler og nazismen. At der undervises i denne lære hos officererne vidner om et propagandatiltag hos den tyske magt, hvorfor det styrker argumentet for, at denne udtalelse er retfærdiggørende, da den er et moralsk belæg for krigsdeltagelsen. Dermed er dette blevet en grundhistorie for den nazistiske overbevisning, hvorfor den tolkes som en retfærdiggørelsesstrategi hos de frivillige.

Rasmussen anså også russerne som barbariske, hvilket han fremhæver flere gange. Hans tilgange til beretningen om dette synes unikke. Des værre Tysklands position blev i krigen, desto større omfang synes han at tydeliggøre det barbariske hos de russiske soldater og deres ledelse, hvorfor det bliver en retfærdiggørelsesstrategi.²⁶² Tydeligere bliver retfærdiggørelsesstrategien, hvor han omtaler en begivenhed ved Dolgaja Niva. Her siger han om den russiske militærledelse:

*“Deres militære ledere anså det simpelthen ikke som umagen værd at bruge kapacitet og forplejninger på mandskab, som ikke længere var krigsdueligt. I stedet overlod de dem bare til sig selv blandt deres døde kammerater, og ved flere lejligheder endte det derfor med, at vores sanitetere reddede dem.”*²⁶³

Ved denne beretning fremhæver han, ligesom Kam, at den tyske hær bliver gjort til protagonister, da de reddede de russiske soldater. Rasmussen har ikke noget belæg for dette postulat, omvendt skriver G. Rasmussen, som tidligere nævnt, at deres ordrer var at skyde russiske desertører frem for at tilfangetage dem.

At Rasmussen var præget af det nazistiske verdenssyn kommer særligt til udtryk, når han benævner den russiske ledelse af sit militær. Det var ikke kun folket, den tyske hær befriede, men det

---

²⁶¹ Hansen 2015, s. 230.

²⁶² Hansen 2015, s. 180.

²⁶³ Hansen 2015, s. 274.

var også Den Røde Hærs egne soldater, der blev befriet. Ved en episode hvor 20 fjendtlige kampvogne kapitulerede til tyskerne, skriver Rasmussen: *“En såret kampvognsfører lod os i denne sammenhæng forstå, at han faktisk var ganske godt tilfreds med at være faldet i hænderne på os, for hvis han var kommet tilbage til sine kommissærer, ville han, ifølge eget udsagn, være blevet skudt på stedet.”*²⁶⁴ Ved denne beretningsstrategi glorificerer han de tyske hære, og samtidig påviser han bolsjevismens forfærdeligheder. Inddragelsen af udsagnet, at det var mere begunstig at blive taget til fange af den tyske hær end at flygte tilbage til sine medkammerater, vidner igen om retfærdiggørelsesstrategien, at den tyske hær udkæmpede den moralsk korrekte krig sammenlignet Rusland. Som de foregående kapitler har vist, havde de frivillige gode idéer og fornemmelser af hvordan, dem der endte i russisk krigsfangenskab blev behandlet. Foruden der i dette kapitel er påvist, at den tyske værnemagt udførte folkedrab og massakre, må det anses usandsynligt, at de russiske kamptropper ikke kendte til disse. Denne gengivelse var også fra en kamp i 1944, hvorfor der på daværende tidspunkt var foretaget megen menneskeudryddelse ved den tyske hærs hånd. Det synes derfor usandsynligt, at de russiske enheder hellere ville i de tyske lænker end at forsøge en flugt fra begge enheder. Det er historisk korrekt, at det blev straffet som forræderi og med dødsstraf at flygte fra fronten, men de ville sandsynligvis også blive likvideret i tysk fangenskab.²⁶⁵ Det vidner om, at retfærdiggørelsesstrategien glorificerer de tyske tropper og tilsidesætter deres forfærdeligheder.

Den nazistiske synsvinkel at anskue begivenhederne på kommer særligt til udtryk i tyskernes retræte, hvori også den tyske befolkning flygtede mod vest. Om denne skriver han:

*“Da vi ankom til Lehnitz ud på aftenen den 27. april, blev vi mødt af et imponerende, men også trist syn. Flygtninge kom i lange strømme, som alle sammen skulle passere jernbanebroen i vestlig retning. [...] eftersom der ikke umiddelbart var fjendtlig aktivitet at spore, besluttede vi at sende kompagniernes feltkøkken ud til dem på skift og uddele forplejning. De stakkels mennesker var utrolige taknemmelige for vores hjælp [...]. Nogle polske soldater iført russiske uniformer havde bortført et antal kvinder fra flygtningekortegen og var nu tydeligvis ved at forgribe sig på dem. Jeg fandt dette så utilstedeligt, at jeg straks besluttede mig for at bringe denne ugering til ophør. [...] Jeg gav derfor med kommandotegn ordre til mine mænd om, hvem der tog sig af hvem [...]. De tyske kvinder var naturligvis meget oprørte og græd, men udtrykte dog samtidig stor taknemmelighed.”*²⁶⁶

---

²⁶⁴ Hansen 2015, s. 308.

²⁶⁵ Poulsen 2007, s. 106.

²⁶⁶ Hansen 2015, s. 395-397.

Dette citat illustrerer, hvordan Rasmussen påfører den tyske befolkning en offerrolle i deres retræter. De polske soldater bliver gjort til antagonister, mens han samtidig gør sig selv og hans medkammerater til protagonister. At sådanne forfærdeligheder fandt sted, er der ikke tvivl om, men det fremkommer som et apologetisk træk, at han udelader bemærkninger som denne udført af den tyske hær, under deres offensiv i okkuperede områder. Hans stilheder bliver dermed hans forsvar. G. Rasmussen beretter i sine erindringer om sin rolle som vagt ved en fangelejr i Polen: *“Vi kunne godt risikere, at der manglede syv eller otte stykker ved optællingen, når vi kom hjem. Så var der ikke andet for, end at vi måtte tage ind til byen for at anholde et tilsvarende antal, for ellers passede regnskabet jo ikke, og jøder var der nok af i Polen.”*²⁶⁷ Modsat Rasmussens citat, hvori begivenhederne foregik, mens den tyske hær var under retræten, foregik G. Rasmussens citat under Tysklands offensiv. Der ses derfor en nuance i deres erindringer. Rasmussen gør ikke besættelsesområderne til ofre for den tyske hær, men derimod til taknemmelige borgere der opfattede den tyske hær som en befrielsesmagt. Modsat denne udlægning påfører G. Rasmussen lokalbefolkningen en offerrolle, hvori han beretter, at hvis fangetallene ikke passede, så fik de tyske soldater dem til at passe ved tilfangetagelse af tilfældige civile. Det vidner derfor om, at Rasmussens nazistiske beretningsstrategi er styret af retfærdiggørelsesstrategier, hvor der skabes tydelige ofre- og helteroller. I Rasmussen var folkene i tyskbesatte områder også ofre, men de var ofre for bolsjevismen og dens hårdhed og ikke ofre for det nazistiske værnemagtsstyre.

Det er ikke kun de russiske magter, Rasmussen gør sig til ofre for, det gælder også den engelske hær i krigens slutfase under den tyske kapitulation. Ved overgivelsen til englænderne skriver Rasmussen: *“De kammerater, som ikke var hurtige nok til at aflevere deres værdigenstande, blev mødt med slag fra nogle lange stokke, som englænderne havde skåret.”*²⁶⁸ De tyske soldater blev ofre for berøvelse af værdigenstande og meningsløs vold. Endnu tydeligere fremkommer det, ved hans beskrivelse af deres march som de allieredes krigsfanger:

*“Det hele foregik i let løb med hænderne løftet over hovedet, og af og til kunne jeg se, hvordan de, som ikke var i stand til at holde det tempo, de engelske og canadiske soldater forlangte, blev gennet ud til siden af vejen. Et øjeblik efter hørte man skud gjalde. Der var slet og ret tale om mord.”*²⁶⁹

---

²⁶⁷ Pedersen 2011, s. 40.

²⁶⁸ Hansen 2015, s. 414.

²⁶⁹ Hansen 2015, s. 416.

De tyske tropper, som kapitulerede, blev ofre for engelsk brutalitet, eftersom de blev myrdet på det grundlag, at de var udmattede og ikke kunne følge trop. Dette vidner om en apologi, som skal påvise engelske krigsforbrydelser og derved sætte spørgsmålstejn ved deres legitimitet og deltagelse i krigen. Ydermere forværrer det også de allieredes sejr, fordi de udstilles som kujoner. At dette virker apologetisk skal igen sidestilles med G. Rasmussens gengivelser af den tyske måde at behandle fjenden på under tilfangetagelse. Som det fremkom i ovenstående, skaber Rasmussen stilheder om sådanne begivenheder, og han beretter ikke om personlige oplevelser af disse, selvom han heller ikke benægter deres eksistens. Ved inddragelse af både den russiske og den engelske håndtering af deres krigsfanger, nedgraderer det Tysklands håndtering af krigsfanger, som må siges at være meget lig den beskrivelse, han giver af den russiske håndtering af sine fanger. Det apologetiske fremkommer særdeleshed ved, at beretningsstrategien virker som et forsøg på at påvise, at diversiteten mellem den tyske håndtering og den henholdsvis russiske og engelske håndtering af krigsfanger ikke var stor. Der kan dermed siges, han indirekte stiller sig undrende ved, hvorfor de tyske soldater skulle straffes efter krigen, når de ikke handlede anderledes end de andre kæmpende enheder. Dermed påfører han en ofrerollekarakteristik på de tyske soldater, hvorfor apologien fremkommer.

Dermed kan det siges at Rasmussens verdenssyn er præget det nazistiske verdenssyn, hvorfor erindringen og beretterstrategien flere steder har ligheder med Kams beretninger. Rasmussen har et tydeligt syn på fjenden, og han formår detaljeret at gengive den forfærdelighed, de onde magter har påført deres medmennesker. Samtidig formår han også at tildele det tyske folk og de tyske soldater en offerrolle, hvilket kan synes ironisk taget den historiske kontekst i betragtning; eftersom de forfærdeligheder han beretter om, fjenden har påført det tyske folk, har mange lighedstegn med den behandling, der historisk kan påvises, at tyskerne også påførte sine fjender. Disse forfærdeligheder inddrager Rasmussen ikke i sin beretning andet end i få enestående tilfælde, hvilke han heller ikke kommenterer synderligt på.

5.3.4 Rasmussens syn på danskerne

I modsætning til de andre erindringer, beretter Rasmussen ikke meget om sine orlovsbesøg i Danmark, hvorfor det kan være svære at beskrive hans deciderede syn på den gængse dansker. Han giver udtryk for, at han ikke følte sig tilpas i Danmark, særligt efter at dannelsen af modstandsgrupper tog til.²⁷⁰ Rasmussens beretning om modstandsgrupperne adskiller sig fra de andres erindringer. Hvor foregående kapitler påviser, at både Helweg-Larsen og Kam udviste en form for empati for,

---

²⁷⁰ Hansen 2015, s. 247.

hvad de anså som de rigtige modstandsfolk, benævner Rasmussen dem ikke. I stedet skriver han om situationen i Danmark:

“Den politiske situation med sabotage og drab var tydeligt optrappet, og der var blevet dannet modgrupper, som samarbejde med de tyske myndigheder i bekæmpelsen af modstandsbevægelsen. Det var højst uheldigt, idet der var tale om danskere, som bekæmpede danskere, hvilket jeg fandt modbydeligt.”²⁷¹

De grupper, han omtaler, er henholdsvis modstandsgrupperne og de tyske terrorgrupper sat i værk af Hitler. Rasmussen omtaler ingen episoder, hvor han var i decideret karambolage med den danske befolkning. Han udviser i stedet foragt over, at den danske befolkning har valgt at bekæmpe sig selv. På den måde skaber Rasmussen også en stilhed i sit forhold til danskerne, hvorfor han placerer sig neutralt imellem fraktionerne og i stedet for at kommentere på deres væren individuelt, distance-rer han sig kampen mellem danskerne. Dette gør det også til en retfærdiggørelsesstrategi, eftersom han indirekte indikerer, at krigen ikke burde være en kamp mellem danskere, men den var en del af noget større, hvilket samtidig er tilbagevendende til hans argument for tilmelding som frivillig i international interesse. Dermed opstår hans retfærdiggørelse i, han kæmpede en international kamp, som burde foregå udenfor landets grænser, hvilket moralsk retfærdiggør hans rolle i krigen, i modsætning til dem der bekæmpede deres danske landsmænd.

Hvorfor han vælger ikke at berette om sin orlovstid i detaljer kan også skyldes den enkelthed, at han ikke oplevede konflikter. Et argument for dette er at finde i politimanden, Vilhelm Leifers, skrivelse af Rasmussens tilhørsforhold. I dette skrev han: *“Alle Orlovsophold er forløbet uden Sammenstød af nogen art med den danske Befolkning.”²⁷²* Dette vidner om, at Rasmussens orlovsophold kunne være forgået begivenhedsfattigt, hvori han også har undgået karambolage med befolkningen. Modsigende var der et vidne, som påstod, at Rasmussen i 1944 skulle have været i håndgemæng med modstandsfolk. Dette kunne modbevise af Rasmussen, hvorfor det vidner om et falsk vidneudsagn, da han kunne dokumentere, at han ikke opholdt sig i Danmark på forbrydelsestidspunktet.²⁷³ Det er blandt andet retslige konflikter som denne, der besværliggjorde retsopgøret. Dette var i 1944, hvor de danske uroligheder indenrigs havde taget til, hvorfor dette dokument også kunne være forfalsket af SS-folk for at beskytte Rasmussen. Efterlysningen verificeres af værkets udgiver, men det gør SS-dokumentet ikke. At der fandtes uoverensstemmelse i vidneudsagn sås

---

²⁷¹ Hansen 2015, s. 247.

²⁷² Hansen 2015, s. 428

²⁷³ Hansen 2015, s. 435.

også i Helweg-Larsens retssag. Helweg-Larsen bemærkede, hvordan vidneudsagn ikke stemte overens, men dette blev der ikke hos anklagerne og dommeren hæftet synderligt megen opmærksomhed ved. Den dræbte journalist Clemmensens kone skulle angiveligt have udtalt, at Helweg-Larsen og Kam truede Clemmensen med pistoler ved dørtærsklen. Til dette havde dommeren indkaldt et vidne, der kunne fortælle, at hun havde set dem med hænderne i lommerne, hvor der var noget, som tydeligt lignede en pistol, men det kunne ikke bevises.²⁷⁴ Problematikken ved disse retssager, bedømt ud fra erindringerne, kan tilskrives at være vidneudsagnene og problematikken i, at beviserne var styret af påstand mod påstand. Samtidig må det antages, efterkrigstidens traume har haft en betydende rolle hos anklagere og dommere.

Det synes værende et apologetisk træk hos Rasmussen, at han undlader at kommentere på den danske befolkning og sine medborgere, fordi i efterrationalisering af krigen ville det kunne få uheldige konsekvenser for ham. Ved at skabe stilheder om dette, skaber han heller ingen konflikter om dette, hvorfor de modspil, der måtte være skulle, basere sig på vidneudsagn og derfor ville være besværlige at bevise. Det apologetiske fremkommer i, at han kun forholder sig til det, han juridisk har fået medhold i, hvorfor han i forvejen juridisk har modbevist sine anklager. Det er ikke utænkeligt, der har været episoder, hvor han har været i karambolage, men hvis han er sluppet uden skrivelser, er det muligt for ham at bortlægge sådanne begivenheder ved stilheder.

I stedet for, som påvist i foregående kapitler, at berette om den danske befolkning og stille sig utilfreds og undrende overfor den, vælger Rasmussen i sin beretning at berette om det danske system i forhold til sin rettergang, hvilket han stiller sig stærkt kritisk og utilfreds overfor. Dette kommer til udtryk under hans varetægtsfængsling i Svendborg, hvor han til to betjente ytrede: *“at jeg ikke havde foretaget mig noget, som var i uoverensstemmelse med dansk lovgivning, og at jeg derfor fandt hele dette cirkus latterligt.”*²⁷⁵ Rasmussen fastholdt sin uskyld under sin fængsling, hvor han apologetisk henviser til lovene; at han på hvervningstidspunktet ikke havde foretaget noget illegalt, og at hans hvervning derfor var legitim. Denne udmelding kan også synes at forekomme ironisk fordi, som påvist i foregående afsnit, lod Rasmussens sig hverve, før det blev legitimeret. Han lod sig hverve i hemmelighed via NSU før Frikorps Danmarks oprettelse og regeringens legitimering af at tilslutte sig den tyske hær som frivillig. Derfor kan det også diskuteres, om han handlede imod dansk lovgivning, eftersom han brød med den danske ikke-krigsførende politik ved at tilslutte sig den tyske side, før det var legitimeret. Han kommenterer også selv på dette, hvortil han

---

²⁷⁴ Kristensen og Tamm 2008, s 278.

²⁷⁵ Hansen 2015, s. 433.

tilføjer: *“Det havde jo alligevel ikke gjort nogen forskel, om jeg havde ladet mig hverve før eller efter den 29. juni 1941, for fælles for os alle var, at fordums løfter om straffrihed nu var en saga blot.”*²⁷⁶ Dette åbner samtidig for diskussionen om Danmarks neutralitet under krigen, og om samarbejdspolitikken kunne betragtes som en neutral politik, hvilket ikke vil blive behandlet her. Den er benævnelsesværdig som illustration for, hvor problemfyldt et efterkrigsretsopgør kan være, og hvordan efterkrigstid åbner for diskussioner og konflikter. Ifølge Rasmussen fremkommer det, at han er af den overbevisning, at han ikke har handlet imod dansk lovgivning ved at agere officer i Waffen-SS. Det er også en af grundene til, at Rasmussen omtaler det danske retsopgør som *“det sorteste kapitel i nyere tids dansk retshistorie.”*²⁷⁷ Hans utilfredshed lægger han ikke skjul på, hvor-til han beskriver sin situation som værende præget af *“utilfredshed med, at den danske stat nu havde valgt at løbe fra sit ord og indespærre os.”*²⁷⁸ Dette henviser også til tidligere benævnelse af Mohrs udtalelse til de frivillige. Hans utilfredshed af regeringen fremkommer særdeles apologetisk, fordi han i samtlige argumenter henviser og refererer til den danske lovgivning, hvori at lade sig hverve ikke var ulovligt. Han stiller sig utilfreds med lovændringen, der medførte tilbagevirkende straf.

Rasmussen forsøger apologetisk også at fraskrive sig ansvar for tyske forfærdeligheder påført i Danmark. Ifølge Rasmussen blev deres domme stadfæstet, grundet at modstandsfolk havde fået indflydelse på efterkrigstidens første regering. Dette har også ligheder med Lærums argument, hvori han postulerer, at alle danske modstandsfolk og al besættelsesregeringsmodstand var styret af kommunister.²⁷⁹ Rasmussen mener også, at den danske befolkning havde skabt en kollektiv opfattelse om, at alle de frivillige var stemplet som landsforrædere.²⁸⁰ Folkets opfattelse er dermed modsigende med de frivilliges egen opfattelse, som i beretningerne beretter, at flere af dem indtrådte i krigen af dansk nationalistisk interesse.

Rasmussen tager også afstand til Schalburgkorpset med argumentet, at det var oprettet i tysk interesse og ikke dansk. Han tilskriver skylden for de frivilliges stempel som landsforrædere det danske kollektive had til de tyske modstandsgrupper, der bekæmpede danske modstandsfolk i Danmark. Det var disse tyske modstandsgrupper, der medførte, at danskere oplevede tyske forfærdeligheder på egen hånd, og ikke dem der kæmpede i dansk interesse på Østfronten, ifølge Rasmussen.²⁸¹ Denne holdning fremstår apologetisk, fordi han fraskriver de østfrontfrivilliges ansvar i in-

---

²⁷⁶ Hansen 2015, s. 438.

²⁷⁷ Hansen 2015, s. 434.

²⁷⁸ Hansen 2015, s. 437.

²⁷⁹ Lærum 1955, s. 108-109.

²⁸⁰ Hansen 2015, s. 445.

²⁸¹ Hansen 2015, s. 445.

denrigsforbrydelser, men påskriver skylden for disse de personer, der tilsluttede sig de tyske modstandsgrupper og gjorde aktioner i Danmark. Dermed fastholder Rasmussen også sin holdning, at krigen ikke var en kamp mellem danskerne, der skulle foregå i Danmark, men en kamp der skulle kæmpes ved fronterne, hvorfor holdningen bliver apologetisk.

Dette problem adresserer Helweg-Larsen også i sin forsvarstale, hvori han skrev: “[...] om man har været Schalburgmand, Hipo, sabotagevagter eller brandmand, det synes at være ligegyldigt. Men det er ikke ligegyldigt. Vi, som tog til fronten, vi gjorde det med regeringens og kongens sanktion, så kan man vende og dreje det, som man vil”²⁸². Disse tanker har apologetiske træk. Rasmussen påviser sin uskyld fra de nationale forfærdeligheder ved at distancere sig disse. Helweg-Larsen gør sig enig med Rasmussen om, at dem, der tog til fronten, ikke burde straffes, som dem der gjorde skade på landsmænd, da de tilmeldte sig frivilligt på forskellige grundlag. Helweg-Larsen henviser også apologetisk til lovgivningen omkring hvervningen.

Disse tanker forekommer i Rasmussens afsluttende bemærkninger, hvorfor de også vidner om at være efterrationaliserede. Det er muligt, der er hold i hans teser, men det kan ikke bevises. Disse tanker synes stærkt apologetiske, fordi han fastholder sit nationalistiske grundlag for at indtræde i krigen og samtidig fraskriver sig alt ansvar for den forfærdelighed, den tyske besættelsesmagt og dets modstandsgrupper forvoldte den danske befolkning. Det vidner om et efterrationaliseringsforsøg på at påføre skylden til dem, der handlede i tysk interesse, hvortil det vidner om et forsøg på at opnå forståelse og sympati for den østfrontfrivillige. Hvorfor dette fremkommer apologetisk skal tolkes i hvervningsargumenterne. Selvom deres argumenter og udlægninger er korrekte i deres ideologiske karakter, lod de sig hverve gennem et nationalsocialistisk parti, hvorfor de ikke kan have stået uvidende overfor ideologiens konsekvenser.

---

²⁸² Kristensen og Tamm 2008, s. 32.

6.0 Konklusion

Forskningsoversigten viser, at de danske østfrontfrivillige ikke er et uberørt emne. Forskningsoversigten viser også, at forskningen ikke stagnerer. Den første forskning behandlede de østfrontfrivillige og landssvigere i et makroperspektiv. Fokusområdet i den samtidige forskning var ikke at berette om de østfrontfrivilliges historie, men den var et forsøg på at aflede, hvem denne gruppe var. Forskningen baserede sig på forskernes principper, og den gav ikke mulighed for at fortælle de frivilliges egen historie og syn på krigstiden, hvorfor der ikke bliver genfortalt historiske forløb.

Den senere forskning opererede også i et makroperspektiv, men her var formålet ikke at besvare, hvem de østfrontfrivillige var. Der var i stedet en søgen efter at fortælle de østfrontfrivilliges historie. Dette åbnede op for inddragelse af de østfrontfrivilliges egne udlægninger og litteratur, hvorfor de fik en voksende stemme i forskningen. Formålet var at belyse, hvad der skete på østfronterne, og hvordan de selv oplevede dette.

Den moderne forskning begyndte at fokusere på historien i et mikroperspektiv. Samtidig er krigens traumer ikke eksisterende mere, hvorfor der er blevet plads til personlige fortællinger. Den moderne forskning bearbejder personlige skildringer, hvorfor den ikke længere fokuserer på de østfrontfrivillige som en samlet enhed. Dermed er der blevet plads til at fortælle historien om de frivillige, der ikke var soldater, men som også agerede vagter, håndlangere og mere.

Denne specialeafhandling placerer sig mellem den senere forskning og den moderne forskning. Dette skyldes, at den bearbejder de østfrontfrivilliges litteratur. Specialeafhandlingen har kun anvendt historisk litteratur og, modsat Schou, udeladt skønlitteratur, hvorfor fiktive beretninger er undgået. Desuden arbejder specialeafhandlingen også ud fra et mikroperspektiv, hvorfor det er styret af individ- og personhistorier. Specialeafhandlingen har ikke forsøgt at gengive det historiske forløb, men i stedet forsøgt at afdække de østfrontfrivilliges valg, tanker og hvordan de selv har opfattet krigen og verdenssituationen. Samtidig giver specialeafhandlingen også de østfrontfrivillige en stemme, da analyserne og diskussionerne overvejende baserer sig på citater fra beretningerne. Specialeafhandlingen fortæller ikke en ny, ukendt verdenskrigshistorie, men det er forsøgt at vise en anden synsvinkel på verdenskrigen, og hvordan denne tolkes ud fra taberens side. Samtidig er det også forsøgt at påvise, hvordan man må håndtere sine historiske kilder påpasseligt, og hvorfor beretterens historiske position har betydning for historiske gengivelser.

Kristensen og Tamm skriver om Helweg-Larsens manuskript, at det har "*klare apologetiske træk, nøjagtig som stort set alle andre beretninger fra SS-frivillige har det.*"²⁸³ Udgiverne sidestiller Helweg-Larsen med, hvad de kalder, den arketypiske danske SS-frivilliges klassiske apologi.²⁸⁴ Specialeafhandlingens analyser og diskussioner påviser disse apologetiske træk og understøtter Kristensen og Tamms vurdering. Selvom specialeafhandlingen overvejende stiller sig enige med Kristensen og Tamm, er der inddraget analyseelementer, hvortil det kan argumenteres, at Helweg-Larsen afviger fra den arketypiske danske SS-frivilliges apologi. Denne afvigelse styrker også argumentet for, hvorfor der er forskel på apologi og retfærdiggørelsesstrategi. Afvigelsen skal findes i Helweg-Larsens iver efter moralsk at forsvare sin deltagelse ved at sidestille sig med de allierede. I stedet for at forsvare sin deltagelse apologetisk, synes han overvejende at retfærdiggøre den moralsk, hvori han søger en sympati og forståelse hos læseren. Værket er ikke ren arketypisk apologetisk tekst; det bliver også et værk, hvori der søges en tilgivelse og sympati hos læseren. Denne skal opnås ved, at læseren skal se den moralske korrekthed og skabe forståelse for Helweg-Larsens valg.

Kirkebæk og Lauridsen kalder ikke Kams historie for en arketypisk apologi. De indskriver Kams værk i traditionen om at være en modhistorie. Modhistorien er den nazistiske verdenshistorie.²⁸⁵ Den forsøger at fortælle en historisk sandhed, hvilken kan tolkes apologetisk for de tyske krigsforbrydelser. Denne tolkning er specialeafhandlingen også enig i. Det fremgår i analyse og diskussion af Kams værk, at det af styret af det nazistiske verdenssyn. Det er flere gange i analyse og diskussion påvist, at Kam anvender den moralske retfærdiggørelsesstrategi, hvori han påfører Tyskland en protagonistrolle. Specialeafhandlingen understøtter også, at Kams beretning kan betegnes som modhistorie til sejrherrens narrativ. Samtidig har Kam også tendenser af den arketypiske danske SS-frivilliges apologi, hvor især distancering til nazismen er dominerende. Denne synes nærmest ironisk i Kams værk, eftersom hans verdenssyn er tydeligt nazistisk præget. Denne bemærkning bearbejder Kirkebæk og Lauridsen også, hvorfor de diskuterer hans politiske aktiv.²⁸⁶ Specialeafhandlingen har udelukkende baseret sig på Kams erindringer, hvorimod Kirkebæk og Lauridsen inddrager udenforstående kilder. Bemærkelsesværdigt er det, at både udgiverne og specialeafhandlingen stiller sig undrende overfor Kams distancering til politik og i særdeleshed nazismen.

---

²⁸³ Kristensen og Tamm 2008, s. 29.

²⁸⁴ Kristensen og Tamm 2008, s. 29.

²⁸⁵ Kirkebæk og Lauridsen 2015, s. 13.

²⁸⁶ Kirkebæk og Lauridsen 2015, s. 19.

Hansen siger om Rasmussens manuskript, "*at han er gennemsyret af sine politiske overbevisninger, og hans beretning er derfor præget af forsøg på glorificering og retfærdiggørelse.*"²⁸⁷ Denne konkluderende bemærkning understøtter specialeafhandlingen. Modsat de andre udgivere, karakteriserer Hansen ikke Rasmussens narrativ. Om Rasmussens narrativ kan det konkluderes, at den kan placeres som en mellemting mellem den arketypiske historie og modhistorien. Rasmussen forsøger gennem hele beretningen at påvise sin legitimitet i sine handlinger, og det indeholder mange apologier. Disse apologier kan beskrives som de arketypiske. Omvendt, selvom det ikke er lige så styrende som i Kams beretning, har værket tendenser af den modhistoriske fortælling. Dertil er den moralske og forstående retfærdiggørelsesstrategi dominerende. Hansen analyser og konkluderer under det samlede begreb retfærdiggørelse, hvorfor der ikke er givet en karakterisering af retfærdiggørelse, hvilket der gøres i denne specialeafhandling. Modsat Rasmussen har specialeafhandlingen forsøgt at præcisere hvilken type retfærdiggørelse, der anvendes.

Sammenlignet med udgiverne har specialeafhandlingen valgt en anderledes tilgang, hvori der er skelnet mellem apologier og retfærdiggørelsesstrategier. Det er ved dette skel, at specialeafhandlingen adskiller sig fra udgivernes kommentar. Ved at inddrage en karakteriseret retfærdiggørelse påvises der, at erindringsværkerne søger mere end at forklare sin uskyld juridisk. Dette gøres ved den moralske og forstående retfærdiggørelsesstrategi, der appellerer til læserens empati. Anvendelse af retfærdiggørelsesstrategi påviser, at erindringsværkerne også kan tolkes som tilgivelsessøgende. Denne tolkning muliggøres ved, at man fraskriver de juridiske aspekter, der i stedet for at appellere til love og uskyld appellerer til menneskets rationelle fornuft og forståelse. Samtidig er det også denne tolkning, der muliggør konklusionen, at erindringsmanuskripterne har tendenser af efterrationaliseringer. Det er med denne differentiering af retfærdiggørelseselementer, at specialet bidrager til en ny tolkning af de frivilliges erindringslitteratur, hvori der ikke kun ønskes at diskutere apologi, men også moralske og forstående retfærdiggørelsesstrategier. Det er derfor et forsøg på at illustrere en bredere kritisk tolkning, der ikke kun forsøger at identificere juridisk uskyld, men som også forsøger at identificere patos i erindringslitteraturen.

Konklusionen på analyserne og diskussionerne er, at der både kan identificeres konsensus, nuancer og kollektive erindringer at spore. Fælles for alle erindringsværkerne er, at beretterne har haft politisk forbindelse til nazismen. Samtidig er der ingen af beretningerne, der ikke har apologetiske træk. Apologierne er særligt fremtrædende ved tre hyppige tematikker: 1) når det er omhandlende nazistiske krigsforbrydelser, 2) når personerne forsvarer deres grundlag for deltagelse i kri-

---

²⁸⁷ Hansen 2015, s. 451.

gen, 3) når de skal forsvare deres valg i retsopgørets slipstrøm. Dermed har de alle tendenser fra den arketyperiske apologetiske beretning.

Fælles for beretningerne er, at de nægter kendskab til koncentrationslejre og menneskeudryddelser under deres tjenestetid, hvorfor det apologetiske omhandlende disse emner er stærkt fremtrædende. Denne apologi skabes via fornægtelser og stilheder. Det vidner om konsensus, der er skabt blandt de østfrontfrivillige, eftersom de har skabt en kollektiv forglemmelse af disse forfærdeligheder. Hvorfor dette emne overvejende bliver omtalt apologetisk, må antages at skyldes dets krigsforbrydelses-karakter, hvorfor denne apologi og konsensus må tolkes som en efterrationalisering hos de frivillige.

Apologierne i forhold til deres hvervning har også fælles tematik. For hvervningen gør det sig gældende, at det enten var i nationalistisk eller international interesse i en fælles kamp mod bolsjevismen. Det fremkommer som en kollektiv enighed, at krigen på Østfronten ikke var af krigsforbryderisk karakter, og at antisemitisme ikke var en del af denne. Ingen af hovedpersonerne var i beretningerne deltagende i menneske- og jødeudryddelse. Dette argument er også sammenhængende med ovenstående, hvorfor de styrker hinanden. Konsensusen er, at de alle gik i krigen med gode hensigter, der handlede om at sikre en politisk sikker fremtid, hvori kommunismen ikke måtte vinde indpas. Dermed forsøger de at placere sig på vinderes side, selvom de var i krig for den tyske hær. Bemærkelsesværdigt for samtlige beretninger er, at trods deres uvidenhed og stilheder om menneskeudryddelse og -forfølgelse, gengiver de andre begivenheder til nærmest minutiøs præcision. Den gennemgående apologetiske forklaring, som samtlige beretninger anvender, er deres fraskrivelse og interesse i, at krigen blev foretaget i tysk interesse, hvorfor dette også synes at være en apologetisk konsensus, hvori der tages afstand til de nazistiske krigsforbrydelser.

Det sidste emne, der bliver behandlet tydeligt apologetisk i erindringsværkerne, er retsopgøret. Beretningerne fastholder deres uskyld, særligt ved argumentet at hvervningen både var legitimeret af regeringen og billiget af kongen, hvorfor de har et juridisk argument. Bemærkelsesværdigt ved deres anvendelse af dette argument er, at flere frivillige lod sig hverve før 1941, hvor det ikke var legitimeret endnu. Det er et apologetisk træk, samtlige erindringsværker anvender; både dem der lod sig hverve før og efter 1941. Det kan tolkes som en kollektiv enighed, at de frivillige følte sig uretfærdigt dømt i retsopgøret, eftersom de ikke følte, de havde gjort noget illegalt, og at hvervningen var komplet legitim. Det er i særdeleshed disse juridiske detaljer, der anvendes som de apologetiske træk i beretningernes benævnelse af retsopgøret.

Opsummerende om de apologetiske træk kan det siges, at de anvendes som kritik af efterkrigstidens retslige håndtering af de østfrontfrivillige. Samtidig kan de tolkes som et forsøg på at overbevise læseren om, at de frivillige ikke handlede forkert under krigen og en fraskrivelse af landsforræderstemplet. At der identificeres konsensus i beretningerne må også være et udtryk for det kammeratskab, de opbyggede på fronterne. Beretningerne skaber bevidste stilheder over de forfærdeligheder, der blev udført ved fronterne, hvortil det kan skyndes flere årsager. Én af årsagerne kan være det apologetiske, hvorfor de ikke kan anklages for forfærdeligheder, de ikke har deltaget i. En anden årsag kan skyldes deres tætte kammeratskab, hvorfor de forsøger at dække over hinanden, som påvist i Rasmussens erindring, hvori han fraskrev Steiner at have givet ordre til drab af civile og fanger. De bevidste stilheder vidner ikke kun om at være apologetiske af selvinteresse, men også af kammeratlig interesse.

Foruden konsensus om apologier, kan der også identificeres en konsensus i retfærdiggørelsesstrategier, hvori der er enighed om, at kampen skulle kæmpes på Østfronten, og at bolsjevismen var hovedfjenden. Samtlige beretninger forsøger moralsk at retfærdiggøre sin deltagelse i krigen ved at påvise bolsjevismens forfærdeligheder. Dette gøres ved inddragelse af lokalbefolknings kommentarer, men også i særdeleshed ved beskrivelser af den russiske håndtering af sine soldater og tyske fanger. Ved at påvise disse forfærdeligheder bliver de fremlagt som en konsekvens af bolsjevismen. Til dette argument anvendes også dehumanisering, hvilken påviser bolsjevismens konsekvenser for menneskeheden. Dertil fremkommer retfærdiggørelsesstrategien, der skal skabe forståelse. Beretningerne tydeliggør russernes forfærdeligheder, denne tydeliggørelse anvendes til at skabe forståelse af de frivilliges modvilje mod bolsjevismen. Dermed skal retfærdiggørelsesstrategien skabe forståelse for de frivilliges handlinger i krigen og forargelse af bolsjevismen.

De frivilliges forfærdeligheder bliver gjort til en normativ modsat de russiske forfærdeligheder, der gøres exceptionelle. Denne strategi medfører to konsekvenser: 1) Ved at udstille og stadfæste russernes forfærdeligheder, mildner det synet på de tyske enheder. 2) Stilhederne der skabes gør, at læserens opmærksomhed ledes væk fra de tyske forfærdeligheder, hvorfor der søges at skabe en fælles forståelse med læseren om, at bolsjevismens grusomheder måtte nedkæmpes. Dette må også antages at skyldes, at de ikke kan forsvare deres krigshandlinger juridisk, men der kan forsøges at skabe forståelse for deres handlinger.

Et yderligere fællestræk, der kan identificeres som retfærdiggørelsesstrategi, er distanceringen af nazistiske interesser. Dette gør sig bemærkelsesværdigt også gældende i beretningerne, der er domineret af den nazistiske verdenshistorie. Dette styrker deres argument om, at deres deltagelse i

krigen var af egen selvpolitisk og nationalistiske interesser. Dette er også sammenhængende med argumentet, at hvis Tyskland vandt krigen, var det fordelagtigt for Danmark, at de havde kæmpet side om side med tyskerne på Østfronten. Dermed kan denne retfærdiggørelsesstrategi vidne om et forsøg på moralsk at forsvare sin deltagelse i krigen.

At erindringsværkerne har nazistiske forbindelser og synspunkter er særligt fremtrædende i Rasmussens og Kams beretninger. Disse er tydeligt fortalt ud fra et nazistisk verdenshistorieperspektiv, hvorfor der kan spores en kollektiv erindring og modhistorie. Dette har påvirket deres beretningsstrategier, hvori deres politiske overbevisning er tilstedeværende.

Den største diversitet, der kunne identificeres i beretningerne, havde sit grundlag i det nazistiske narrativ. Retfærdiggørelsesstrategierne i de nazistiske modhistorier var af anderledes karakter end Helweg-Larsens verdenshistorie. Dette udtrykkes ved, at den nazistiske verdenshistorie påførte tydelige offer- og helteroller i sin narrativ. I dette narrativ kan tyskerne betegnes som protagonisterne og de andre stormagter som antagonisterne. I modhistorien er England, Frankrig, Polen og Rusland aggressorerne. Retfærdiggørelsesstrategien omhandlende krigens udfald synes at være et moralsk forsøg på at retfærdiggøre Tysklands krigsførelse. Retfærdiggørelsen skabes ud fra synspunktet, at Tyskland anses som en fredsbevarende hær, for hvem krigen mod Rusland var af præventiv karakter. Dermed gøres krigsdeltagelsen til en heltebegivenhed, hvori de befriede folk fra bolsjevismen og hindrede en russisk aggression. Dette kommer også til udtryk i, at beretningerne formår at inddrage det lokale folks tilfredshed med Tysklands okkuperinger, hvilket stadfæster Tysklands rolle som befriere.

Samtidig beretter den nazistiske verdenshistorie om, hvordan den tyske befolkning efter retræten blev offer for stormagterne, og hvordan især kvinderne blev forfulgt. Dette påviste de fjendtlige stormagters forfærdeligheder og forbiså forfærdelighederne, den tyske magt medførte. Hovedretfærdiggørelsesargumentet i den nazistiske verdenshistorie er af moralsk karakter ved, at den tyske deltagelse var fredsskabende og fremtidssikrende.

Dette narrativ er fraværende i Helweg-Larsens erindring. Han fraskriver sig den nazistiske verdenshistorie, da han overvejende gør englænderen til en ven frem for en fjende. Derfor er den moralske retfærdiggørelse i Helweg-Larsens krigsdeltagelse også anderledes end ovenstående. Helweg-Larsen forsøger at sidestille sig med de allierede magter. Hans moralske retfærdiggørelse for sin krigsdeltagelse er derfor, at han kæmpede ligesidet med de allierede magter mod en fælles fjende i form af bolsjevismen. Helweg-Larsen forsøger moralsk at retfærdiggøre sin deltagelse ved at distancere sig fra tyskerne i stedet for at glorificere dem og påføre dem heltestatus. I stedet for at

påpege uligheder mellem de allierede og Tyskland, udpeger han i stedet ligheder. Dette styrker også retfærdiggørelsesstrategien, at krigen kunne være udkæmpet for begge sider, da den fælles fjende var bolsjevismen.

Når det påvises, at erindringsværkerne er præget af både apologetiske træk og retfærdiggørelsesstrategier, er de så værd at bruge som historiske kilder? Til dette er svaret: ja. Apologier og retfærdiggørelsesstrategier er ikke ensbetydende med, at de ikke fortæller historien. De er indsigtsgivende i livet og oplevelserne ved fronterne og i Danmark under krigen. Beretningerne bliver en historisk kilde til at påvise, hvordan historisk litteratur er skrevet ud fra et individs historiske position. Hvordan dette er fremkommende, ses blandt andet i deres grundlag for tilmelding som frivillige og i deres udgivelse af erindringsværker. Da hovedpersonerne tilmeldte sig som frivillige, var det i en historisk position, hvori de havde oplevet, at Hitler havde formået at genrejse et land fra nedgang til opgang. Dette medførte, at de opbyggede sympatier for hans politik. Da Hitler gik i krig på Østfronten, øjnede de østfrontfrivillige en mulighed for at deltage i kampen mod bolsjevismen. De havde en historisk position, der havde skabt et fjendebillede for bolsjevismen og en sympati for nazismen. Samtidig var de i en historisk position, hvor de under hvervetidspunktet ikke følte, de gjorde nogen uret.

Ved udarbejdelse af deres erindringsværker var de i en anden historisk position. Af hovedværkerne til analysen adskilte Helweg-Larsen sig ved at være det eneste værk, der var skrevet som samtidshistorie. Helweg-Larsen sad dødsdømt og var tydeligt oprørt over retsopgøret, hvorfor også de apologetiske træk i hans værk var tydeligst omhandlende dette. Både Kam og Rasmussens tilblivelse af deres beretninger foregik lang tid efter krigen, hvorfor deres historiske position også havde ændret sig. Denne faktor bevirker, at deres erindringer må anses for apologetiske og retfærdiggørende. Fordi krigens traumer var aftaget, var der belæg for, de kunne berette deres historier. Hvad der før, måske af utilfredshed og nervøsitet, har været tiet ihjel, kunne de ytre sig om, hvilket medførte beretningernes apologetiske træk og retfærdiggørelsesstrategier. De havde under udarbejdelse af deres erindringer en historisk position, hvor de havde mulighed for at fortælle deres historie og samtidig en mulighed på at påvise deres uskyld, som de ikke følte, de havde under retsopgøret. Derfor bliver forfatterens historiske position en væsentlig faktor, når der skal skrives og berettes historiske værker.

Specialeafhandlingen har forsøgt via analyse af apologi og retfærdiggørelsesstrategier at påvise, hvordan personers historiske position har betydning for det genfortællende narrativ. Specialeafhandlingen har derfor forsøgt at nuancere læsningen af de frivilliges erindringsværker, hvori beret-

terens historiske position blev taget i betragtning både under og efter krigen. Nuanceringen er forsøgt at fremlægges ved, at skabe en differentiering mellem apologier og retfærdiggørelsesstrategier, hvori der er identificeret et skel, der har betydning for læsningen og tolkningen af erindringslitteraturen.

7.0 Litteraturliste

- Christiansen, Karl O. 1950. *Mandlige Landssvigere i Danmark under besættelsen*. København: Gads forlag.
- Christiansen, Karl O. 1995. *Landssvigerkriminaliteten – I sociologisk belysning*. København: C.E.C. Gads forlag.
- Christiansen, Søren Billeschou og Rasmus Hyllested. 2011. *På den forkerte side – De danske landssvigere efter befrielsen*. Århus: Forfatterne og Aarhus Universitetsforlag.
- Eyben, William Edler von. 1968. *Thi kendes for ret – Retsopgøret efter besættelsen*. København: Juristforbundets Forlag.
- Haaest, Erik. 1995. *Frikorsfolk – Frikorps Danmark på Østfronten 1941-1945 fortalt af dem der var med*. Lyngby: Bogan's forlag.
- Hansen, Peter Møller. 2015. *Troskab – Dansk SS-frivillig E.H. Rasmusens erindringer 1940-45*. Danmark: Lindhardt og Ringhof Forlag A/S.
- Helweg-Larsen, Niels. 1998. *Flemmingway – Historien om et venskab*. Danmark: Fisker og Schou.
- Iggers, Georg. 1997. "From Macro- to Microhistory: The History of Everyday Life," i *Historiography in the Twentieth Century*. Connecticut: Wesleyan University Press, s. 101-117.
- Kirchhoff, Hans. 2004. *Samarbejde og Modstand Under Besættelsen – En Politisk Historie*. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Kirchhoff, Hans, Henning Poulsen & Aage Trommer. 2005. *Den 2. Verdenskrig 1939-45*. København: Gyldendal.
- Kirkebæk, Mikkel. 2004. *Beredt for Danmark – Nationalsocialistisk Ungdom 1932-1945*. Danmark: Høst og Søn.
- Kirkebæk, Mikkel og John T. Lauridsen. 2015. *"Et liv uden fædreland" – Søren Kams erindringer*. Danmark: Lindhardt og Ringhof Forlag A/S.
- Krabbe, Oluf. 1998. *Danske Soldater i kamp på Østfronten 1941-1945*. Danmark: Bogan's Forlag.
- Kristensen, Henrik Skov og Ditlev Tamm. 2008. *Dødsdømt – Flemming Helweg-Larsens beretning*. Danmark: Gyldendal.
- La Cour, Vilhelm. 1947. *Danmark under besættelsen Bind 1-3*. København: Westermanns Forlag.
- Larsen, Dennis. 2010 *Fortrængt Grusomhed – Danske SS-vagter 1941-1945*. København: Gyldendal.

- Lauridsen, John T. 2007. *Over strengen – under besættelsen*. København: Forfatterne og Gyldendalske boghandel, Nordisk Forlag A/S, København.
- Lundtofte, Henrik. 2014. *Håndlangerne – Schalburgkorpsets Efterretningstjeneste og Hipokorpsset 1943-1945*. København: Politikens Forlag.
- Lærum, Erik. 1955. *Dansk soldat i krig og fred*. København: Kultur & Politik.
- Poulsen, Henning. 1970. *Besættelsesmagten og de danske nazister – Det politiske forhold mellem tyske myndigheder og nazistiske kredse i Danmark 1940-43*. Danmark: Gyldendal.
- Poulsen, Niels Bo. 2007. *Den store fædrelandskrig – Statsmagt og mennesker i Sovjetunionen 1939-55*. København: Høst og Søn.
- Schou, Søren. 1981. *De danske Østfront-frivillige*. Danmark: Finn Suenson Forlag & Søren Schou.
- Sigsgård, Thomas. 1954. *Psykologisk undersøgelse af mandlige landssvigere – I Danmark under besættelsen*. København: Direktoratet for fængselsvæsenet.